

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Матеріали Всеукраїнської
історико-краєзнавчої конференції
за Міжнародною участю
(Суми, 2-3 листопада 2023 року)

СУМИ - 2023

*Розглянуто та схвалено Навчально-методичною Радою
Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти
у Сумській області (протокол № 6 від 29.12.2023 р.)*

Рецензенти:

Іван Мозговий, доктор філософських наук, професор стажист Французького Альянсу Кавілам (Віші, Франція)

Світлана Моцак, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

В 85 Україна у сучасному геополітичному просторі: матеріали Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції за Міжнародною участю (Суми, 2-3 листопада 2023 року) / ред. колегія: Г. І. Докторович, О. П. Смоленко. / за наук.ред. С.І. Моцак. – Суми: ФОП Литовченко Є. Б., 2024. – 248 с.

Збірник складено за результатами проведення Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції за Міжнародною участю «Україна у сучасному геополітичному просторі».

Наприкінці ХХ століття процес глобалізації став одним із визначальних чинників світового розвитку.

У матеріалах збірника висвітлено: Україну у європейському і світовому просторі (виклики, здобутки, перспективи, становлення, причини прискорення процесу глобалізації; ознаки та фактори сучасної глобалізації в світі та України зокрема).

У збірнику розміщено результати роботи щодо вивчення питання російсько-української війни, перспективи підготовки викладачів суспільних дисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти в контексті реалізації завдань НУШ, здійснено дослідження європейських цінностей в українській освіті, розвитку медіаосвіти в Україні та світі, історичних та краєзнавчо-пошукових досліджень, налагодження дієвих міжнародних відносин.

Великий розділ присвячено досвіду роботи з виховання в учнівської молоді поваги і шанобливого ставлення до історико-культурної спадщини, пробудженню почуття національної свідомості, любові та поваги до своєї Батьківщини.

Рекомендовано для використання в роботі заступникам директорів з навчально-виховної роботи, викладачам історії, здобувачам освіти, керівникам гуртків, класним керівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

ЗМІСТ

УКРАЇНА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ І СВІТОВОМУ ПРОСТОРИ (ВИКЛИКИ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ, СТАНОВЛЕННЯ). РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	9
МОЦАК Світлана <i>МОВНА КОМУНІКАЦІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....</i>	<i>10</i>
МОЗГОВИЙ Іван <i>СПЕЦИФІКА РОБОТИ ФРАНЦУЗЬКИХ НАВЧАНИХ ЗАКЛАДІВ З УКРАЇНСЬКИМИ ДІТЬМИ, ЯКІ ТИМЧАСОВО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ФРАНЦІЇ.....</i>	<i>13</i>
ВАСЮРІНА Алла <i>МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ ФРАНЦУЗЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІ.....</i>	<i>18</i>
КОВИЖЕНКО Вячеслав <i>СТЕРЕОТИПИ ЯК ПЕРЕШКОДА У РЕФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....</i>	<i>19</i>
КУШНІР Ірина <i>УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЦИВІЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРИ</i>	<i>22</i>
СІДЕЛЬНИК Надія <i>ДІЯЛЬНІСНЕ НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.....</i>	<i>25</i>
ДОКТОРОВИЧ Валерія <i>УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗП(ПТ)О НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ: ЕКОФАСИЛІТАЦІЙНИЙ ПІДХІД.....</i>	<i>29</i>
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	33
ГОНЧАРОВА Юлія <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	<i>34</i>
МІЩУК Олена <i>ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ</i>	<i>38</i>

**ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ТА ПОШУКОВА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ 41**

СМОЛЕНКО Ольга

*ОРГАНІЗАЦІЯ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТА ПОШУКОВОЇ РОБОТИ
У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ 42*

ГУРТОВА Євгенія

ГЕРОЇ НАШОГО ЧАСУ ЗАГИНУЛИ, ЩОБ ЖИЛА УКРАЇНА 50

СІКАЛЮК Ріта

*ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ТА НАВИКІВ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ
ТА ПОШУКОВОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ..... 53*

КЛЮЄВА Наталія

ГЛУХІВСЬКА АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА СІМ'Ї ТЕРЕЩЕНКІВ 56

СОРОКІНА Тетяна

ВРЯТОВАНА ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСЬКА 60

КУШНІРЕНКО Ганна

*ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ
НА ОСНОВІ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ 64*

КІВА Наталія

*ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЧНИХ
ПОЧУТТІВ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПОШУКОВУ РОБОТУ
НА УРОКАХ ІСТОРІЇ..... 66*

КРАВЧЕНКО Назар

СЕЛО НА ЧЕСТЬ ШЕВЧЕНКА 71

СВІТИЧ Катерина

*ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТА ПОШУКОВОЇ
РОБОТИ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ДПТНЗ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ЦЕНТР
ПІДГОТОВКИ І ПЕРЕПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ»)..... 75*

ДЕНИСЕНКО Тетяна

*ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ТА ПОШУКОВА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ..... 78*

БАДІЦА Олена <i>ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ТА ПОШУКОВА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ</i>	84
ОДЕСЬКА Алла <i>ПРО ВЧИТЕЛЬКУ.....</i>	87
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ	91
МЕДВЕДЄВ Ігор <i>ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	92
НІКОЛЕНКО Віктор, ШУТЕНКО Олександр <i>ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА СПАДЩИНА З ІСТОРІЇ КІЛІВЩИНИ Б.Л.РАЙНОВА</i>	95
ДАНИЛЮК Анастасія <i>ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОГО НАДБАННЯ КНЯЖАТ ГОЛОВНИХ НА УКРАЇНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII.....</i>	97
ДОЛИНСЬКА Ірина <i>БОРОТЬБА ЗА «ТАВРІЙКУ» - НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА МИКОЛАЇВЩИНИ ДО І ПІД ЧАС ВІЙНИ</i>	100
ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ІСТОРИЧНИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ЄВРОПІ, СВІТІ, УКРАЇНІ.....	103
ДОКТОРОВИЧ Галина <i>РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА «ДУХОВНІСТЬ І МОРАЛЬ - ОСНОВА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА»</i>	104
МАЛЕНКО Катерина <i>НАПРЯМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....</i>	125
МАЙКОВСЬКА Світлана <i>ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ.....</i>	129

**ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РІЗНИХ ЧАСІВ
(УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО, ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ) 133**

ДУБИНА Наталія

*ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РІЗНИХ ЧАСІВ
(УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО, ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ)..... 134*

ПІКОВСЬКА Тетяна

*АВГУСТИН ВОЛОШИН – СВЯЩЕННИК, ПОЛІТИК, НАУКОВЕЦЬ,
ПИСЬМЕННИК, ВЧИТЕЛЬ 150*

ІВАНОВА Олена

ДВІ РІЗНІ ДОЛІ, А МЕТА ОДНА..... 153

ПОДКУПКО ТЕТЯНА

*ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ КНЯЖОЇ ДОБИ ЯК ПРИКЛАДИ
В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ..... 156*

СТАРОВОЙТОВА Тетяна

НЕЗЛАМНА НАДІЯ 159

КОВАЛЬЧУК Олександр

ІВАН ПЕТРОВИЧ КРИП'ЯКЕВИЧ - ІСТОРИК УКРАЇНИ..... 162

ЧЕРНИШ Олена

*ВИБОРОТИ ДОЛЮ ЛЮДИНИ - ВИБОРОТИ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ
(ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГАЛИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ
МАРЧУК)..... 166*

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Олександр

*ПАВЛО ІВАНОВИЧ ЗАЙЦЕВ – СУМЧАНИН, ЯКИЙ ВІДКРИВ СВІТОВІ
НАВІДОМІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ ШЕВЧЕНКА..... 169*

ПЕТРОВСЬКИЙ Сергій, ПАРХОМЧУК Олеся

*ПОЛКОВНИК АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
ПЕТРО БОЛБОЧАН..... 173*

ДЕНИСЕНКО Юрій

НЕ СТАНУТЬ НА КОЛІНА УКРАЇНСЬКІ СОКОЛИ 176

ХИТА КРИВОКОНЬ Олена

*ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ М. ГРУШЕВСЬКОГО. ПАМ'ЯТНИКИ
ТА ПАМ'ЯТНИЗНАКИ, ВСТАНОВЛЕНІ НА ЧЕСТЬ ВИДАТНОГО
УКРАЇНЦЯ..... 179*

ОСАДЧА Ліліана <i>ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В РІЗНІ ЧАСИ.....</i>	<i>186</i>
ДУДНИК Тетяна <i>МИ ВОЇНИ НЕ ЛЕДАРИ НЕ ЛЕЖНІ</i>	<i>189</i>
ПЕНКІНА Римма, ГНАТИШИН Ілля <i>О.С.АСТАФ'ЄВ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ У ЧУГУЇВСЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ УЧИЛИЩІ.....</i>	<i>193</i>
ЛЕВКІВСЬКИЙ Сергій <i>МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ МИКЛУХО-МАКЛАЙ. ЖИТТЯ ВІДДАНЕ НАУЦІ</i>	<i>196</i>
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	199
ШКАМБАРНИЙ Ігор <i>СЬОГОДЕННЯ ТА ПАТРІОТИЗМ.....</i>	<i>200</i>
ЮРЧЕНКО Світлана <i>ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....</i>	<i>203</i>
ЗАБЕЙДА Юлія <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ЗАПОРУКА СВІДОМОЇ НАЦІЇ.....</i>	<i>207</i>
ГРЕБЕНЬ Валентина <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....</i>	<i>211</i>
ПАЯНОК Марина <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ</i>	<i>214</i>
ГОРБЛЮК Надія <i>ГЕРОЇКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....</i>	<i>218</i>
ДУКА Дмитро, КАЛАШНІКОВА Інна <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ</i>	<i>221</i>

НИЖЕГОРОДЦЕВА Тетяна <i>ДОБРОВОЛЬЧИЙ РУХ В УКРАЇНІ</i>	<i>224</i>
ЦИРУЛІК Оксана <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУСПІЛЬСТВА</i>	<i>228</i>
СЕЛІВАНОВА Анастасія <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....</i>	<i>232</i>
МУХА Наталія <i>ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ЧЕРЕЗ НАРАТИВ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ (ПРОЄКТ) РЕФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ</i>	<i>235</i>
ГРИЩЕНКО Олег <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....</i>	<i>238</i>
ДАНИЛЮК Ольга <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....</i>	<i>241</i>
ТАРАСЕНКО Оксана <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ФУНДАМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....</i>	<i>244</i>

**УКРАЇНА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
І СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ
(ВИКЛИКИ, ЗДОБУТКИ,
ПЕРСПЕКТИВИ, СТАНОВЛЕННЯ).
РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ**

Світлана МОЦАК

*кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувачка кафедри
всесвітньої історії,
міжнародних відносин та
методики навчання історичних
дисциплін Сумського
державного педагогічного
університету імені
А.С.Макаренка*

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Важливу роль в політичному дискурсі відіграє мовна комунікація. Сьогодні саме вона має значний вплив на сприйняття політичних повідомлень та рішень суспільством.

Усі аспекти мовної комунікації демонструють, наскільки важлива її роль в політичному дискурсі. Вона впливає на сприйняття політичних ідей, формує громадську думку та визначає спосіб спілкування між політичними групами та громадянами.

Мовна комунікація допомагає політичним лідерам і партіям формулювати ідеологію та цінності, на яких будуються їхні програми та платформи. Виразна і чітка мова може залучати прихильників та допомогти спонукати їх до підтримки конкретних політичних пропозицій.

Мовна комунікація в політичному дискурсі може бути використана для переконання та маніпуляції громадською думкою. Політичні лідери можуть використовувати різні риторичні прийоми, емоційний вплив та риторику, щоб переконати аудиторію в правильності своїх позицій або навіть приховати істинні мотиви своїх дій.

Важливим аспектом є інформаційна передача, оскільки саме мовна комунікація служить інструментом для передачі інформації про політичні рішення, програми та події. Важливо, щоб інформація була доступною та зрозумілою для громадськості, оскільки це впливає на їхню здатність розуміти політичний процес та приймати обґрунтовані рішення.

Політичні лідери та партії можуть використовувати комунікацію, щоб змінювати погляди громадян та залучати їх до своїх дій. Мовна комунікація допомагає формувати громадську думку і впливати на ставлення громадян до конкретних політичних питань.

Мовна комунікація є важливою для встановлення діалогу між різними політичними групами та громадянами. Відкритий та конструктивний діалог може сприяти знаходженню компромісів та вирішенню політичних конфліктів.

Прикладами мовної комунікації в політичному дискурсі є: публічні виступи політиків, публічні заяви та інтерв'ю, рекламні кампанії, соціальні мережі та Інтернет, дебати, законодавча мова, громадянська активність.

Мовна комунікація президента України Володимира Зеленського, включає в себе різні форми виразу його політичних поглядів та комунікації з громадськістю. Президент регулярно виступає з публічними промовами, в яких відзначає важливі події та анонсує власні ініціативи. Він використовує мовну комунікацію, щоб поділитися своїми поглядами та цінностями.

Президент використовує соціальні мережі та теле- та радіоефіри для звернень до громадян України. В таких зверненнях він інформує громадян про важливі справи, події та рішення, які стосуються держави.

Під час кампаній і обрання на пост президента, Володимир Зеленський брав участь у дебатах з іншими кандидатами. В цих дебатах він використовував мовну комунікацію, щоб аргументувати свої позиції та відповідати на запитання виборців.

Президент України дає інтерв'ю українським та міжнародним ЗМІ, де комунікує свої погляди на актуальні питання, зокрема стосовно міжнародних відносин, російсько-української війни, реформ та інших тем.

Ці приклади вказують на те, як президент використовує мовну комунікацію, щоб впливати на політичний дискурс та спілкуватися з громадськістю як у внутрішніх, так і в міжнародних контекстах.

Таким чином, мовна комунікація впливає на політичний дискурс та взаємодію міжполітиками, партіями та громадянами. Вона допомагає

формувати політичну культуру та визначає спосіб, яким суспільство сприймає та реагує на політичні події та процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Lukina L. edited by Hoshovska V.A. (2021), *Osoblyvosti proiaviv populizmu v suchasnomusviti* [Features of manifestations of populism in the modern world] materials of the First All-Ukrainian scientific-practical Internet conference “Praktychnapolitohiia: tendentsiiiperspektyvy” [“Practical Pjlitology: tendencies and perspectives”], Press NADU, Kyiv, pp. 41–45. [inUkrainian]

Іван МОЗГОВИЙ
Французький альянс Caviliam
(м.Віші, Франція)

СПЕЦИФІКА РОБОТИ

ФРАНЦУЗЬКИХ НАВЧАНИХ ЗАКЛАДІВ З УКРАЇНСЬКИМИ ДІТЬМИ, ЯКІ ТИМЧАСОВО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ФРАНЦІЇ

У час кривавої війни, розв'язаної в Україні московськими рашистами, багато українських сімей опинилися за кордоном, у тому числі у Франції. Країни Європейського Союзу не полишили їх поза увагою. Насамперед це стосується Франції, де створені гарні умови для роботи і побуту дорослих, для навчання і дозвілля українських дітей.

Тут діти можуть і повинні здобувати освіту, яка у Франції є обов'язковою: усі діти у віці від 6 до 16 років мають навчатися у школі. Освіта має світський характер, її релігійне забарвлення відсутнє. Початкова і середня освіта безкоштовна. У високорозвиненій Франції діють індивідуальні господарства на селі, тому є невеликі селища на кшталт українських хуторів, щоправда з сучасним побутом та інфраструктурою. Проте з усіма дітьми взаємодіють соціальні працівники, куратори. На кожну українську дитину виділяються кошти, продукти, є турбота про соціальне житло, проїзд. Автобусами дітей доставляють на заняття і назад. Кожна дитина застрахована, проблеми зі здоров'ям вирішуються легко. Якщо батьки неналежно виховують дітей – втручаються правоохоронні органи, влада. Французи чемні й толерантні, але дармоїдство і марнотратне життя ними не вітаються.

У Франції шкільне навчання безкоштовне для всіх, включаючи іноземців (у т.ч. українців). Переважають державні навчальні заклади, які гарантують практично однакову якість освіти як у столиці, так і в провінції. Чисельність школярів і студентів у Франції складає майже чверть населення країни (15 млн чол.). Тут існує велике різноманіття навчальних закладів і спеціальностей: бл. 7 тис. коледжів (не плутати з коледжем Англії!), 2600 ліцеїв, 71 університет, бл. 300 Вищих шкіл, 5 католицьких інститутів, декілька політичних інститутів,

маса технологічних інститутів, а також бізнес-школи, школи комерції, школи управління і т. п. Держава вкладає величезні кошти у розвиток освіти і науки, тільки на освіту витрачається бл. 25 % державного бюджету. Система освіти – потужний роботодавець Франції: у ній зайнято більше половини державних службовців. При цьому система французької освіти складна і має багато рівнів.

Дошкільна освіта не є обов’язковою, проте більшість дітей уже з 2 років відвідує так звані “*материнські школи*”, у яких педагоги і психологи 4 роки готують їх до школи. Дитсадки достатньо комфортні і повністю обладнані для розвитку дитини. Діти в садах поділяються на три вікові групи. Перша – з 2 до 4 років, де діти тільки грають. Друга (середня) – з 4 до 5 років, де діти навчаються ліпленню, малюванню й іншим практичним навичкам, а також усному спілкуванню. Третя (старша) з 5 до 6 років готує до початкової школи. Діти навчаються читанню, письму і рахунку. Українські й французькі діти навчаються разом. Доводилося бачити, як українські діти не хочуть повертатися з цих закладів до свого тимчасового житла. Адже у школах Франції не почуєш такого лементу дітей, як у школах України. У спокійних французів і діти ведуть себе скромно, не волають без потреби, а на вулиці вітаються з дорослими. Можливо тому, що поміж батьками і поміж учителями – цивілізовані стосунки.

Початкова освіта у Франції є обов’язковою і безкоштовною. Вона триває з 6 до 11 років: 1 рік – підготовчий клас, і 4 роки – *молодша школа*. Вчителі ретельно узгоджують один з одним свої програми, тісно співпрацюють. Водночас вони постійно контактують з батьками дітей з України. Дуже велику увагу освіті дітей – у тому числі старанних українських дітей, забезпеченню шкіл приділяють місцеві органи влади. Цікаве інше явище. Як нам видається (і це помітно), автомобілів у Франції більше, ніж дорослих людей. Педагоги ж не входять до найбільш забезпеченої категорії населення, проте їм не відома система незаконних “поборів” з батьків, спроби посягання на бюджетні кошти не простежуються. Учні після закінчення навчання у початковій школі складають іспити на отримання сертифікату про початкову освіту.

Середня освіта для школярів у Франції починається з 11 років і складається з двох блоків навчання: перший (коледж) і другий (ліцей). Спочатку діти ідуть у *коледж* і навчаються там до 4 років. Навчання тут розбите на три цикли. Нумерація класів у Франції, на відміну від України, починається з вищого і йде у зворотному порядку. Спочатку школярі йдуть у шостий (“адаптаційний”) клас. Цілий рік дитина звикає до нових форм навчання і нових предметів (французька мова, математика, і “наука про життя на землі” – біологія, географія, історія як один предмет). П’ятий і четвертий класи утворюють “центральный цикл”, в рамках якого додаються фізика, хімія, латина й інша іноземна мова. Третій клас називається “циклом орієнтації”, тут найбільш відповідальний для учня момент, оскільки в цьому класі учень обирає спеціалізацію (гуманітарні науки, економіка і право, природничі науки), з якої він буде навчатися далі в ліцеї й університеті. Вводиться фізична підготовка. У початковій школі й коледжі діє 20-бальна система оцінювання, навчання тут є обов’язковим для всіх дітей, які перебувають у Франції.

Після 3-го класу учні складають іспити на отримання свідоцтва про закінчення коледжу. Надалі вони можуть вибрати два шляхи при здобутті подальшої освіти: отримати свідоцтво про професійну придатність, свідоцтво про професійну освіту або перейти в ліцей (на другий ступінь середньої освіти). Тобто вони можуть поступати до професійних ліцеїв, які дають сертифікати і дипломи про професійну освіту, або отримувати освіту в ліцеях, які готують учнів для вступу до ЗВО.

У *ліцеї* навчаються 3 роки: другий клас, перший і випускний. Тут практикується індивідуальний підхід до учнів. Кожна дисципліна розбивається на три рівні, учень може знаходитися з французької мови на першому рівні, а з математики – на третьому. Часто рівень знань українських дітей з математики вищий, ніж дітей Франції. Вчителі їх заохочують, нагороджують, діти вражені тим, що в Україні було дещо інакше. Якість викладання у ліцеях дуже висока. Вони мають гарні бібліотеки, необхідне обладнання, зали для відпочинку тощо. У Франції є свої проблеми, але вона не “економить” на дітях.

Із загальної чисельності навчальних закладів системи середньої освіти тільки 20% – приватні, причому, приватні школи можуть поєднувати в собі і початкову школу, і коледж, і ліцей. Діти українців мають право навчатися в приватних школах-інтернатах, а також у державних ліцеях, вступати в університети. Для тих із них, хто недостатньо добре володіє французькою мовою, передбачений спеціальний курс її інтенсивного вивчення.

Після закінчення ліцею учні складають комплексний випускний іспит “бакалавра”, який одночасно є першим університетським ступенем. Диплом бакалавра видається лише тим, хто набрав не менше 10 балів за підсумками усних і письмових іспитів. Якщо набрати прохідний бал не вдається, видається лише свідоцтво про закінчення середньої школи. Натомість отримання *бакалавра* забезпечує вступ до будь-якого університету без вступних іспитів (і без хабарів!). Спостереження показали, що українські діти швидко вивчають французьку мову – її знання на рівні B2 є умовою вступу до університету, вони справляються з нею і демонструють гарні знання з інших дисциплін. Наші діти в захопленні від пануючої тут справедливості, від нових можливостей, які перед ними відкриваються, і досягнення яких не передбачає незаконних виплат.

Після ліцею учні можуть вибрати два шляхи для подальшого навчання: піти у професійне училище або залишитися в школі й отримати повну середню освіту. У другому випадку діти продовжують навчання вже у системі вищої освіти у Франції, яка вирізняється великою різноманітністю закладів вищої освіти пропонує ними дисциплін, де платними є лише окремі послуги. Наші школярі давно зрозуміли, що у Франції все вирішують знання, працелюбність і енергія.

Більшість вищих навчальних закладів є державними і підпорядковуються Міністерству освіти Франції. Історично у Франції склалися два типи вищих навчальних закладів: *університети* і *Вищі школи*. В університетах готують викладачів, лікарів, юристів, наукових працівників. Для українських дітей великий інтерес складають такі спеціальності, як медицина, міжнародне право. У Вищих школах готують високопрофесійних фахівців у галузях економіки,

управління, військової справи, освіти і культури. Навчання у Вищій школі вважається набагато більш престижним, ніж в університеті, але й поступити туди значно складніше. Попередньо потрібно пройти 2–3 роки навчання у підготовчих класах з обраного напрямку. Студенти цих Шкіл отримують стипендію як майбутні державні службовці, якими вони потім і стануть.

Курс вищої освіти у Франції складається з трьох циклів – двох основних (разом 3 роки) з отриманням ступеня *магістра*, і додаткового, який відповідає *аспірантурі* і постає як цикл післядипломної освіти, що дозволяє отримати дослідницький диплом, продовжити академічну наукову роботу і поступити в *докторантуру*. Навчання в докторантурі розраховане на 3–4 роки і завершується захистом дисертації на ступінь *доктора* (відповідає українському кандидату наук). Цей учений ступінь дозволяє викладати в університеті. Для отримання вищого ученого степеня – *професора* – пошукувач, який має ступінь доктора, повинен надати Національному журі свої наукові праці. У Франції сформувалася своя система дипломів і вчених ступенів, особливе ставлення до дипломів державних навчальних закладів: вони, як правило, цінуються значно вище, ніж дипломи приватних шкіл і університетів.

Сучасна система французької освіти складалася протягом останніх двох століть і вважається однією із самих передових у світі. Те ж саме можна сказати про медицину й медичну освіту Франції. Враховуючи толерантне ставлення французьких педагогів до дітей, їхню чуйність, доброту і професіоналізм, відсутність елементарного поняття хабарництва, багато українських дітей у Франції заявляють батькам про намір набути повну освіту саме тут. Зрештою, це стосується й представників десятків інших національностей, яких доля занесла у цю дивовижну країну.

Тому, як це не прикро, існує не мала вірогідність того, що рідні країни не дочекаються багатьох своїх дітей уже як висококваліфікованих фахівців. Натомість французький диплом відкриє їм практично усі двері в житті. Французькі посадовці теж не проти того, щоб українські діти залишилися у Франції, лиш би їх батьки працювали. І тут є над чим думати.

МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ОСВІТИ

В структурі освіти мистецтво займає надто важливе місце. Його твори насичуючи знання емоційною складовою, описом цікавих буденних ситуацій, розумінням світоглядних реалій того чи іншого історичного часу. Мистецькі твори дозволяють зберігати культурні традиції, виховують гідне ставлення до культурно-історичної спадщини, постають як вияв історичної культурної пам'яті, як текст, у якому зашифрований культурний код народу, нації.

Збереження пам'яток культури посідає важливе місце в діяльності органів влади, громадськості у Франції. Кожне місто, містечко, село мають свої історичні пам'ятки. Ними опікуються, створюють музеї, проводять різні заходи. Дуже популярними є театралізовані вуличні аматорські вистави, карнавали, костюмована хода, присвячені тим чи іншим історичним, культурним, політичним подіям. До таких заходів активно долучаються школярі, студенти.

Велика роль у програмах шкільної освіти відводиться французькій літературі, музиці, архітектурі. Іспит з літератури у старших класах французької школи є надзвичайно важливим. У методиці вивчення французької мови іноземцями активно використовується шансон, французьке кіно. Це дозволяє подолати шаблони академічної граматики.

Спочатку художньо-поетичну мову зрозуміти складно. Тому французька пісня певним чином допомагає у розумінні як художньо-поетичних текстів, так і сучасного сленгу. Як приклад, до першого можна віднести популярну пісню Salvatore Adamo “Tombe la neige” (“Падає сніг”). Сама назва пісні (перший рядок куплету) – це інверсія, бо початківцям в опануванні французької мови говорять, що в реченні спочатку ставимо іменник, потім дієслово. До другого можна віднести пісню французької співачки In-Grid “Tu es fontu” (приблизно “Ти попав” або “Тобі гаплик”). Сама назва сленгові. Такі ситуації краще сприймаються молоддю, ніж заформалізована педагогіка.

Вячеслав КОВИЖЕНКО
викладач ЗП (ПТ)О
«Гніванський професійний
ліцей»

СТЕРЕОТИПИ ЯК ПЕРЕШКОДА У РЕФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ України до ЄС – мета усього українського народу, а не окремих його представників. Революція гідності стала яскравим прикладом істинних намірів українців – нашої національної ідеї. І для впевненого руху до нашої мети нам потрібно самим змінитися, адаптуватися до нових умов. І в першу чергу – змінитися ментально. Стати більш відкритими до нового світу, а не обмежуватися примітивними рамками стереотипів.

Стереотип (у перекладі із грецької «твердий відбиток») – це якась узагальнена думка або сукупність ідей, часто суб'єктивних або спрощених, які люди застосовують для оцінки різноманітних груп, інших людей, ситуацій чи місць тощо. Вони спрощують спілкування, жертвуючи повнотою інформації. Проблема в тому, що сучасне життя дуже швидкоплинне. Ми просто не встигаємо сформулювати особисту думку про кожне явище. А тому, щоб виграти більше часу на прийняття рішення – радо хапаємося за чужу думку, навіть якщо вона не відповідає дійсності.

Стереотипи з'являються на основі особистого чи чужого досвіду. Деякі передаються від старшого покоління і сприймаються на віру, без перевірки. Інші виникають через нестачу інформації, або в результаті якоїсь ситуації.

Ось кілька доволі поширених в Україні стереотипів:

Стереотип №1: В СРСР жилося краще. Дана фраза часто звучить з уст людей старшого віку. Бо в СРСР вони прожили найкращі роки свого життя. Ну і не варто забувати про цензуру в ЗМІ, які показували лише гарну картинку. І складалося враження, що це лише тут у тебе є проблеми, а десь там – все прекрасно.

Стереотип №2: Не вкрадеш – не проживеш. Ще один спадок «совка» Це не зовсім стереотип, а радше досвід виживання із отих «лихих 90-х». Та й ще раніше, при союзі, аби отримати необхідні блага, потрібно було йти на різноманітні афери, або виносити продукцію чи інструменти із заводу, на якому сам же працюєш. Бо в магазині, навіть коли відстоїш чергу, потрібного предмету просто не буде. Дефіцит!

Стереотип №3: Українці за кордоном – суцільні заробітчани. Насправді, станом на 2021 рік на заробітки за кордон виїжджало близько 1,2 млн. українців, в той час як туристів було понад 14 млн. До того ж не варто плутати справжніх заробітчаних із мігрантами. І вже точно не варто згадувати принизливе російське «гастарбайтер».

Стереотип №4: На ВІЛ/СНІД хворіють особи з розбещеною поведінкою або наркомани. Це типова думка, яку можна почути від людей, які погано розуміють особливості даної хвороби. ВІЛ міститься практично в усіх біологічних рідинах зараженого організму, але в різних концентраціях. І якщо не дотримуватися елементарних правил санітарії, то заразитися можна навіть під час манікюру, татуювання чи пірсингу. Тому наявність інфекції в організмі людини не може характеризувати саму людину або її спосіб життя.

Стереотип №5: Гроші псують людей. Це дуже суперечливе твердження. Є багато аргументів як за, так і проти. Поширена думка, що гроші не псують людину, а проявляють її натуру. Гроші, це засіб для забезпечення власних потреб. Більше грошей – більше можливостей задовольнити свої бажання, часто – без урахування думки оточуючих. Звідси ж можна зробити і протилежний висновок – даний вислів є проявом заздрості цих самих оточуючих.

Як боротися із стереотипами? Для початку варто враховувати сам факт їхнього існування. Деякі люди можуть опиратися на стереотип як на істину в останній інстанції, не володіючи усією повнотою інформації, а значить і рішення прийматимуть на основі свого спрощеного світогляду.

Марно переконувати когось у його неправоті – цим можна хіба що налаштувати опонента на суперечку. Таке лікується власним досвідом помилок та поразок. Головне, щоб людина чітко усвідомила, що причина була саме в стереотипі, а не у сторонньому злому намірі.

Одна людина не може втілювати у собі усю групу (расу, націю, конфесію тощо). Кожна людина – унікальна. І стосунки з ними слід будувати, орієнтуючись на їх індивідуальність та конкретні обставини, а не на основі сторонньої інформації, яка ще й може бути навмисне викривлена.

Стереотип – не аксіома. У суспільстві, де стереотипи не є основою світогляду, люди вірять в себе, один в одного, а не у чийсь крилату фразу. Там існує взаємна підтримка, відчуття поваги, відповідальність за власні дії – а не перекладання відповідальності на інших. Там відсутні фобії, адже люди сприймають одне одного по факту, а не з чужих слів. Лише відмовившись від упереджень, українське суспільство здатне змінитися на краще, і влитися у європейську сім'ю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи / Наталія Амельченко. – Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. – 45 с.
2. Арабаджиев Д. Ю. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні / Д. Ю. Арабаджиев, Т. І. Сергієнко // Гілея: науковий вісник. - 2019. - Вип. 146(3). - С. 12-15.
3. Венгер Г.С. Соціальна психологія : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2017. С. 344
4. Українське суспільство та європейські цінності». Звіт за результатами соціологічного дослідження. – Київ: Інститут Горшеніна та Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі, 2017. – 44 с.
5. Чернявська Л.В. Формування смислів у мас-медійному дискурсі. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2015. № 4. С.113–117.

Ірина КУШНІР
*викладач ДЗП (ПТ)О «Вище
професійне училище № 55
м.Дніпро»*

УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Попри те, що Україна має багату історико-культурну спадщину та значні культурно-цивілізаційні надбання, українці протягом усієї своєї історії часто залишались невидимими для світової спільноти. Тривале бездержавне існування спричиняло ідентифікацію українців з етносами, які включали українські землі до складу своїх державних утворень. Найбільшу проблему останні століття становило таке ототожнення з росіянами, які здійснювали агресивну асиміляцію українців та поширення у світі переконання, що такого окремого народу взагалі не існує, тому не може йти й мови про розбудову української держави.

Така ситуація спричинилась до того, що до останнього часу Україна не розглядалась як самодостатній суб'єкт міжнародних відносин – у кращому випадку в нас бачили такий собі місток між Росією з одного боку та Заходом з іншого. Такому ставленню, на жаль, підігравала невизначеність зовнішньополітичного вектору розвитку української держави, що подавалось як прогресивна багатовекторність і як, навіть, цивілізаційна перевага України. В той час як реально Україна перетворювалась на проміжний, міжцивілізаційний простір між західноєвропейською та російсько-євразійською цивілізаціями, такий собі лімітроф – прикордонну територію. Професор М. Михайльченко відзначав подвійну оцінку того статусу, який при цьому мала Україна. На його думку, Європа розглядала східні кордони України як лінію розламу між Європою та Росією, яка зі своїми тюркськими анклавами є окремою російсько-євразійською цивілізацією. Росія ж, в свою чергу, вважала західні кордони України лінією розламу між країнами НАТО та СНД, розглядаючи останні як сферу своїх особливих інтересів. Дослідник вказував на величезну небезпеку

такого становища для майбутнього українського етносу та перспектив державотворення: «Якщо народ «лімітрофа» не вкорінюється в структуру якоїсь регіональної цивілізації, то самовизначення цього народу у формі незалежної держави залишається проблематичним, як і створення своєї регіональної або локальної цивілізації»[3].

Сьогодні, коли українці живуть в умовах екзистенційного протистояння з російською федерацією, коли постало питання самого існування України як держави та українців як етносу, надзвичайної актуальності набуває поєднання процесів осмислення та збереження власної історико-культурної спадщини та ідентичності з долученням до кращих досягнень європейської цивілізації. Оскільки більшість українських дослідників вказують, що саме до європейської цивілізації тяжіє і соціокультурна самоідентифікації української держави, і культурні норми та традиції.

Тому таким важливим є активне використання можливостей культурної дипломатії, яка дозволяє поширювати поінформованість світової спільноти про історичну і культурну спадщину України, формувати позитивний імідж держави. В умовах повномасштабної українсько-російської війни таку діяльність не лише не можна припиняти, вона навпаки повинна бути в рази активізована, виступаючи другим, культурним фронтом боротьби проти російської агресії в свідомості урядів та громадян інших держав, збільшуючи політичну, військову, економічну підтримку України у її боротьбі з загарбником. В умовах воєнного стану, коли можливість безпосередніх культурних контактів та проведення культурних заходів обмежена, важливим чинником просування української культурної продукції можуть виступати, зокрема, сучасні інформаційні технології, величезні можливості яких необхідно якомога активніше використовувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Богуцький Ю., Андрущенко В. Українська культура в європейському контексті. Київ: Знання, 2007. 679 с.

2. Матлай Л. Історико-культурна спадщина України у цивілізаційному діалозі.*Historical and cultural studies*. 2014. Vol. 1. Num. 1. С. 45-48.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2014_1_1_11
3. Михальченко М. Цивілізаційна визначеність України: сутність, проблеми, перспективи.*Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього*. Київ: Інститут європейських досліджень НАН України. Ч. IV. 2009. С. 5-37. URL:
<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4607/lsmatlay.pdf>

Надія СІДЕЛЬНИК

заступник директора з НВР

ДНЗ «Сумське ВПУ

будівництва та

автотранспорту»

ДІЯЛЬНІСНЕ НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

В Україні тривалий час відбуваються суперечливі та складні трансформаційні процеси в економіці, політиці, освіті, суспільстві та у формуванні національної самосвідомості громадян. Ми живемо саме в сучасному світі, який вимагає від нас вміння адаптуватися, швидко приймати рішення, креативно мислити, уміти знаходити і опрацьовувати інформацію, володіти інформаційними технологіями, спілкуватися рідною та іноземними мовами та вміти вибудовувати дружнідоброзичливі стосунки з оточуючими...

Слід зазначити, що неможливо будувати новий світ, не розуміючи світових трендів і цінностей сучасного світу, не маючи знань про те, як функціонують демократичні країни, на яких принципах базується та чи інша держава, чому критичне мислення відіграє все важливішу роль у нашому житті, чому дотримання прав людини – один із найважливіших постулатів, навіщо існує волонтерство і що таке екологічна поведінка – так, це все про громадянську освіту. Про намагання виплекати, виховати "ідеального громадянина"[1].

У навчанні курсу «Громадянська освіта» учні мають усвідомити сутність відносин з іншими людьми, оточенням, суспільними інституціями та навколишнім середовищем, сформувати навички розуміння проблем та винесення продуманих оцінних суджень, продуктивного розв'язання соціальних питань та ухвалення обґрунтованих рішень. Саме це складає основу

відповідальної участі громадян у житті суспільства на місцевому, національному та глобальному рівнях [2].

Наголосимо, що навчання учнів курсу «Громадянська освіта» має бути діяльним, смислоутворюючим, інтегрованим, ціннісно-орієнтованим та інтерактивним. Ці характеристики змісту предмета та організації освітнього процесу є фундаментом розвитку знань, умінь, цінностей і моделей поведінки учнів як членів громадянського суспільства у швидко змінюваному світі. Таке навчання через цілеспрямований педагогічний вплив має спрямовуватись на розвиток емоційно-ціннісних ставлень, умінь та навичок громадянської поведінки учнів.

Це передбачає якісну зміну ролі вчителя на уроках курсу – він має перевтілитися з особи, яка інформує й опитує тих, хто навчається, в організатора діяльності учнів із вільного обміну думками і поглядами. При цьому в навчанні в демократичній атмосфері, зануренні в дискусії і самостійні дослідження, залученні до виконання соціальних проєктів (на уроках та поза ними), учні опановують основні навички активної, свідомої, осмисленої участі в житті як власної держави, так і світу, що характеризується глобалізацією, взаємозалежністю, людським різноманіттям і надшвидкими суспільними змінами [2].

Зрозуміло, що переважна більшість питань, які обговорюють на уроках громадянської освіти, є дискусійними й не мають однозначних відповідей. Тож учні звертатимуться до вчителя за правильною відповіддю. Утім завданням педагога є прищеплювати учням думку про те, що дискусійні питання – це привід для спільного обговорення в класі та самостійного обмірковування вдома. Більшість запитань можна переадресувати тому, хто їх поставив (А ти як думаєш?) чи іншим учням класу (А що думають інші?, Давайте порадимося...). Запитання – це також нагода звернутися до джерела (Де про це можна прочитати?), до фахівця (У кого про це можна запитати?). Як правило, громадянознавчі проблеми гострі й суперечливі, тож потребують серйозного

дослідження конкретної ситуації, врахування інтересів різних соціальних груп і, своєю чергою, припускають варіативність відповідей.

Застосування діяльнісного підходу, який визначає спрямування змісту громадянської освіти на розвиток уявлень і вмінь, що сприяють успішній соціальній активності особистості. Цей підхід реалізується шляхом створення навчальних ситуацій, в яких апробовуються на практиці засвоєні громадянські цінності. Реалізація цього підходу здійснюється шляхом викладення глобальних проблем посередництвом локальних на основі позитивного досвіду участі учнів в окремих громадянських акціях, волонтерстві, дискусіях, у виборах органів учнівського самоврядування [3].

Для цього можуть застосовуватись найрізноманітніші форми та методи роботи. Це можуть бути традиційні предметні тижні, лекції, творчі зустрічі, екскурсії та експедиції, яким надається громадянознавче спрямування. Доцільним є проведення диспутів, дебатів, заходів змагального характеру. Діяльність дитячих клубів різного спрямування, дитячих та молодіжних громадських організацій також сприяє розвитку громадянської освіти. Участь в їх роботі, з одного боку, дає можливість учням отримати безпосередній громадянський досвід, а з іншого – залучити їх до проведення різноманітних заходів, у тім числі громадянознавчої тематики.[3]

Отже, застосування діяльнісного навчання на уроках громадянської освіти сприяє **формуванню свідомого та відповідального громадянина, патріота і професіонала**, який спроможний відповідати і за себе, і за країну, вмієдіяти компетентно і технологічно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Громадянська освіта - це про компетенції, які допомагають будувати успішну країну. <https://life.pravda.com.ua/projects/hromadianska-osvita/2021/02/16/243780/>
2. Пометун Олена, Тетяна Ремех //Особливості громадянської освіти як предмета й питання підготовки вчителя//lib.iitta.gov.ua

3. Рольф Голлоб, Петер Крапф, ОлофОлафсдоттір, Вільтруд Вайд // Навчаємо демократії Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/84/navchaemo_demokratiyi_ua.pdf

Валерія ДОКТОРОВИЧ
заступник директора з НВР
ДПТНЗ «Сумське ВПУ
будівництва і дизайну, доктор
філософії (Ph.D)»

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ
В ЗП(ПТ)О НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ:
ЕКОФАСИЛІТАЦІЙНИЙ ПІДХІД**

***Анотація.** У статті висвітлюється процес організації та проведення інноваційної діяльності в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О), її практична значущість, проаналізовано основні поняття. Схематично представлено екофасилітаційний підхід та проаналізовано на кожному етапі реалізації в освітньому процесі.*

***Ключові слова:** екофасилітаційний підхід, освітня логістика, формування ключових компетентностей soft skills.*

Теоретичну значущість та зміст наповнення поняття soft skills було досліджено у працях закордонних науковців, таких як Р. Болстад (R. Bolstad), К. Двек (K. Dwek), Г. Пауелл (H. Powell) та вітчизняних: Н. Абашкіна, С. Андрущенко, О. Бондаренко, Л.Сергеева, В. Євтушенко, Ю. Захарченко, П. Сосновенко, І. Ткачук.

Як зазначає Л. Сергеева, «логістика відповідає зусиллями, спрямованими на виявлення всіх наявних ринкових можливостей та удосконалення системи схвалення рішень» [1, с. 149].

Педагогічна логістика покликана більш ефективно організувати і вибудувати освітній процес, з її допомогою буде можливо вирішити основні освітні виклики, з якими стикаються ланки великого освітнього ланцюжка [2, с.12].

Термін «екофасилітація» широко застосовується у психології та означає «інноваційний неклінічний підхід до надання психологічної допомоги» [3].

На підставі аналізу робіт американського психолога К.Роджерса (C. Rogers) [4, с.225] педагог-фасилітатор, займаючи партнерську

позицію, сприяє розвитку здобувача освіти. Таким чином особистість формується завдяки впливу освіти, сприяючи якісно новим змінам в її структурі.

Екофасилітація – це екологічна фасилітація, що центрується на особистості, у нашому випадку це всі учасники освітнього процесу: батьки, здобувачі освіти, педагогічні працівники. «Еко» – це екологічність, що означає бережно ставитися до себе (внутрішній потенціал) і до інших (зовнішні чинники), довіряти особистим внутрішнім механізмам саморегуляції.

Дослідниця О.Галіцан розглядає педагогічну фасилітацію «як вид педагогічної діяльності вчителя, яка має за мету допомагати дитині в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати її прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення»[5, с.225].

Метод «екофасилітація» розроблено та науково обґрунтовано у 90-х роках ХХ ст. професором П. Лушиним. Екофасилітація – короткотерміновий метод психологічної допомоги, тобто після 1-3 сесій відбуваються суттєві глибинні системні зміни, що підтверджено багаторічним досвідом впровадження методу [3].

Рис. 1. Схема екофасилітаційного потоку в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Джерело: складено автором

На підставі наукового аналізу виділяємо в ЗП(ПТ)О наступні етапи реалізації екофасилітаційного підходу в ЗП(ПТ)О: ідентифікація проблеми, визначення проблеми, вивчення проблеми, прийняття рішень, визначення оптимального рішення, розв'язання проблем (формування soft skills), оцінка результату.

Ідентифікація проблеми. На цьому етапі доцільно роботи SWOT, PEST – аналіз, який дозволить урахувати всі можливості, загрози зовнішнього середовища, сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища, що безумовно відкриє можливості стратегічного бачення результату.

Визначення проблеми. Визначення проблем та формулювання цілей дослідження – найважливіший його етап. Правильно сформульована проблема та точно визначена мета дослідження є запорукою успішного його проведення. Помилки, що можуть бути допущені на цьому етапі, можуть призвести до неправильно витраченого часу. Цілі можуть бути описовими та пошуковими. Описовими цілями перевіряємо суперечності, пошуковими – вибудовуємо стратегію розвитку.

Прийняття рішень. Рішення бувають потенційними та альтернативними. Наприклад, виробниче навчання може бути проведене в майстернях закладу або організоване на виробництві. Організація стажування здобувачів освіти відбувається в навчально-практичних центрах України чи в рамках міжнародної співпраці за кордоном.

Визначення оптимального рішення – це план вирішення проблеми, який закріплюється в наказах, у яких закріплюються відповідальні, визначені терміни, розписуються та затверджуються заходи.

Розв'язання проблеми. Саме на цьому етапі відбувається формування ключових компетентностей soft skills: навчальні навички, які допомагають адаптуватися до робочого середовища та вдосконалювати свої знання, уміння і компетенції; навички грамотності, які допомагають розрізняти факти, публікувати інформацію, створювати технології, визначати достовірність джерел та інформації; соціальні навички – здатність успішно й ефективно

взаємодіяти з конкретними людьми або різними групами, досягаючи поставлених цілей; особистісні навички – якості людини, які певним чином характеризують її особистість.

Оцінка результату отримується шляхом індекаторно-інструментального дослідження освітньої діяльності. Якщо показники від’ємні, це свідчить про те, що на одному з етапів дослідження ми припустилися помилки.

Освітня логістика надає можливість синхронізувати педагогічну систему, наблизити її за рівнем управління до економічних систем [1, с. 148]. Саме вона відображає модель освітнього процесу з урахуванням управлінських рішень і об’єднує зміст, стратегію, форми, засоби для одержання позитивного результату на шляху інноваційних змін.

1. Сергеева Л. М. Освітня логістика в управлінні розвитком професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Сергеева // Вісник післядипломної освіти. - 2014. - Вип. 11. - С. 144-153.

2. Сергеева Л.М., Микитюк С.М. Управління розвитком закладу професійної (професійно-технічної) освіти на засадах педагогічної логістики: методичні рекомендації. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2022. 56 с.

3. URL: <https://epf.com.ua/> (дата звернення: 15.11.2022).

4. *Freedom to Learn* by Rogers, Carl R.; Freiberg, H. Jerome. [1994, 3rd Edition.]

5. Галіцян О. А. *Формування педагогічної фасилітації майбутніх учителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі* // Ольга Анатоліївна Галіцян Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 5 (155). Частина I. - Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – С. 223-227.

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Юлія ГОНЧАРОВА
*методист ДНЗ «Сумське ВПУ
будівництва та
автотранспорту»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, система професійної (професійно-технічної) освіти продовжує працювати, долаючи існуючі виклики. 19 червня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2312-ІХ, яким внесено зміни до чинного Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (набрав чинності 1 липня 2022 р.). Запропоновані зміни дають змогу наблизити заклади П(ПТ)О до реалій війни та сучасного ринку праці. Головним здобутком новацій має стати зниження рівня безробіття й забезпечення швидкої перекваліфікації тих, хто втратив роботу.

Для відбудови країни після закінчення війни та подальшого розвитку її економічного потенціалу знадобиться значна кількість фахівців, особливо робітничих спеціальностей. Міністерство освіти і науки продовжує розвивати та вдосконалювати систему професійної (професійно-технічної) освіти задля забезпечення потреб країни в кваліфікованих кадрах.

В умовах воєнного стану:

- передбачено можливість здобуття професійної (професійно-технічної) освіти без повної загальної середньої освіти та незалежно від місця реєстрації;
- передбачено можливість здобуття часткових професійних кваліфікацій з метою підготовки і перепідготовки за короткостроковими програмами під конкретні потреби у відбудові країни;
- урегульовано питання відстрочки здобувачів та викладачів ЗП(ПТ)О від призову на військову службу під час мобілізації;
- затверджено правила внутрішньої академічної мобільності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Відтепер учні можуть

продовжити навчання в інших ЗП(ПТ)О, водночас отримавши документ про професійну освіту того закладу, де вони навчалися. Для цього потрібно укласти угоду про співпрацю між закладами;

- оновлено Типові правила прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України, у яких передбачена можливість подання документів для вступу до закладу професійної освіти через електронний кабінет та подання виписки з Реєстру документів про освіту ЄДЕБО (у разі відсутності документів про освіту);

- запущено візуальну комунікаційну кампанію щодо вступу до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України «Приклади руку до...» та іміджеву комунікаційну кампанію «Все працює завдяки нам». Мета останньої – змінити ставлення підлітків та дорослих до професійної освіти.

В нинішніх умовах організація освітнього процесу, здебільшого, відбувається за дистанційною або змішаною формами навчання. Для закладів П(ПТ)О такі форми є особливими, оскільки професійна підготовка, окрім професійно-теоретичної, уміщує професійно-практичну складову, яку відпрацювати в умовах дистанційного (змішаного) навчання достатньо складно. Тому головним чинником забезпечення якості професійної підготовки під час воєнного стану є створення оптимальних умов організації освітнього процесу за змішаною формою навчання, а саме, якщо змога, проведення уроків виробничого навчання очно.

Безумовно, дистанційна й змішана форми навчання, використання технологій дистанційного навчання потребують від педагогічних працівників високого рівня цифрової компетентності. Викладачі та майстри виробничого навчання повинні володіти не лише навичками опрацювання інформації, роботи з прикладними програмами, обробки відеоінформації, а мають вміти працювати з платформами й сервісами для організації дистанційного навчання (Google Classroom, Zoom, Padlet, Microsoft Teams та ін.).

МОН України за підтримки міжнародних партнерів розробляються/адаптуються навчальні онлайн-курси для здобувачів ЗП(ПТ)О з метою їх подальшого розміщення на освітній онлайн-платформі «Професійна освіта онлайн» (<https://profosvita.online/>) – всеукраїнській платформі для дистанційного та змішаного навчання. Також на офіційному вебсайті МОН України за посиланням (<https://cutt.ly/GJqr5ix>) розміщено онлайн-ресурси, які можуть використовуватися для дистанційного або змішаного навчання за різними професіями й галузями.

З метою швидкого виходу на ринок праці нагальною стала потреба в короткотермінових курсах для дорослого населення, у т. ч. для внутрішньо переміщених осіб. Ітак, у рамках Програми ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України» розроблено 40 коротких програм, у т. ч. з цифрової компетентності, безпеки праці та захисту навколишнього середовища, розвитку підприємницької діяльності й підвищення якості трудового життя тощо.

Отже, якість професійної підготовки в нинішніх умовах залежить від багатьох чинників. Особливо вагомими серед них є вибір оптимальної форми організації освітнього процесу, високий рівень цифрової компетентності викладачів та майстрів виробничого навчання, знання педагогіки та психології, а також безперервний професійний розвиток педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Трансформація професійної освіти в умовах воєнного стану: головні досягнення. Освітній портал «Освіта в Україні» // <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/transformaciya-profesiynoyi-osviti-v-umovah-vo-nnogo-stanu-golovni-dosyagnennya> (дата звернення 23.10.2023 р.).
2. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник / Київ: МОН, 2023. – 64 с.

3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
4. Масліч С.В. Основні вектори забезпечення якості професійної підготовки в умовах воєнного стану // https://lib.iitta.gov.ua/733167/1/%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8_%d0%be%d0%bd%d0%bb%d0%b0%d0%b9%d0%bd_%d1%84%d0%be%d1%80%d1%83%d0%bc_%d0%9c%d0%b0%d1%81%d0%bb%d1%96%d1%87.pdf (дата звернення 23.10.2023 р.).

Олена МІЩУК
*викладач ДПТНЗ
«Дніпровський центр
професійно-технічної освіти
туристичного сервісу»*

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Освіта України в умовах війни постійно стикається з новими викликами, що потребують негайного реагування, мобільності, адаптації та пошуку шляхів їх подолання. Під час війни освітня сфера значно постраждала на усіх рівнях, чи то початкова, чи то вища школа. Перший фактор – це відтік педагогічних кадрів за кордон, переселення в межах країни, це відтік молодих кадрів, бо заробітна плата не влаштовує, а на чистому ентузіазмові не попрацюєш. У зв'язку з війною, ми як викладачі, так і здобувачі освіти напряду стикаємось з ознаками стресу, психологічної травми. Особливо ознаки стресу спостерігалися на початку повномасштабного вторгнення. Тому освітянам потрібно прикласти максимум зусиль, щоб подолати ці ознаки стресу і продовжувати освітню діяльність. А це важко зробити, бо існує певна невизначеність, тому що країна у стані війни, внаслідок цього поганий сон, постійні сирени підвищують тривожність, а також присутня тривога за своїх рідних – все це призводить до емоційного вигорання і як наслідок, до професійного. Щодо здобувачів освіти, то в них спостерігається відчутне зниження мотивації до навчання.

Чим у цій ситуації можна зарадити? Впроваджувати індивідуальні адаптаційні програми, розвивати мережу цифрових освітніх центрів, проводити з учасниками освітнього процесу роботу з формування стресостійкості, переглянути освітні програми з предметів, тому що вони значно перевантажені. Але, не дивлячись на кризову ситуацію в країні, наші педагоги продовжують не лише ділитися знаннями, а й мотивувати учасників освітнього процесу ці знання здобувати. Під час війни, коли освіта вся майже стала дистанційною, значно зросла авантаженість як здобувачів так і викладачів, тому виникла необхідність належного матеріально-технічного

забезпеченні, наявності відповідної цифрової освіти учасників освітнього процесу та отриманні психологічної підтримки. До подолання викликів мають бути залучені всі учасники освітнього процесу. Навчальний заклад, педагоги й батьки мають бути однією командою, адже лише в результаті цього співробітництва вдасться досягти більших успіхів та досягнень.

Останнім часом значно зросла можливість опанувати ті чи інші навички дистанційно, для цього необхідно просто пройти ті чи інші курси або взяти участь у майстер-класі, переглянути вебінар. Це дає масу можливостей для педагогів, тому що цифровізація освіти зростає з кожним днем. Використання штучного інтелекту, гейміфікація, тобто створення освітнього контенту у вигляді гри, використання вже існуючих комп'ютерних ігор – все це основні освітні тренди сучасної освіти. Адже, згідно спостережень, учні які грають у стратегію, значно краще знають історію і географію. А причина гризнаходиться всередині неї – це задоволення від гри. І коли учні отримують задоволення, то навчання відбувається без примусу і тиску зовні.

Освіта трансформується і на це є декілька причин. Перша причина – це науково-технічний прогрес, що призведе у майбутньому до роботизації багатьох технологічних процесів, а це значить, що багато професій можуть зникнути. Друга причина – це зміна самої стратегії успіху, тому що у молоді змінилось ставлення до самої освіти, до її ролі у вибудовуванні своєї кар'єри. На сьогодні змінюються пріоритети – все більше випускників 9-х класів йдуть здобувати професійно-технічну освіту, щоб мати реальні навички праці і певний досвід роботи, що вимагають в першу чергу роботодавці від потенційних робітників. А от випускники 11 класів вважають, що вища освіта в пріоритеті, а це застарілі стереотипи. Нажаль, ще є така проблема в нашій освіті – вона не готує до реального життя. Педагоги дають теоретичні знання, які не підв'язані під життя і випускникам школи потім важко адаптуватися до суворой реальності. А для цього потрібно змінювати освітні програми і підходи до навчання.

З огляду на вищесказане, ми можемо говорити про те, що сучасні виклики сприяли трансформації освітнього процесу та формуванню нових освітніх трендів:

1.Ключовою стає концепція навчання протягом усього життя. Реальність швидко змінюється, а до цих змін потрібно швидко адаптуватися, отже навчання стане основною діяльністю протягом усього життя!

2.Рівні можливості для всіх! Система освіти повинна забезпечувати рівні можливості навчання для всіх вікових категорій, враховуючи, що потреба в навчанні для людей старшого віку не менш актуальна, ніж для дітей, проте специфік анавчання для різних вікових категорій відрізняється. І на сьогодні є можливість для людей здобути професійну освіту, перекваліфікуватися, щоб адаптуватися до нової реальності, отримати нові можливості, нову професію.

3.Персоналізація процесу навчання. Кожна ситуація, проблема і виклик, з якими стикається людина під час навчання та в житті, унікальні, тому система навчання має бути індивідуальною, тобто програму мають підлаштовувати під людину, а не людину під програму.

4.Межа між навчанням та роботою зникає. Ми постійно навчаємося, коли працюємо, і ми постійно працюємо над собою, коли навчаємося. Тому майбутня система освіти має забезпечувати повну підтримку людині при розв'язанні будь-яких завдань протягом усього життя.

5.Поява нових освітніх середовищ. Бібліотеки, молодіжні центри, хаби стають саме такими новими просторами для розвитку неформальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1.Виклики української освіти та можливості їх подолання.URL:<https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/167999247763>

2. Тенденції та виклики в сучасній системі освіти.URL:<https://learnlifelong.net/tendenciyi-ta-vyklyky-v-suchasnij-syste/>

3. Є. Лапін.Виклики, що стоять перед сучасною освітою, або Чого боятися та чому радіти батькам та вчителям.

URL:<https://life.pravda.com.ua/columns/2020/12/28/243517/>

**ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА
ТА ПОШУКОВА РОБОТА
В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ**

ОРГАНІЗАЦІЯ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТА ПОШУКОВОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Актуальність теми.

Історико-краєзнавча та пошукова робота в закладах професійної (професійно-технічної) освіти ґрунтується на активізації пошукової та наукової діяльності, що спрямована на розвиток краєзнавства, популяризацію краєзнавчих досліджень, залучення громадськості й учнівської молоді до вивчення національних та духовних цінностей свого народу.

Значення краєзнавства не тільки в тому, що дає викладачу можливість виявити інтереси учнів, а й виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту, формує у здобувачів освіти пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них – і до історії. Краєзнавство це одне з видів науково-освітньої діяльності, якому властиві свій зміст, техніка, функції, етапи, методи і форми.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження даної роботи виступає дослідження форм та методів краєзнавчої роботи в закладах П(ПТ)О.

Предмет дослідження. Предметом дослідження даної роботи є можливості використання історико-краєзнавчої та пошукової роботи в закладах П(ПТ)О.

Мета роботи передбачає виконання таких завдань:

- дослідити значення історико-краєзнавчої та пошукової роботи в закладах П(ПТ)О;
- визначити методичні основи історико-краєзнавчої та пошукової роботи в закладах П(ПТ)О;
- дослідити практику використання краєзнавчого матеріалу в в закладах П(ПТ)О.

Історико-краєзнавча та пошукова робота в закладах П(ПТ)О передбачає цілий арсенал ефективних методів і форм успішної навчально-виховної роботи.

Завдяки вивченню, використанню місцевого історичного матеріалу здобувачі освіти мають змогу вийти за межі підручників, відчувати історичні події, осмислити історичні процеси, «доторкнутися» до історії.

У сучасній методиці викладання краєзнавства в закладах освіти розроблено систему, що включає *ряд етапів та різноманітні форми і методи її реалізації*.

(Додаток 1)

<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&ouid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Теми для історико-краєзнавчої та пошукової роботи можуть бути різноманітні. Це і теми, присвячені вивченню історії міста чи села, краю, закладу освіти, і вивчення пам'ятників і пам'ятних місць, і біографій визначних людей, і вивчення краю в певний період, археологічне вивчення краю, вивчення топоніміки, ономастики, нумізматики краю тощо.

Комплексне вивчення історії краю передбачає, що увага учнів повинна зосереджуватись на основних явищах і процесах, які мали місце в історії даного краю. Дуже важливо прослідкувати з доступною учням глибиною, з одного боку, відображення і переломлення в історії краю загально історичних процесів, з другої – внутрішні зв'язки і відношення між подіями і явищами місцевої історії.

Проведення історико-краєзнавчої та пошукової роботи може включати різноманітні форми і методи навчання, зорієнтовані на поглиблене вивчення краєзнавчих об'єктів учнями. Серед них визначальними є:

- методичні схеми і рекомендації вивчення краєзнавчих об'єктів; екскурсії до краєзнавчого музею, тематичні розповіді екскурсовода і керівника факультативу;
- навчально-практичні роботи, лабораторні (з документами, архівними матеріалами з історії краю);
- зустрічі з ветеранами війни, національно-визвольних рухів, народними умільцями; практикуми в місцевому архіві; тематичні походи та експедиції;

- конференції з історії краю;
- організація книжкових тематичних виставок і занять з бібліографії краю;
- робота з краєзнавчими текстами;
- дидактичні ігри з краєзнавства, брейн-ринг «Люби, вивчай свій рідний край», аукціони, ярмарки народних пісень, приказок, предметів побуту;
- тематичні бесіди і діалоги учителя та учнів.

Для викладача, який організовує вивчення історії рідного села (міста) доцільно застосувати певну послідовність такої роботи. **(Додаток 2)**
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&ouid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

В процесі виконання цієї роботи періодично з учнями проводяться бесіди на тему: «Історія села (міста) – історія нашої Батьківщини», «Роль і місце вивчення історії села (міста) в нашому житті», «Історія села (міста) в народних піснях, переказах, легендах, віршах, оповіданнях».

Поглиблюється вивчення певного краєзнавчого об'єкту з учнями і під час тематичних екскурсій до краєзнавчого музею села (міста). Підсумком роботи, своєрідним звітом можуть бути учнівські реферати, до написання яких ставляться певні вимоги: різноманітність тем, відображення в них всієї специфіки краєзнавчої роботи, самостійність у роботі над рефератом, збір і оброблення матеріалу, його систематизація, написання і захист реферату.

Для поглиблення і деталізації історико-краєзнавчої та пошукової роботи можна запропонувати учням написання рефератів про історію вулиці села (міста), де вони проживають у відповідно обраний період. **(Додаток 3)**
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&ouid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Крім цього учням, які бажають вивчати історію конкретної вулиці, можна запропонувати підготувати реферат на одну з таких тем: «Рідна вулиця», «Історія вулиці, на якій ти живеш», «Роль вулиці у твоєму житті». «Меморіальна дошка – візитна картка історії вулиці». Зацікавленим у вивченні

історії закладу освіти можна рекомендувати таку схему (Додаток 4)
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&oid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Багато учнів вибирає об'єктом дослідження усну народну творчість на території краю. Їм можна запропонувати таку схему вивчення (Додаток 5)
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&oid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Подібну роботу можна проводити з учнями, що мають намір вивчати етнографію краю (Додаток 6) <https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&oid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Учні можуть обрати для дослідження такий краєзнавчий об'єкт, як історія свого роду. Для його вивчення можна запропонувати наступну схему (Додаток 7)
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&oid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Доцільно організувати захист наукових робіт «Славетні родини», «Історія роду — історія України та краю», а також оформлення альбомів «Пам'ять родоводу», «Роде наш красний».

На покращення ефективності історико-краєзнавчої та пошукової роботи у великій мірі впливає створення і функціонування краєзнавчих музеїв, кімнат у закладі освіти. Практика свідчить, що такі музеї стають центром усієї краєзнавчої роботи і проводять результативну освітньо-пізнавальну, пошуково-дослідну та суспільно корисну діяльність за умови забезпечення їх методично підготовленими, диференційовано спрямованими програмами і тематичними планами.

Можна навести наступні рекомендації щодо створення музею у закладі освіти та використання його експозиції (Додаток 8)
<https://docs.google.com/document/d/1-xeUTeZ0myHKwBtIysZ8BBonNkGLe7KJ/edit?usp=sharing&oid=106880865205528042952&rtpof=true&sd=true>

Експозиції музею можна використовувати на уроках, проводячи уроки в музеї, дослідження наявних у музеї документів, використовуючи навчальні екскурсії під час проведення уроків, демонструючи музейні експонати на уроках. У позаурочний час можна проводити у музеях екскурсії для різних категорій населення; виховні заходи з використанням матеріалів музею; роботу гуртків; семінари, лекції, конференції; сільські свята; поповнення експозиції музею новими експонатами, їх збирання і систематизація; висвітлення роботи музею в періодичній пресі.

На уроках історії в закладах П(ПТ)О учні отримують лише елементи краєзнавчих знань в зв'язку з навчальним матеріалом. В останні роки краєзнавство мало доступ для учнів лише в позакласній роботі. Роль краєзнавства полягає не тільки в збагаченні учнів знаннями, але й в значному емоційно-естетичному впливу. Прикладом такого уроку може стати урок з краєзнавства.

Урок з краєзнавства

Тема уроку – темою може бути будь-яке дослідження з краєзнавства (історія села чи міста, соціокультурні аспекти розвитку певної місцевості в якій знаходиться школа чи виховний захід).

Мета уроку – надати здобувачам освіти знання з краєзнавства:

вивчити історичну особистість, видатного земляка, місцевість з історико-географічного чи соціально-культурного аспекту;

розвинути навички аналізу краєзнавчих фактів, вміння виділяти головне;

учні можуть отримати результати краєзнавчих досліджень;

сприяти формуванню національної свідомості та патріотизму учнів.

Даний урок розпочинає вивчення теми з краєзнавства тому за типом він є уроком вивчення певного матеріалу або обґрунтування учнівських досліджень.

Структурними компонентами даного уроку є:

I. Організаційний момент, мотивація навчальної діяльності учнів – 2 хв.

II. Актуалізація опорних знань, вмінь учнів – 3 хв.

III. Вивчення нового матеріалу – 22 хв.

1. Історія села
2. Видатні земляки.
3. Історико-географічний розвиток території села
- IV. Закріплення нових знань та вмінь учнів – 10 хв.
- V. Підсумки уроку – 4 хв.
- VI. Домашнє завдання – 3 хв.

Оскільки за типом урок є уроком вивчення певного матеріалу, то розподіл часу (відведення значної його частини саме на вивчення нового матеріалу) є цілком доцільним. Організація початку уроку була здійснена шляхом мотивації необхідних знань. Перевірка знань та вмінь учнів не проводилась, оскільки даний урок є початковим етапом у вивченні нової теми. Актуалізація опорних знань, вмінь та навичок була здійснена шляхом з'ясування значущості даної теми у загальному курсі краєзнавства, шляхом бесіди з учнями з'ясовано обставини, в яких перебувало їхнє село в той чи інший історичний період, в тих чи інших історико-географічних чи соціально-культурних аспектах. Вивчення нового матеріалу здійснювалося кількома способами – через повідомлення викладача, через здійснення учнями самостійної пізнавальної діяльності, через пошук учнями відповідей на поставлені проблемні запитання. Серед використаної на уроці наочності можна назвати Краєзнавчу карту області району чи села та атласи з історії України, мультимедійні презентації. На даному етапі уроку можна відзначити досить активну діяльність учнів переважно пізнавально-пошукового характеру, особливо на етапі самостійної пізнавальної роботи (випереджувальні завдання). Первинне закріплення вивченого на уроці матеріалу здійснювалася двома способами – шляхом усного опитування та шляхом загального тестування по основних положеннях змісту нового матеріалу. Дидактичний матеріал, використаний на уроці, цілком відповідав меті, поставленій перед даним уроком.

Змістом домашнього завдання є складання хронологічної таблиці по вивченому матеріалу, причому ця таблиця містить і певний елемент порівняння: події в селі чи місті необхідно порівняти або певним чином поєднати за допомогою причинно-наслідкового зв'язку з подіями, що

відбувалися одночасно в Україні. Інструкція до виконання була подана чітко та детально, з точним зазначенням пошукових методів, якими слід користуватися під час виконання завдання. Диференційований та індивідуальний підхід до учнів виявився у додаткових завданнях деяким учням – виконанні реферативних повідомлень, міні-проектів. Підведення підсумків уроку здійснювалось у два етапи – перший – підведення підсумків по навчальному навантаженню уроку, другий – підведення підсумків та оцінювання роботи учнів під час уроку. Поурочні бали відповідали критеріям оцінювання навчальних досягнень учнів. Таким чином, основна мета, поставлена перед даним уроком, була досягнута. Взаємодія між викладачем і учнями на невербальному рівні здійснювалась в атмосфері доброзичливості та взаємопідтримки. З метою покращення ефективності роботи викладача і учнів на уроці слід покращити матеріально-технічне оснащення кабінету.

Історико-краєзнавча та пошукова робота в закладах професійної (професійно-технічної) освіти має бути невід'ємною складовою освітнього процесу, входити до складу навчальних програм, переважно географії та історії.

Таким чином, краєзнавство в закладі освіти є одним із джерел виховання гідних громадян України, формування справжніх будівельників свого майбутнього. Воно допомагає учням усвідомити нерозривний зв'язок, єдність історії свого села чи міста з історією та сьогоденням країни; відчутти причетність до них кожної людини, кожної родини; визнати своїм найпершим обов'язком, честю стати гідним послідовником кращих традицій рідного краю. Через призму дослідження подій в окремих місцевостях краєзнавство сприяє глибокому і всебічному вивченню яскравої, але непростой історії нашої Батьківщини, осмисленню її ролі на тлі європейської і світової культури, прилученню підростаючого покоління до духовної та історичної скарбниці свого народу.

Саме краєзнавство є безцінною скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь всього того найкращого, що витримало випробування часом в сфері матеріальної і духовної культури. Ця скарбниця є тим своєрідним містком, який зв'язує покоління минулі з поколіннями сучасними і прийдешніми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаврилів Б. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ, 2001.
2. Демідієнко О.Я., Іонова О.М., Кузнецова В.І. Основи краєзнавства. - К.: Академія+, 2001.
3. Жук Л. Використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання історії // Історія України. – Жовтень 2006.
4. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи: Наук, збірник. – К.: Академія, 2003.
5. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в школі // Історія в школах України. – 2002. – №1.
6. Шимон Ю. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України // Історія України. – 2011. – №10.

Євгенія ГУРТОВА
*викладач ДНЗ «Смілянський
центр підготовки та
перепідготовки робітничих
кадрів»*

ГЕРОЇ НАШОГО ЧАСУ ЗАГИНУЛИ, ЩОБ ЖИЛА УКРАЇНА

Війна, яка почалась ще в 2014 році, – це перелом у багатовіковій історії боротьби за нашу державну й національну незалежність, оскільки вона має дати однозначну і стверджувальну відповідь на питання: бути чи не бути Україні як державі в глобальному світі XXI століття?

Захисники і захисниці борються за свободу, за звільнення від тенет «руського міра», за місце нашої держави у Європейському Союзі. У такий важкий час об'єдналися всі українці, а на передній план боротьби вийшли Герої-захисники. З огляду на вище перелічені факти, керівник (авторка статті) та здобувачі освіти Державного навчального закладу «Смілянський центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів» вирішили започаткувати у навчальному закладі патріотичний проєкт «Місце шани та вдячності», який буде представлено у цій статті.

Мета: вивчити життєвий шлях полеглих Захисників України, випускників нашого навчального закладу, та схарактеризувати їхній особистий внесок у події російсько-української війни.

Щоб досягнути мети, потрібно виконати такі **завдання**:

- зібрати джерельну базу та літературу з теми, що досліджується;
- відвідати Смілянський краєзнавчий музей та центральну міську бібліотеку ім. О. Журливої з метою пошуку інформації про загиблих випускників;
- зібрати відомості про життя Героїв, їх особистий внесок у перемогу над країною-агресором;
- створити в мережі Інтернет цифрову онлайн-дошку «Місце шани та вдячності»;

- представити проєкт на розгляд громадськості;
- постійно оновлювати інформацію на онлайн-дошці.

Цільова аудиторія: здобувачі освіти, педагогічні працівники, випускники Державного навчального закладу «Смілянський центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів», громадськість міста Сміла.

Тривалість та терміни реалізації: вересень 2023 року – червень 2026 року. Здобувачі освіти прагнуть, щоб цей проєкт став довготривалим. Інформацію на дошці оновлюватимуть, доки навчатимуться. А у день свого випуску посилання на онлайн-дошку «Місце шани і пам'яті», закодоване у Qr-код, урочисто передадуть групі здобувачів освіти, які на рік молодші. Таким чином, оновлення інформації на дошці стане одним із почесних обов'язків здобувачів освіти нашого закладу, а реалізація проєкту – довготривалою.

Очікувані результати: в результаті проєкту буде створено цифрову онлайн-дошку «Місце шани та вдячності», на якій увіковічено пам'ять про загиблих Захисників Державного навчального закладу «Смілянський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів».

Опис реалізації проєкту: спочатку визначається тема та мета проєкту, здійснюється його планування. Потім здійснюється пошук відомостей про Захисників, які навчалися у нашому навчальному закладі: матеріали для дослідження збираються у Смілянському краєзнавчому музеї, центральній міській бібліотеці ім. О. Журливої, на офіційному сайті Смілянської міської ради. Здійснюється збір свідчень рідних загиблих Героїв та викладачів і майстрів, які навчали Захисників. Потім створюється цифрова онлайн-дошка, на якій розміщується інформація про небайдужих Патріотів, які віддали найдорожче – своє життя, захищаючи суверенітет і територіальну цілісність нашої держави. Проєкт довготривалий: інформація на цифровій онлайн-дошці постійно коригується і доповнюється. Під час реалізації проєкту використовуються дослідницький, проблемно-пошуковий методи, прийоми роботи з історичними джерелами.

Результати проєкту та перспективи подальшої його реалізації: в результаті реалізації проєкту буде створено цифрову онлайн-дошку «Місцешани та вдячності». Матеріали, розміщені на дошці, можуть бути використані для формування патріотизму у здобувачів освіти, подальшого вивчення проблематики історії рідного краю, для написання рефератів, повідомлень з історії України, для викладів музейним працівникам, для презентації на науково-практичних конференціях, приурочених проблематиці повномасштабної російсько-української війни, для участі в конкурсах, присвячених темі, що досліджується.

Популяризація проєкту та його результатів: проєкт буде презентовано у 2024 році з нагоди Дня захисника і захисниці України на розгляд учнівської молоді, педагогічного колективу та громадськості міста Сміли. Із інформацією, розміщеною на онлайн-дошці, можна буде ознайомитись, відсканувавши QR-код, який знаходитиметься у Державному навчальному закладі «Смілянський центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів» та на офіційному сайті навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Віртуальний музей російської агресії. URL: <http://surl.li/fwrpw>
2. Грицак Я. Як виник міф про братні народи // Інститут національної пам'яті. – 2022. URL: <http://surl.li/fwrmx>
3. Даниленко В. М. Історія України: рівень стандарту: підруч. Для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти / Віктор Даниленко, Мирослава Смольницька. – Київ: Генеза, 2019. – 224 с. URL: <http://surl.li/fxill>

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ТА НАВИКІВ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТА ПОШУКОВОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

У сучасному суспільстві, де розвиток технологій та інформаційного простору завжди на першому місці, важливо розвивати в молоді історико-краєзнавчі та пошукові навички. Витоки патріотизму починаються там, де людина вперше усвідомила себе особистістю. А тому дослідження історії рідного краю, вся краєзнавча та пошукова робота, спонукає здобувачів освіти до глибоких роздумів, творчого пошуку, дає їм достовірні знання, виховує у них любов до всього рідного, сокровенного, незабутнього.

Краєзнавство входить одночасно і в сферу науки, і в сферу громадської діяльності. Притаманна йому комплексність і багатогранність утруднює його розгляд у науковому вимірі. Проте, перевагою краєзнавства є можливість застосувати не лише його наукові основи, але й ту систему зв'язків із громадськістю, яку воно забезпечує [1].

Саме тому, проводячи краєзнавчу роботу в професійно-технічному закладі освіти, використовуються різноманітні форми і методи роботи: екскурсії, бесіди-рекомендації щодо вивчення краєзнавчих об'єктів, навчально-практичні роботи (з документами, архівними матеріалами з історії краю, навчального закладу), зустрічі з військовими, конференції з історії краю, написання повідомлень, рефератів, оформлення стендів.

Одним із способів мотивувати учнів до вивчення історії є формування в них переконання про власну участь у творенні історії. Тому, активно застосовується метод дослідження усної історії. Усна історія – це один з методів дослідження і подання історичного матеріалу, що базується на вивченні свідчень, спогадів та переказів реальних свідків минулих подій [2].

Здобувачі освіти стають маленькими науковцями і проводять власні дослідження. Зокрема, на уроках під час проектної діяльності, здобувачі освіти відшуковували цікаві матеріали, записували розповіді старшого покоління про нашу минувшину, що відобразили в науковій роботі «Зниклі в буревії голоду...». Здобувачі освіти застосували метод усної історії, їм вдалося зафіксувати спогади жителів села Вигнанка про страшні події 1932 – 1933 років.

В процесі спілкування зі свідками, здобувачі освіти не лише дізнались нову інформацію, але й мали можливість розвивати свої навички фільтрації і перевірки отриманої інформації. Юні дослідники стали зв'язком між різними поколіннями і передали цю пам'ять майбутнім поколінням. Адже, фрагменти даного дослідження увійшли до збірки спогадів очевидців Голодомору на Любарщині, місцевого краєзнавця Віктора Канчури, під назвою «Біль».

Робота з історичними джерелами в закладах професійно-технічної освіти важливий метод мотивації здобувачів освіти до вивчення історії [3], особливо коли твій навчальний заклад розміщений в будівлі школи василіанського монастиря 1775 року. Зважаючи на унікальність будівлі, роботу з джерелами активно поєднуємо з історичним туризмом, який захоплює багатьох здобувачів освіти. Перебування в старовинному монастирі допомагає здобувачам освіти уявити себе у минулому, відчувати атмосферу того часу. Цей метод не тільки збагачує знаннями, але і створює підґрунтя для формування громадянської свідомості та історичної культури.

Продовженням вивчення локальної історії стають історико-краєзнавчі експедиції селищем, що можуть надати можливість здобувачам освіти повному поглянути на давно знайомі місця.

Здобувачі освіти нашого ліцею брали участь у відкритті «Алеї загиблих воїнів України». Готуючись до цього заходу, дослідники збирали матеріали про загиблих воїнів: Селезньова Руслана, Терещука Дмитра, Тимощука Петра, Аятова Саїда, Осаульчика Віктора, що закінчили наш навчальний заклад. Алея також є своєрідним джерелом історичної інформації. Вона містить їх

фотографії, біографічні дані та воєнні біографії. Це дає можливість вивчати історію своєї країни через життєві історії та подвиги конкретних імен і облич. Меморіал – це не тільки місце вшанування пам'яті загиблих, але й джерело історії, яке допомагає зберегти та передати наступним поколінням значення та значимість подвигу українських воїнів.

Такими чином, добрим способом мотивування учнів до науково-дослідної роботи є продемонструвати їхню причетність до історії, дати можливість стати відкривачами та «гравцями» в пошуку таємниць минулого.

Крім того, мотивація та навички науково-дослідницької роботи здобувачів освіти можуть бути сформовані через участь у наукових проектах та конкурсах. Здобувачі освіти можуть представляти свої дослідження на ліцейських, регіональних та міжнародних наукових змаганнях. Це допомагає їм отримувати визнання та впевненість у своїх здібностях, що спонукає до подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. – Ч.І. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 130 с.
2. Мисаан В. Стан та перспективи розвитку історичного краєзнавства як навчальної дисципліни загальноосвітніх закладів. Віхи століть. 2008 .№ 3/4 С. 73 – 85.
3. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. / Науковий редактор О. П. Реєнт, відповідальний редактор О. А. Удод. – К., 2018. – 113 с.

Наталія КЛЮЄВА

*викладач ДНЗ «Глухівське вище
професійне училище»*

ГЛУХІВСЬКА АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА СІМ'Ї ТЕРЕЩЕНКІВ

*«Треба любити Україну не лише
до глибини душі, а й до глибини
власної кишені.»*

Євген Чикаленко

Серед сузір'я людей, які так багато зробили свого часу для тодішньої України, особливе місце займає династія Терещенків – підприємців зі світовим ім'ям, благодійників і меценатів.

Протягом семи десятиліть нас переконували, що Терещенки – багаті цукро заводчики, експлуататори трудового народу. Проте, нині ми маємо можливість переглянути роль цієї сім'ї в контексті історії.

Терещенки залишили по собі вагомий слід. «Прагнення до суспільної користі» – таким був девіз найбільших цукрових магнатів і найщедріших благодійників к.19 – п.20 ст.

Почалася історія династії цукро заводчиків і благодійників з сина Чернігівського козака Артема Яковича Терещенка.

Найбільший вклад в розвиток Глухова, вніс старший син Артемія Терещенка Нікола, який виховав у собі безцінні риси – силу волі, вперту працьовитість, добросердечне ставлення до людей, незалежно від їх статусу. І спілкувався Нікола Терещенко виключно українською.

Великий внесок сім'ї Терещенків в розвиток економіки імперії та відношення людей був оцінений царем Олександром II, який дарував Артемію Яковичу дворянський титул. Сім'я Терещенків навчилась не схиляти голови, а тримати її високо, гордитися тим, що вони козаки, українці! Ця гордість за Україну та прагнення робити добро відбилися у гербі сім'ї, де значилось девіз «Прагнення до суспільної користі».

Рід Терещенків дав Україні не тільки найпотужніших підприємців, але і людей, що проявили свої таланти в багатьох сферах суспільного і культурного

життя. З усієї ушлявленої династії особливо варто відзначити трьох її представників – Миколу (Ніколу) Артемійовича Терещенка, брата Федора Артемійовича та сина Ніколи Артемійовича Івана. Та, мабуть, пріоритет тут належить саме Ніколі, який вміло поєднував підприємницьку діяльність з державною службою і благодійництвом.

У 1851 р. шанованого в місті 32-річного Ніколу Артемійовича обрали старшим бургомістром магістрату Глухова. Цю посаду він обіймав 9 років, а потім – наступні 14 років обирався міським головою. Одночасно був гласним (депутатом) губернського земського зібрання, членом Міської земської управи Глухова, почесним мировим суддею в декількох округах. Завдяки багаторічній діяльності Н.А. Терещенка з облаштування міського господарства, Глухів почали називати “Чернігівськими Афінами”.

Сьогодні Н.А. Терещенка глухівчани згадують кожного дня, крокуючи повз будинки, які подарувала місту ця Людина з великим серцем. Ідея підтримки незаможних верств населення, доброчинність та меценатство, коли фінансова спроможність сприймалась не як самоціль, а як можливість використати багатство на суспільну користь, була для сім'ї Терещенків стрижнем, на якому розбудовувалася їхня підприємницька діяльність. Артем Якович Терещенко – глибоко віруюча людина, передаючи синам керівництво усіма родинними справами, заповідав 80% прибутку віддавати на благодійність. Ніхто з його синів не порушив цієї умови.

У Глухові, де родина проживала до 1870 р., на їхні гроші для бідняків були збудовані цілі вулиці. Не маючи класичної освіти, Нікола Артемійович прагнув дати можливість навчатись дітям рідного міста, побудувавши і фінансуючи чоловічу і жіночу гімназії, пансіон для гімназистів, повітове ремісниче училище, початкову чотирикласну гімназію, дитячий притулок. В усіх школах він доплачував педагогам. Центром просвітництва став відкритий у Глухові в 1874 р. перший в Україні учительський інститут.

Інституту Глухівське земство віддало недобудований корпус земської лікарні з частиною садиби вартістю 20 тис. карбованців. Через 2 роки він

запрацював. Для викладання запрошувались кращі викладачі, оплата яким здійснювалась коштом Н.А. Терещенка. Щорічно в ньому навчались 75 студентів, серед яких: художник Г.Нарбут, поет В. Нарбут, композитор Ю. Шапорін, кінорежисер О. Довженко та інші.

Вшановуючи пам'ять матері, брати Терещенки заснували в 1879 р. безкоштовну лікарню Святої Єфросинії. Піклуючись про здоров'я глухівчан, Нікола Артемійович згодився фінансувати будівництво нової земської лікарні на розі в. Квасніковської (нині вулиця Терещенко) та Красної. Проект лікарні у вигляді трьох дерев'яних корпусів-павільйонів виконав українських архітектор В.Ніколаєв. Перший (чоловічий) корпус її збудовано в 1880 р., другий (жіночий) між 1880-1890 рр., а інфекційний – у 1895 р.

У 1876 р. Нікола Терещенко придбав приміщення у купця Коробчевського, перебудував його, надбудував другий поверх, подарувавши Глухову ще одну будівлю, яка стала міським громадським банком, підконтрольним міській думі, головою якої він був. Нікола Терещенко на підмурах погорілої другої Малоросійської академії звів кам'яний будинок (“будинок присутственных місць”), де жила вся сім'я до виїзду з Глухова.

Перлиною архітектурної спадщини Терещенків у Глухові стала Трьох Анастасіївська церква, яка була відновлена на перші чималі кошти, зароблені родиною. Храм споруджено за проектом академіка архітектури А. Гупа та архітектора В. Ганьє і дуже нагадує Володимирський собор у Києві. Розписаний видатними майстрами живопису - В. Верещагіним, М. Пимоненком, Ф. Журавльовим, братами Свєдомськими. У храмі знаходиться усипальня сім'ї Терещенків. Тут поховані Артемій Якович, його дружина Єфросинія Григорівна, сини Федір та Микола та дружина Миколи Артемійовича Пелагея.

Коштом родини в 1895 р. у Глухові було прокладено залізницю та побудовано залізничний вокзал, а для поліпшення зв'язку – прокладені телеграфні мережі спершу між будинком у Глухові та цукровим заводом у Воронежі, а згодом і до рафінадного заводу в Хуторі-Михайлівському.

Жіноча гімназія (1896 р.) (зараз загальноосвітня школа №1). В гімназії навчалось 217 гімназисток, працювало 27 педагогів: діти дворян і чиновників складали - 45,4%, духовенства - 6%, міських жителів - 42,6%, сільські діти - 6%

Ремісничє училище (1899 р.). (зараз агротехнічний інститут СНАУ). Споруджене за проектом київського архітектора М. Ракінта. Перший випуск майстрів слюсарно - механічної і слюсарно - модельної справи відбувся у липні 1902 р. Більшість випускників були направлені для роботи на цукрові підприємства Терещенка.

Дворянське зібрання (1811 р.) (зараз приміщення краєзнавчого музею).

Загалом у рідне місто Н. Терещенко вклав понад 1,5 млн. рублів. Багато це чи мало? Тоді корова коштувала 40 руб., кінь – сотню. За все життя він пожертвував на громадські потреби близько 5 млн. рублів і майже половину з них – Києву. Ставши “першим українським олігархом” Нікола Терещенко не втратив гідності, добропорядності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Великі українці: енциклопедія – Х.: Ранок, 2008, с. 128.
2. Донік О.М. Родина Терещенків в історії доброчинності – К.: Ін-т України НАН України, 2004.
3. Ковалинский В.В. Семья Терещенков. К. 2003.
4. Козлов О.М. Родоводы, Автоновичи, Мосцепанових, Нарановичів, Огієвських, Терещенків, Харитонинків/ О.М. Козлов. – Суми: Мрія 1 ЛТД, 2006.
5. Заїка В.В. Глухівський вчительський інститут в системі освітництва Північно-східної України др.. половини ХІХ – поч. ХХ в. ж-л «Сумська старовина» 2013 с. 45-49.

Тетяна СОРОКІНА
*викладач ДНЗ «Сумське
міжрегіональне вище
професійне училище»*

ВРЯТОВАНА ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСЬКА

Впродовж тривалого часу радянський злочин зі знищення мільйонів людей і руйнування їх національної та колективної свідомості залишався маловідомим навіть там, де події трапилися. Тотальна цензура, фальсифікація у статистичних документах, залякування та страх розправи перетворили живі людські голоси на мовчазні тіні. Ставши перед вибором — загинути самим та поставити під загрозу свою родину або мовчати — свідки тих подій здебільшого обирали тишу. Їхня здатність вижити на межі фізичних та емоційних можливостей і дати життя новим поколінням не могли підтвердити жодні документи. Їхнім архівом стала людська пам'ять.

Сьогодні, через майже століття після Голодомору, всі ці голоси нарешті мають можливість бути почутими. А нові покоління — віднайти правду та прийняти ті уроки, які вартували життя мільйонів людей.

Про трагедію українського голокосту 1932-1933 років, геноциду, влаштованого українському народу більшовицькою Росією, майже до самого відродження державної незалежності України у 1991 році не можна було навіть згадувати, не наражаючись на репресії. Тільки Конгресом США, завдяки зусиллям прогресивної громадськості, у 1983 році визнаний штучний характер голоду 1932-1933 років в Україні. За незалежності нашої держави відбулися принципові зрушення, що засвідчило відзначення 60-ї (1993 р.) та 70-ї (2003 р.) роковин геноциду. По всій країні та за її межами були проведені панахиди в церквах, траурні мітинги й зібрання, наукові конференції, виставки тощо.

В 2017 році в ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» розгорнуто Центр досліджень голодоморів (постійна системна робота і місце здобуття інформації, оприлюднення результатів досліджень водночас), метою

якого було привернення уваги суспільства до руху опору Голодомору 1932-1933 років, голодоморів 1921-1923, 1946-1947 років.

Центр досліджень голодоморів акумулював в собі весь простір училища, було облаштовано п'ять великих локацій, які формувалися на аудіо-відео-сенсорному сприйнятті інформації про найбільшу трагедію України. По своїй суті Центр досліджень опору голодоморів на території Сумщини – був контактним музеєм, що всебічно оточував учнівську молодь і не мав обмежень у доступі до матеріалів. Основою функціонування Центру була виставка оригінальних графічних робіт всесвітньовідомого українського художника-графіка Миколи Бондаренка «Україна 33 – кулінарна книга. Пам'ять людська». Поява цього циклу графічних робіт у 1993 році, стала своєрідним вибухом спочатку в художньому світі, а пізніше й серед широкої громадськості. Кожна ілюстрація – то крик загублених людських душ, заморених штучним голодом.

Микола Михайлович Бондаренко народився 15 листопада 1949 року в селі Дмитрівка на Буринщині, проживав в селі Успенка Буринського району. Все життя пропрацював вчителем у сільській школі. Виконав понад 500 екслібрисів в техніці ліногравюри, гравюри на пластику. Указом №616/2019 президент України з нагоди Дня Незалежності України 24.08.2019 року «за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм» присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України» Микола Михайлович мав персональні виставки в Україні, Польщі, Словаччині, Сполучених Штатах Америки, Японії. Брав участь у колективних закордонних виставках графіки в Італії, Німеччині, Франції, Бельгії, Великій Британії, Литві, Гонконгу, Китаю та інших країнах.

За цикл робіт «Україна-1933: кулінарна книга», яка побувала на всіх континентах Земної кулі, Указом Президента України від 2007 року Микола Михайлович нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. Книгу, створену у співавторстві із краєзнавцем Олександром Капітоненком «Корінням із Сумщини», занесено до каталогу Бібліотеки Конгресу США.

Микола Бондаренко також є автором ряду проєктів, серед яких обласний Меморіал жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні в селі Піски Буринського району, а також пам'ятника в селі Чернеча Слобода.

Останній цикл графічних робіт 2018 року - до 250-річчя Коліївщини – ілюстрації до поеми Т. Г. Шевченка «Гайдамаки», що експонуються в Буринському краєзнавчому музеї. Це – частина великої «Шевченкеніани» художника-графіка Миколи Бондаренка, над якою працював все життя.

Виставка «Україна 33 – кулінарна книга. Пам'ять людська», подарована автором нашому училищу зі словами залишеними у книзі відгуків: «Для мене було просто несподіванкою побачити в такому оформленні мої роботи графічної серії «Україна-1933:кулінарна книга». Те, що такої виставки на теренах Сумської області немає – підтверджую. Дарую цю графічну серію ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище». Спасибі керівництву закладу та учням за таку працю. Микола Бондаренко. 22.11.2019 р.».

Ці графічні роботи експонувалися не тільки в Україні, а на всіх континентах Земної кулі і до сьогодні виставлялися лише в двох містах світу Чикаго в США та в Сумах в Україні, а саме на базі нашого закладу, де розташування постійно діючих експозицій було зроблено так, що практично весь заклад освіти перетворюється на Центр досліджень голодоморів.

Нажаль нас спіткало велике горе – ворожою ракетою пошкоджено наш заклад. Постраждала і безцінна колекція графічних робіт. Завдяки відповідальній та злагодженій роботі підрозділів ДСНС України у Сумській області, допомозі співробітників закладу та волонтерів всі лінорити Миколи Бондаренка були врятовані! Злочини, вчинені проти людства, які стають відомі світові, неодмінно впливають на моральні наративи попри кордони та географічні перешкоди. Вони вказують на межі, за якими закінчується гуманізм і людяність. Але правда виявилася сильнішою, пам'ять – нездоланною. «Україна-1933: кулінарна книга» - гімн українському народу, його мудрості, силі духу, витривалості і прагненню зберегти свою неповторність у світі.

Українці – велика нація - вижили в часи Голодомору, вистіймо і переможемо зараз. Слава Україні!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. М.М. Бондаренко «Україна – 1933: Кулінарна книга. Пам’ять людська». – Суми: ПКП «Еллада-S», 2008.-108с.
2. <https://ukrainer.net/shcho-take-holodomor>
3. <https://www.istpravda.com.ua/tags/golodomor/>

Ганна КУШНІРЕНКО
*викладач «Західно-Донбаський
професійний ліцей
м.Павлоград»*

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ НА ОСНОВІ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Віртуальні екскурсії – один із найефективніших на цей час способів подання інформації, тому що вони створюють у здобувачів освіти повну ілюзію присутності. Щоб переглядати віртуальну екскурсію, не потрібно встановлювати додаткове програмне забезпечення – достатньо звичайного інтернет-браузера.

Пріоритетом використання віртуальної екскурсії в навчальному процесі є те, що вона радикально перетворює принцип наочності, створюючи подобу реальних об'єктів за рахунок інформаційного моделювання.

Віртуальні екскурсії можна готувати на основі краєзнавчого матеріалу. Такий матеріал допомагає при вивченні історії, пов'язати свої уявлення про події, наприклад з історії України, з подіями рідного міста. При вивченні історії, загалом мова йде про цілі країни, або регіони.

Інформація про минулі події сприймається, як щось далеке, що не має зв'язку з реальністю. Коли на уроках розглядається історія рідного міста, то події, наприклад, загальноукраїнської історії, набирають ніби реального значення. Здобувачі освіти дізнаються, що, наприклад, в певний період часу в місті відбувались певні події, які залишили свій слід в історії у вигляді пам'ятників, об'єктів архітектури, назв вулиць, архітектури.

Для більшої наочності доречно буде використати віртуальні екскурсії. В теперішніх умовах дистанційного навчання, такі екскурсії можна розміщувати на онлайн платформах у форматі презентацій або посилання. Щодо практичної сторони, то тут важливо розробити екскурсію правильно та використати якнайбільше наочності.

Можна почати з розробки маршруту. Для цього використати сервіс Гугл Карти, в якому можна створити власну карту – маршрут. На карті потрібно вказати об'єкти, їх назву та навіть коротку інформацію (декілька слів, дат, понять, їхні фото).

Також буде досить цікаво створити панорами об'єктів. Для цього можна скористатись сервісом Гугл Перегляд Вулиць. В цьому додатку створюються панорами 360° , вказується місце розташування та вони автоматично додаються в Гугл карти. Здобувачі освіти, наводячи курсор на точку на карті, бачать який об'єкт тут розташований, коротку інформацію про нього, а також завантажуються зображення 360°.

Далі можна додати інформацію про об'єкти у вигляді тексту, зображень, відео та іншого. Таку екскурсію здобувачі освіти можуть відвідати офлайн, скориставшись лише телефоном в якому є вся інформація на сервісах Гугл, або онлайн.

Краєзнавчі екскурсії здобувачі освіти можуть створити навіть самостійно. Можна запропонувати їм зробити екскурсію на тему, наприклад, «Пам'ятники Голодомору в моєму місті», «Церкви мого міста», «Місця подій Української революції у моєму місті». Приклад краєзнавчої екскурсії, розробленої разом зі здобувачами освіти <https://vseshotrebadiya.blogspot.com/>

Створення віртуальних екскурсій самостійно допомагає здобувачам освіти розвивати ключові компетентності (інформативну, логічну, просторову, інформаційно-комунікативну).

Наталія КІВА
*викладач ДНЗ «Інгулецький
професійний ліцей»*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПОШУКОВУ РОБОТУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Патріотизм – (від грецького «патріс») – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. В умовах українських реалій виховувати справжніх патріотів є нагальною проблемою. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Ні, якщо в суспільстві буде панувати нігілізм, нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності та погіршення життя.

Формування громадянина-патріота України, підготовленого до життя з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність, повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що відбувається в моєму класі, навчальному закладі, місті, країні – все мене стосується, все залежить від мене. «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується» (В.О.Сухомлинський)

Одним із напрямків моєї роботи як викладача історії є пошукова робота. Справжні патріоти успішно формуються в активній пошуковій діяльності. У патріотичному вихованні провідне значення має активність здобувача освіти, його бажання вдосконалювати себе, вивчати та аналізувати відповідний (зібраний) матеріал.

Виходячи з цього, основна ідея громадянсько-патріотичного виховання через пошукову роботу полягає у громадянській активності молодого покоління, що стане запорукою небайдужості як сьогоднішнього, так і прийдешніх поколінь громадян. Найкращою мотивацією до пошукової роботи є

почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбуття. Саме тому патріотичне виховання молоді є найголовнішим пріоритетом молодіжної політики в Україні, це формувати цілісну систему, спрямовану на забезпечення процесу громадянсько-патріотичного виховання. Процес громадянсько-патріотичного виховання є важливою складовою національної безпеки України.

Головною метою пошукової є виховання громадянина, патріота, гуманіста, вироблення навичок соціальної відповідальності учнів шляхом їхньої активної участі у практичній громадянській діяльності та пошуковій роботі. Отже основна мета пошукової роботи формування людини, як неповторної творчої особистості з активною громадянською позицією.

Пошуково-дослідницька діяльність – це творча праця, спрямована на відкриття нового, це діяльність учнів, націлена на всебічне вивчення історії рідного краю з пізнавальною і виховною метою.

Історія – це наука про минуле людського суспільства і про його сьогодення, це також наука про закономірності розвитку суспільного життя в конкретних формах, в просторово-часових вимірах. Минуле є активним чинником змін у теперішньому. Змістом історії взагалі є історичний процес, що розкривається в явищах життя людини, відомості про які збереглися в історичних пам'ятках і джерелах. Явища ці надзвичайно різноманітні. Вони стосуються розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

В своїй роботі я активно використовую метод проектів. Тому підсумком роботи є створення здобувачами освіти пошукових проектів. Оскільки проектне навчання можна вважати проблемним і розвивальним, яке формує мотивацію до творення і перетворення себе самого.

Проектна діяльність набуває особистісної значущості, оскільки в процесі оволодіння нею проявляється вміння враховувати і долати перешкоди для досягнення цілей проекту, формується стійка підпорядкованість мотивів, при

цьому активна самодіяльність у виховному процесі сприяє не тільки творчому, а й патріотичному становленню особистості.

Я вважаю, що пошукова, науково-дослідницька робота сприяє формуванню і розвитку активної, гуманістично-спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної свідомості.

Пошукова робота «Історії з життя простих людей під час Голодомору»

Питання про Голодомор 1932-1933 р.р. є на сьогодні одним з актуальних. Приділяється велика увага вивченню цієї теми на уроках історії в нашому ліцеї. Але розповідь вчителя, інформація з підручника може бути учнями прочитана, вивчена, однак більш результативним є прямий зв'язок (розмова зі свідками) цього страшного лиха.

Тому вчителем історії та здобувачами освіти Інгулецького професійного ліцею була проведена дослідницька робота «Інтерв'ю зі свідками Голодомору 1932-1933 р.р.».

Це допомогло здобувачам освіти на конкретних прикладах дослідити невідповідність існуючих стереотипних уявлень про голодомор. Було простежено взаємозв'язок між глобальними політичними, соціально-економічними процесами минулого. Бесіди з жертвами Голодомору підвищили їх світогляд, світовідчуття. Як писав Ніцше, людина «... не може навчитися забуттю... вона завжди прикута до свого минулого».

Без спогадів, без розмов з цими людьми ми не зможемо визначитися, хто ж насправді є винним в тому, що відбулося у 1932-1933 р.р. Як заповнити прогалину правди??? Записуючи, читаючи спогади людей, здобувачі освіти бачать що за виживання, за землю, за волю українці заплатили воістину страшну ціну.

Загалом здобувачі освіти та викладач історії знайшли і провели бесіди з не одним десятком живих свідків трагедії українського народу, переважно це мешканці похилого віку Інгулецького та Широківського районів.

Ось що, наприклад, розповіла Любов Федорівна Рогова про ті часи:

«Коли почався голод, мені було сім років, і я все добре пам'ятаю. Вибрали з нашого села 12 чоловік, які ходили по хатах і забирали все, що було в людей припасено на зиму. Ходили з щупом і штрикали ним всюди – перевіряли, чи не закопане де зерно. У нас зерно було під кролятником. Знайшли і забрали все до зернинки. А крім того – двох коней, курей, гусей, сухофрукти. Батько втік аж на Кавказ, бо його судили б, а ми з мамою пішли в інше село за 20 кілометрів. У наших сусідів було четверо дітей, усі дівчатка. Батько і мати не витримали голоду – померли віддаючи все дітям. Ми вижили чудом. Плаче....

Пошукова робота, якою займалися учні, показала, що вивчаючи ту чи іншу історичну подію, зустрічаючись зі свідками подій, працюючи в архівах, відвідуючи музеї, пам'ятні місця - все це разом в здобувачів освіти:

Розвиває життєву компетентність здобувача освіти;

Розвиває навички дослідника;

Розширює можливості роботи з довідковою інформацією;

Підвищує ефективність самостійної роботи;

Викладач одержує додаткові можливості для підтримки і спрямування розвитку особистості здобувача освіти, творчого пошуку й організації їхньої спільної роботи;

Підвищує результативність роботи, якість знань;

Підвищує громадянську культуру.

Результатом власних пошуків здобувачів освіти є створення пошукових проектів, які презентуються на історичних конференціях ліцею. Проведенню таких конференцій передую велика організаційна робота та робота з підготовки презентацій пошукових проектів. Для участі в історичній конференції запрошуються молодь ліцею, викладачі, майстри, представники «пошукових груп», батьки.

Робота історичної конференції – це доповіді здобувачів освіти та викладача в напрямку пошукової роботи, представлення пошукових проектів.

Проведення конференції підносить на більш високий рівень організацію пошукової роботи, стимулює викладача для впровадження нових форм і методів роботи при викладанні історії, сприяє набуттю умінь і навиків роботи з людьми, роботи в архівах, сучасній інформаційній мережі, формуванню мовної культури, принципів громадянсько-патріотичного виховання.

Назар КРАВЧЕНКО
*майстер в/н ПТУ № 88,
с.мт.Магдалинівка,
Дніпропетровська область*

СЕЛО НА ЧЕСТЬ ШЕВЧЕНКА

Коли завітаєш до будь-якого українського села або селища, пригадуються слова Кобзаря: «Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть...».

Тим більш згадується наш відомий земляк, коли потрапляєш до місцевості, яка носить ім'я нашого національного генія. Село Шевченківка – не виключення.

Шевченківка розташована на правому березі річки Чаплинки у степовій зоні Придніпровської низовини на півночі Дніпропетровської області за 35 кілометрів від обласного центру. Вище за течією межує з селом Євдокіївка, нижче за течією – село Першотравенка, на протилежному березі – село Тарасо-Шевченківка. [1, с.182]

Існує декілька версій походження сучасної назви села Шевченківка. Спочатку зупинимось на фундаментальній праці відомих вчених та краєзнавців – книзі «Історія міст і сіл УРСР». У четвертому томі видання 1969 року, присвяченому Дніпропетровській області, про село надаються наступні відомості:

Шевченківка (до 1926 року – Тарасо-Шевченківка) – село, центр сільської Ради, розташоване за 18 км на південний захід від районного центру. Через село протікає річка Чаплинка, ліва притока Дніпра. Сільській Раді підпорядковані також населені пункти Орлівщина, Першотравенка, Тарасівка. Населення – 1457 чоловік. На території села розташований колгосп «Родина», який має 4630 га орної землі. Основний виробничий напрям – м'ясо-молочне тваринництво. [2, с.4].

Шевченківка заснована наприкінці XVIII століття як хутір, у якому оселилися запорізькі козаки після ліквідації Запорізької Січі. Пізніше до них приєдналися переселенці з Полтавської губернії.

З інших джерел дізнаємося що уже в 1680 р. військові старшини мали тут найкращі зимівники та хутори, у 1707 р. землі були у власності колезького асесора князя Манвелова (село мало назву Манвелівка).

У 1926 р. село отримало назву Тарасо-Шевченківка... 1969 р. утворено Шевченківську сільську раду, до складу якої увійшли села Шевченківка, Євдокіївка, Першотравенка, Тарасівка, Тарасо-Шевченківка, із 860 дворів, 2800 чол., у 1976 р. – с.Тарасо-Шевченківка відійшло до Приютської сільської ради, того ж 1992 р. зі складу Шевченківської сільської ради виділено Першотравенську сільську раду (15.07.1992 р.). [2, с.2]

На сьогоднішній день до складу Шевченківського старостинського округу входять три населені пункти: Шевченківка, Євдокіївка і Тарасівка.

А тепер звернемось до сучасних соціальних мереж та сайтів. Вони розповідають (дослівно) про таке:

А у 1707 р. урочище Чаплинка значиться в числі населених місцевостей запорізького козацтва, а також панів: колезького асесора князя Манвелова (Манвелівка), поручиків Івана Тимковського (Капустянка), Юхима Чорного (Юхимівка), Павлинова (Павлинівка).

Саме село Чаплинка поділялося на сотні. Північна частина слободи – це 1, 2, 3, 4 сотні Чаплинської волості, пізніше Чаплинського району Новомосковського повіту.

Цікаво, що до нашого часу збереглися деякі давні назви – Манвелівка (вул.Набережна), Криниця (вул.Запорізька), Попівщина (вул.Кутузова – на початку XIX ст. землі попа Шаблинського). А вулиця Центральна раніше була окремим селом, правда маленьким, усього 7 хатин.

Ставки теж отримали назви від прізвищ людей, що мали відношення до їх появи – ставок Манило утворився завдяки зусиллям пана Манила, який побудував греблю, а Середиха названий тому, що навколо нього розташувалися землі однієї

пані, що мала таке прізвище і за її сприяння утворився цей ставок. Сама вона була з Одеси.

У 1903 р. заможні селяни вперше віддали у школу юнаків, а на дівчат покладалася вся домашня робота. Бажаючих навчатися було багато, тому вирішили будувати нову школу. У 1912 р. будують чотирикласну земську школу, в якій навчалося 35 учнів. [4, с.3]

На території Шевченківського старостинського округу є декілька природних пам'яток. Це, безперечно, річка Чаплинка, рукотворний дендропарк на території школи. Маємо ще одне рукотворне місце. Це, напевно, найзагадковіший і тривалий... Довгобуд. І не лише на Дніпропетровщині, в Україні, айв Європі. Мова йде про ділянку недобудованої залізничної дороги Кобеляки – Катеринослав.

Місцем, де найкраще збереглися сліди столітнього творіння інженерної думки та рук людських – село Тарасо-Шевченківка (зараз Тарасівка). Ще на околиці в долині р.Чаплинка перед поглядом, немов привиди, виростають чотири величезні кам'яні статуї трапецієподібної форми – основи, або «бики» мосту, якому так і не судилося бути добудованим. Перед ним височіє рукотворний земляний, порослий травою та чагарником, насип. Такої ж висоти – десь з триповерховий будинок. Ще ближче насип перпендикулярно пронизує дорога і міст-тунель, викладений із таких само, як і «бики», масивних гранітних брил.

– У нас, на Магдалинівщині, цей занедбаний довгобуд називають недобудованою залізницею Кобеляки – Катеринослав, – привідкриває завісу таємничості учитель фізики Семен Васильович Шеремет. – Спочатку цією залізничною гілкою планували вивезення зерна з центральних районів України в Галичину та Західну Європу. Почали будувати ще в кінці XIX століття з Кобеляк через Шульгівку, через наше село на Катеринослав, до водного шляху по Дніпру. Мій дід розповідав, що при зведенні «биків» моста, для надійності та довговічності з'єднань гранітних валунів використовували трупи тварин, які спеціально привозили з полтавських боєнь. Тут їх гасили вапном, і розчин, що утворювався,

використовували для кладки замість цементу і традиційних тоді яєчних жовтків. А в основи «биків» забивали стовбури дубів, спеціально привезені з запорізького острова Хортиця. [3, с.2].

До речі, це частина недобудованої масштабної залізничної лінії Гришине – Рівне – Кельце (873 версти), яка найкоротшим шляхом повинна була забезпечити вихід донбаського вугілля до Правобережної України та Центральної Європи. А також розвантажити залізничні ділянки Полтава – Київ і Катеринослав – Знам'янка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Історія міст і сіл УРСР. Київ, 1969 р.
2. [https://www.wikiwand.com/uk/Шевченківка_\(Магдалинівський_район\)](https://www.wikiwand.com/uk/Шевченківка_(Магдалинівський_район))
3. https://ua.igotoworld.com/ua/geo_object/386404_shevchenkivka.htm
4. Інтерв'ю з Шереметом Василем Семеновичем (с.Шевченківка, Магдалинівського району Дніпропетровської області, 8 липня 2020 р.). Громадсько-політична газета «Наше життя».
5. <https://novadoba.com.ua/217019-zaliznytsya-z-dramatychnoyu-doleyu.html>

Катерина СВІТИЧ
*викладач ДПТНЗ «Кам'янський
центр підготовки і
перепідготовки робітничих
кадрів»*

**ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ
ТА ПОШУКОВОЇ РОБОТИ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПЕРІОД
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ДПТНЗ
«КАМ'ЯНСЬКИЙ ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ І ПЕРЕПІДГОТОВКИ
РОБІТНИЧИХ КАДРІВ»)**

Останні десятиліття історичне краєзнавство набирає все більшої популярності, як у досвідчених дослідників, так і в колі прийдешнього покоління. Спочатку певна зацікавленість була пов'язана з необхідністю закриття «білих плям» історії, оскільки довгий час історичну науку більше хвилювали процеси та події у глобальному масштабі, ніж у регіональному розрізі. Нині ж, після повномасштабного вторгнення Росії на територію України, повної руйнації українських міст, селищ, вивчення історичного краєзнавства отримало новий поштовх, оскільки з'явилася нагальна потреба збирання та зберігання історії рідного краю.

Сьогодні, коли викладачі навчають здобувачів освіти дистанційно, за допомогою online комунікацій, звісно виникають певні труднощі: обмеженість спілкування, втрата зв'язку, відсутність у частини підлітків засобів для такого виду навчання. Постає питання, яким чином вчителям історії, зацікавити молодих людей вивчати історичні дисципліни?

Першочергово, це звісно звернення до історії свого міста на заняттях, адже молоді легше зрозуміти історичні процеси, котрі відбувались на місцях і вулицях, які вони бачать майже кожен день. Наприклад, при розгляді Української революції 1917-1921 рр., ми можемо звернутися до подій, які відбувались на Катеринославщині (нині Дніпропетровська область), підкреслити, що тут діяла повстанська організація «Молода Січеславщина», що до останнього підтримувала зв'язок з правлінням УНР [2]. Згодом, при вивченні

вже подій Другої світової війни зазначити, що на наших теренах підпільно діяли осередки ОУН. Таким чином, у здобувачів освіти формується уявлення тяглості, безперервності і взаємозалежності подій в системі «центр-регіони».

Цікавим досвідом була розробка разом зі здобувачами освіти пішої 40-хвилинної екскурсії історичним центром нашого міста – «Стежками старого Кам'янського». Її розробляла група учнів, які займалися побудовою маршруту за допомогою Google maps, з урахуванням близького розташування укриття, вибору цікавих нетипових локацій, можливістю користування «відчиненими» дверима різних архітектурних пам'яток (Римо-католицький костел св. Миколая, Інженерний клуб Дніпровського заводу або ж Народна Аудиторія та ін.). Для підлітків це поєднувало одразу декілька видів робіт – історико-краєзнавчу, пошукову, інтерактивну та інформаційну.

Невід'ємною частиною зацікавлення здобувачів освіти вивченням історії рідного краю є співпраця з місцевими музеями або краєзнавцями. У нашому місті функціонує Музей історії міста Кам'янське, на базі якого постійно проводяться «Уроки історії для молоді» та «Уроки історичної пам'яті», такі заходи дозволяють розширити погляди підлітків на події минулого, поглибити свої знання, поспілкуватися та подискутувати з краєзнавцями (наприклад, Олександром Слонєвським).

Важливою складовою співпраці з музеєм стало залучення здобувачів освіти до діяльності Літньої школи гідів «Історія навколо нас», яка відбувалася за підтримки «Culture Helps/Культура допомагає». Головна ідея Літньої школи була закладена в інтеграції внутрішньо переміщених осіб до нової спільноти, розширення і обмін знаннями про регіони України, культурний простір, вивчення українських народних звичаїв, поглиблення своїх знань про історію міста Кам'янське. На завершальній сесії, здобувачі освіти представляли свої екскурсійні проекти та стартапи, а також було прийнято рішення заснувати Клуб української молоді «Історія навколо нас» [4].

З урахуванням сьогоденних реалій доречним є відвідування віртуальних online-виставок, таких як «Відкрита музейна колекція» Національного центру

народної культури «Музей Івана Гончара» [3], Музеї України просто неба [5] та ін. Також позитивний відгук, серед здобувачів освіти здобув застосунок Google Arts and Culture [1], який дає широкий спектр можливостей вивчення, як глобальної, так і локальної історії, культури, повсякденного життя населення всього світу.

Використання на практиці таких видів роботи зі здобувачами освіти, щодо вивчення різних аспектів історичного краєзнавства дає свої результати: учні залучаються до дискусій на уроках історії, пропонують свої теми для обговорення, виявляють бажання приймати участь у конкурсі-захисті науково-дослідних робіт учнів-членів МАН в секції «Історичне краєзнавство» та розробляють власні екскурсійні програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. <https://artsandculture.google.com/?hl=uk>
2. <https://history.1kr.ua/publication/108>
3. <https://honchar.org.ua/>
4. <https://museumkamjanske.com.ua/>
5. <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

Тетяна ДЕНИСЕНКО
*викладач ДПТНЗ «Кам'янський
центр підготовки і
перепідготовки робітничих
кадрів»*

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ТА ПОШУКОВА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Національно-патріотичне виховання є однією з найважливіших складових частин виховання підростаючого покоління.

Сьогодні в умовах широкомасштабної російсько-української війни питання національно-патріотичного виховання молоді набуло в нашій державі особливої актуальності.

Державна національна доктрина визначила, що метою національно-патріотичного виховання є виховання молодшої людини – патріота України готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно реалізовуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

Важливим засобом виховання національної свідомості та патріотизму учнівської молоді є позакласна краєзнавча робота.

Воєнне сьогодення особливо загостило проблеми україноцентричного змісту, де краєзнавство виступає вагомим складником сучасних світоглядних орієнтирів в українському суспільстві.

Краєзнавство, особливо історичне, відіграє важливу роль у розбудові національної держави, відродженні духовності, історичної пам'яті, формуванні у громадян і передусім у молоді любові до рідного краю, патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурної спадщини.

Видатний український вчений та досвідчений організатор краєзнавства Петро Тимофійович Тронько зазначав: «Нема потреби доводити, що високі поняття «Батьківщина», «національна гідність» починаються саме із знання рідного краю, історії села чи міста, вулиці, домівки, де людина народилася й виросла, де пройшло її дитинство».

Воєнний стан обумовлює необхідність поглиблювати і удосконалювати краєзнавчу ланку освітнього процесу та ефективно продукувати світоглядні цінності молоді, забезпечувати цілісне ставлення молодих громадян держави до рідного краю, сприяти відродженню в них історичної пам'яті та формуванню суспільної свідомості.

Краєзнавча робота потребує постійного оновлення та орієнтування на сучасні проблеми, актуальні для здобувачів освіти. Проблеми краєзнавства мають комплексний міждисциплінарний характер, у розв'язанні яких важлива роль належить історії, географії, біології, етнографії та іншим наукам. Саме тому краєзнавча робота має важливе значення в діяльності колективу навчального закладу та є однією із складових ланок у системі поглиблення знань учнів з природничих та гуманітарних дисциплін. Вона розвиває їх активність, інтерес до досліджень, формує світогляд, виховує почуття відповідальності за доручену справу, сприяє активізації пізнавальної діяльності дітей, ознайомлює з доступними для них прийомами наукового дослідження. Різноманітна і неформальна краєзнавча діяльність може перетворити достатньо рутинний навчально-виховний процес на творчу потребу, зробити навчання цікавими і привабливими.

Наш Срібнянський край, як зрештою і будь-який куточок України, надзвичайно багатий на краєзнавчі матеріали.

Дігтярівський професійний аграрний ліцей знаходиться в мальовничому місці з багатою історичною спадщиною. В цьому навчальному році наш ліцей вже 145-й раз гостинно відкрив двері в світ знань для здобувачів професійної освіти, адже навчальний заклад розпочав свою роботу в колишньому маєтку панів Галаганів ще в 1878 році. 29 жовтня цього року ліцей святкував 145

річницю заснування навчального закладу. І без перебільшення, Дігтярівський ліцей є одним з найстаріших навчальних закладів в Чернігівській області.

Краєзнавча робота в Дігтярівському професійному аграрному ліцеї починається з роботи історико-краєзнавчого гуртка і здійснюється за двома напрямками: теоретичним (бесіди, лекції, доповіді, вікторини, перегляд відеофільмів) та практичним (екскурсії, збір спогадів очевидців подій, походи). Потрібно, щоб здобувачі освіти не лише отримували готову інформацію про минуле свого краю, а й долучалися до збору і обробки краєзнавчого матеріалу. Займаючись збором матеріалів, вони пропускають через свою свідомість історичні події, які відбувалися в нашому краї. Завдяки використанню місцевого історичного матеріалу здобувачі освіти мають змогу вийти за межі підручника, відчувати історичні події, осмислити історичні процеси та «доторкнутися» до історії.

Завданням історико-краєзнавчого гуртка є пошукова робота по збору місцевих краєзнавчих матеріалів та проведення досліджень про учасників визвольних змагань XX – XXI ст. для подальшого використання їх у навчально-виховній роботі ліцею та написанні і оформленні краєзнавчо-дослідницьких робіт.

Створення краєзнавчо-дослідницьких робіт складається з трьох етапів.

На першому етапі (підготовчому) викладач зі здобувачами освіти обирають теми дослідження (історія рідного краю, історія ліцею, збір свідчень учасників історичних подій, життєвий шлях видатних осіб краю і т.д.).

На другому етапі роботи відбувається формування практичних умінь і навичок роботи з першоджерелами (робота в музеї, бібліотеці, участь у походах, тематичних екскурсіях, зустрічі зі свідками історичних подій, тощо).

На третьому етапі – викладач та здобувачі освіти оформлюють результати краєзнавчих досліджень у вигляді тематичних папок, буклетів, нарисів, звітів, дослідницьких робіт, тощо. Організуючи краєзнавчу роботу, викладачі ліцею застосовують принцип своєрідної естафети «поколінь» юних краєзнавців, у процесі якої наступне «покоління» здобувачів освіти поповнює

краєзнавчі відомості , здобуті попередниками, і зберігає матеріальні та електронні результати їхніх досліджень в музеї ліцею. Теми краєзнавчих досліджень минулі роки були різноманітні. Це теми, присвячені вивченню історії нашого краю в період Української революції, Голодомору, Другої світової війни, російсько-української війни, історії навчального закладу, відвідуванню пам'ятників і пам'ятних місць, дослідженню біографії видатних людей краю, збору свідчень учасників історичних подій.

Пам'ятними для здобувачів освіти були зустрічі з талановитими літераторами Срібнянщини: Любов'ю Пономаренко, Надією Марчук, Валентиною Денисенко та Ніною Кочубей; ліквідатором аварії на ЧАЕС Євгеном Задихайлом; учасниками АТО – ООС, колишніми учнями ліцею: Анатолієм Бережним, Валерієм Дуженком, Григорієм Тіщенком, Віталієм Зеленським, Ігорем Чижмою, Віктором Комликом, В'ячеславом Бихалом.

В доковідний та довоєнний період вихованці ліцею здійснювали екскурсії до краєзнавчих музіїв та до історичних пам'ток нашого краю. В цьому навчальному році , після трирічної перерви відновили одноденний щорічний туристичний похід «Люби і знай свій рідний край». Маршрут проліг околицями селища Дігтярі до історичного урочища «Десятки», де у 2-й половині 17 століття місцеві селяни виготовляли дьоготь (звідси і назва селища).

В значний період пошукової краєзнавчої роботи , викладачі спільно зі здобувачами освіти стали активними учасниками Всеукраїнських і обласних краєзнавчих експедицій, а саме «Історія міст і сіл України», «Моя Батьківщина - Україна», «Священна пам'ять війни», «Безсмертний , як саме життя», «А ми тую славу збережемо», «Українська революція: 100 років надії і боротьби», «Об'єднаймося ж, брати мої». Разом зі мною юні краєзнавці ліцею підготували значну кількість краєзнавчо-дослідницьких робіт: «Голодомор на Чернігівщині 1932-1933 рр: Срібнянщина пам'ятає»(2004р.)», нарис і туристсько-краєзнавча екскурсія «Живі джерела історії селища Дігтярі»(в 2007 році стали переможцями II обласного туру конкурсу краєзнавчо-дослідницьких робіт) ,

«Моя Срібнянщина – історичне минуле і сьогодення рідного краю»(2011р.), «Герої поруч з нами. Спогади ветерана Другої світової війни Григорія Редько»(2013р.), «Герої Срібнянського краю: Герої Рядянського Союзу, вихідці з Срібнянського краю»(2014 р.), «Дігтярівський масток – пам'ятка архітектурного мистецтва Чернігівщини» (2015р.), «Любов Пономаренко – українська письменниця-прозаїк»(2016р.), «Чернігівщина: Тарасовими шляхами»- про подорожі Т.Г. Шевченка Чернігівщиною та відвідини ним Дігтярів в 1845 році (робота 2021р.).

Особливою темою для краєзнавчих досліджень є тема російсько-української війни, де тісно переплітається минуле і сьогодення. В 2018 році пошуковці ліцею зібрали спогади учасників бойових дій, колишніх учнів ліцею і підготували краєзнавчо-дослідницьку роботу «Війна на Сході України», яка стала переможцем II обласного туру конкурсу краєзнавчо-дослідницьких робіт Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна» за напрямом «З попелу забуття». В 2020 році ця тема була втілена в роботі «Молодь Чернігівщини на захисті незалежності України: гібридна агресія від Крут до війни на Сході України» та продовжена в 2022 році в краєзнавчо-дослідницькій роботі «Трагічні сторінки окупації Чернігівщини в період Другої світової та російсько-української війни. Срібнянська трагедія». Наша пошукова краєзнавча робота не зупиняється. Ми продовжуємо збирати матеріал про учасників бойових дій широкомасштабної російсько-української війни, які є уродженцями нашого краю. Окремою сторінкою краєзнавчої пошукової роботи є збір матеріалів про наших колишніх учнів, які загинули в ході російсько-української війни.

В цей тяжкий для України і кожного з нас воєнний час, краєзнавці також знаходяться на своєму фронті. Збираючи матеріали про події російсько-української війни, та свідчення учасників бойових дій, здобувачі освіти ліцею надають посильну волонтерську допомогу. Так, уже більше року пошуковці ліцею, які навчаються за спеціальністю «кухар,кондитер» допомагають волонтерській організації «Сильні волею» в приготуванні сублімованих (сухих,

вакуумованих) супів, борщів та ін. Про це в листопаді 2022 року була стаття у газеті Верховної Ради України «Голос України». Таким чином, вони допомагають наближати нашу перемогу.

Отже, зважаючи на особливості історико-краєзнавчої та пошукової роботи, цей напрям педагогічної діяльності і надалі залишиться стійким елементом навчально-виховного процесу, складовою позаурочної діяльності, ефективним засобом національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.

Саме на базі демократичних цінностей, що лежать в основі громадянського виховання, пізнання рідного краю сприяє об'єднанню України проти спільного ворога. За це борються наші мужні воїни, за це боремося всі ми.

Віримо в ЗСУ !Разом до перемоги!

Слава Україні!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 22 квітня 2021 р. / За наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королько. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2022. – 200 с.
2. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. – Ч.І. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 130 с.
3. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Геніга та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 304 с.
4. Методика проведення краєзнавчих досліджень
https://tourlib.net/statti_ukr/bila.htm

Олена БАДІЩА

*викладач «Професійно-
технічне училище №6
м.Дніпро»*

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ТА ПОШУКОВА РОБОТА ЯК СКЛADOVA ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

На плечі педагогів сьогодні покладено одне з нелегких, але дуже важливих державних завдань, а саме виховати здобувачів освіти громадянами та справжніми патріотами з почуттям особистої відповідальності. Бо саме ми, педагоги, приймаємо безпосередньо участь у підготовці та становленні молоді до дорослого самостійного життя.

Формування патріотичної свідомості ніколи не втрачало своєї актуальності для України і сьогодні і в сиву давнину. Нам потрібно, та навіть необхідно, звернутися до джерел патріотизму на конкретних прикладах, а саме на неперевершеній, величній й героїчній історії України з давних-давен до сьогодення. В наш час педагог має не тільки передати свої знання, а й розтлумачити, чому ми та наша історія заслуговують на повагу всього світу. На нашу молодь покладена велика надія, що вони будуть працювати на процвітання своєї держави.

Важливою складовою патріотизму є духовність, тому для формування у здобувачів освіти такої свідомості має бути успішно реалізована цілісна система патріотичного виховання яка охоплює і їх позаурочну діяльність. Так у професійно-технічному училищі №6 м. Дніпро діє історичний гурток «Паралелі часу», принцип роботи якого «від пізнання до практичної справи».

В час, коли іде війна на Сході України, все більше набуває актуальності виховання у здобувачів освіти почуття патріотизму і активної громадянської позиції. Так, члени історичного гуртка «Паралелі часу» і педагогічний колектив залучилися до збору та дослідження інформації про події героїчної загибелі наших випускників. І це має стати особливим патріотичним джерелом. Зібрані матеріали стали основою музейної експозиції училища для вшанування пам'яті

наших випускників« Герої не вмирають».Всі патріотичні виховні заходи зараз ми починаємо із хвилини мовчання біля цих стендів,де кожен може вклонитися та віддати шану нашим хлопцям-героям.

У плані заходів історичного гуртка училища « Паралелі часу» передбачено створення цілісної системи національно-патріотичного виховання, тим більш, що його роль зростає на сучасному етапі історії нашого суспільства. Ми намагаємося залучити всіх здобувачів освіти нашого навчального закладу до спільної діяльності з іншими культурними установами міста. Таких, наприклад, як обласна бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія, Дніпровський національний академічний український музично – драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка, Міський будинок мистецтва ін. У цьому році під час проведення тижня історії вихованці гуртка разом з іншими здобувачами освіти училища відвідали виставу «Полон» за мотивами книги Ігоря Михайлишина. До Дня Соборності України гуртківці були запрошені до обласної бібліотеки, де в дуже цікавій форми була донесена інформація про розбудову української державності в ці непрості буремні роки, ще ближче познайомилися з персоналіями великих постатей Української революції нашого міста. Висвітлення ролі і місця відомих особистостей в історії краю дозволяє здійснити здобувачами освіти ідентифікацію себе з конкретними історичними діячами.

Діяльність гуртка « Паралелі часу» спрямована на збереження історичної пам'яті нашого краю. В своїй роботі ми займаємося не лише вивченням теоретичних питань, а й впроваджуємо здобуті знання у практику. Так, результатом пошукової роботи гуртківців стала презентація на XV Всеукраїнській історико-краєзнавчій конференції учнівської молоді з міжнародною участю «Південно-Східна Україна: зі стародавності у XXI століття» STEM-проєкту «Відеопрезентація історичної пам'ятки. Свято-Благовіщенський храм-архітектурна перлина Дніпра».Нам вдалося зібрати матеріали, що розкривають деякі невідомі сторінки історії нашого міста та залучитися до їх цифровізації. Відеоекскурсія «По Шевченківським місцям», створена завдяки спільній співпраці членів гуртка «Паралелі часу» з членами туристичного клубу училища «Орієнтири пошуку» та гуртка інформаційних

технологій «Віртуальний світ», відображає погляд сучасної молоді на історичні події і є засобом їх збереження для наступних поколінь. Забезпечує нерозривний зв'язок минулого рідного краю з вітчизняною та світовою історією людства. Не припинялася така робота і під час дистанційного навчання. Так за сприяння членів історичного гуртка було запущено проєкт «Бібліографічний пошук». Здобувачі освіти розшукували і презентували в режимі онлайн рідкісні та старовинні видання. Перлиною цього проєкту став Псалтир 1894 року видання, а особливо його розділ «Настанови для молоді». Який дав можливість порівняти світогляд молоді XIX та XXI століть.

В роботі гуртка використовуються різноманітні форми діяльності. Ми обираємо теми які є маловивченими, не дуже відомими широкому загалу. Так до Дня української писемності було проведене спільне засідання гуртка «Червона калина» і «Паралелі часу» на тему «Збережемо наш скарб- рідну мову батьків». Вихованці гуртків ознайомилися з правилами правопису які використовувалися до 1857 року, також мали можливість спробувати написати диктант користуючись гусячими перами, чорнильними ручками, хімічними олівцями.

Кожного року гуртківці разом з викладачем історії готують та приймають участь у проведенні заходів щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору, створюють власні електронні презентації. Кожен вихованець історичного гуртка усвідомлює, що почуття Батьківщини починається з ставлення до родини, найближчих людей- своєї сім'ї. Наше училище, це другий дім для здобувачів освіти, і тому, кожному гуртківцю, надається право розповісти про традиції та пам'ять найближчих родичів в обраній ними формі: презентація, опис, есе, історії в світлинах.

Також вихованці гуртка «Паралелі часу» постійно поновлюють експозиції музею училища, де відображена історія його створення, розвитку, досягнень.

Нам є чим пишатися, є про що розповісти людям. Взагалі робота гуртка «Паралелі часу» цікава, корисна, пізнавальна, багатогранна, в процесі якої виникає багато різних ідей, які чекають своєї черги.

Алла ОДЕСЬКА
*викладач ДНЗ «Сумський
центр ПТО харчових
технологій, торгівлі та
ресторанного сервісу»*

ПРО ВЧИТЕЛЬКУ

У час, коли національно-культурне відродження нашого народу в незалежній Українській державі стало реальністю, все більше зростає інтерес до історичного краєзнавства. Очевидно, що без знання рідного краю годі говорити про національну гідність, самовідданість, національний менталітет. Святе відчуття Батьківщини і рідної землі починається саме з рідного краю, свого села чи міста, вулиці, своєї домівки, де людина народилась і виросла, де пройшло її дитинство. Свіже повітря, прохолодна джерельна водиця, п'яний аромат цвіту, запашні мальви та ромашки, спів пташок-все це моє село. Люди у нас добрі і працьовиті. Цінують свою давню і сучасну історію.

У Вікіпедії написано:
«У селищі Угрюди Сумської області жила та працювала Сокіл Галина Іванівна, вчителька, у минулому зв'язкова УПА, в'язень сталінських концтаборів».

Я з дитячих років цікавилась історією цієї жінки, розпитувала у місцевих мешканців. Але за Радянських часів розповідати про це було небезпечно. Тому лише у 90-ті роки я почала шукати серед сумських письменників чи краєзнавців людину, яку б зацікавило це питання. Такою людиною виявився Аркадій Поважний—український письменник, сценарист, краєзнавець. Разом із ним ми завітали до Галини Іванівни, взяли у неї інтерв'ю: « Навчання почала в польській школі, де зрозуміла, що необхідно дуже добре навчатись. Після визволення західної України радянськими військами у серпні 1939 року допомагала батькам по господарству. У шістнадцять років втратила руку, коли у Львові (на теперішній вул. Франка, біля редемтористської церкви Непорочного зачаття) намагались наздогнати і розстріляти, а прострілили праву руку, яку

відтяли у лікарні через рвані рани з вогнепальної зброї. З початком Другої світової війни вступила у зв'язкову ланку ОУН (б) під зверхність районного провідника Йосипа Касарапа. Після загибелі провідника (1948 разом із побратимами, аби не потрапити до полону, підірвався у криївці гранатою)».

Галину видали сексоти, відтак була арештована 28 червня 1948 року. Під час обшуку вилучено антисоветську книжку *«Тіні забутих предків»* Михайла Коцюбинського. Також були знайдені цидулки (записки) Йосипа Касарапа, однак зашкодити розкрита інформація вже нікому не могла — окрім самої Галини, бо згадані в записках підпільники вже були.

Галина Іванівна 28 червня 1948 р. потрапила у полон. Після року допитів особливою нарадою при МДБ ССРСР, за статтями 20 — 54 — І «а», 54 — 22 КК, була ув'язнена на 10 років, які мала відбувати у таборах Російської СФСР (зокрема на території Республіки Мордовія). У таборах ССРСР утримувалася 6 років 9 місяців. Галину Іванівну згадує російсько-шведська письменниця, етнограф Ніна Гаген-Торн, з якою каралася в одному таборі. Гаген-Торн вмістила нарис про Галину у творі *«Memoria»*. (редакція і примітки доньки Г. Ю. Гаген-Торн).

1954 року підпадає під амністію (всі, хто мав вирок до 5 років, випускалися). Повертається додому, хати вже не було, мати жила по знайомих. Галина нелегально живе у Львові, у різних знайомих і родичів, хоч допомагати бандерівцям, навіть тим, хто вже відбув покарання, було небезпечно.

У 1955-му поступає до Львівського університету, та провчившись рік у 1956-му виключена, бо колишня «зечка». Відновлена завдяки старості філологічного факультету Мирославі Зваричевській, яка відстояла її, звернувшись до ректора Лазаренка, деяким викладачам, зокрема Крип'якевичу. За розподілом, разом з Мирославою Зваричевською, яка відмовившись від привілею найкращої студентки вибрати місце праці, поїхала на Сумщину, де працювала у середній школі села Угроїди, Краснопільського району. Там же знаходилась під постійним

наглядом КГБ — раз на місяць її викликали для перевірки. Там одружилась. Має двох синів — Ігоря і Романа.

У селі ніхто не знав про бандитську участь учительки в підпіллі ОУН та її карання у сталінських таборах. Вперше про це почули лише на початку 1990-х років.

Була близько знайома із Гнатом Хоткевичем, іншими видатними постатями української культури.

На підставі статті І Закону України РСР від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» Галина Іванівна Сокіл реабілітована.

На початку 1990-х Галині Іванівні пропонували приїхати до Києва, аби ознайомитися зі своєю справою в архіві СБУ. Однак вона відмовилася.

Померла в смт. Угроїди.

Моя робота по збору інформації про Галину Іванівну Сокіл — це мій громадянський обов'язок. До її життєвої ситуації у мене складний комплекс почуттів.

... Закінчивши свою трудову діяльність, час від часу в колі односельців вона переймалася питанням щодо власного права на отримання пенсії, як засобу до існування. Мені ця ситуація не давала спокою. Це ж так неприродньо, несправедливо, що вчителька, інвалід, яка своє життя присвятила справі навчання й виховання поколінь, у похилому віці не має засобів до існування. З часом проблему було вирішено. Мінімальну пенсію призначили.

Я завжди мала велике бажання допомогти Галині Іванівні. Та чи багато можливостей встановити справедливість у школярки, студентки, потім учительки? Звісно, що ні. Але сказати слово правди я можу. Я можу і мушу зробити так, щоб ім'я Галини Іванівни Сокіл зайняло почесне місце в пантеоні Героїв України. Щаслива від того, що на певному етапі свого життя, доля звела мене з Аркадієм Поважним, сумським письменником, краєзнавцем, істориком. Результатом нашої співпраці стала стаття у

Вікіпедії та це моє дослідження. Я добре знайома з синами Галини Іванівни Ігорем і Романом, роботу продовжуватиму, бо маю мрію, щоб до 100-річного ювілею Сокіл Галини Іванівни видати збірку спогадів «Про вчительку».

Сьогодні ми бачимо дівчат серед снайперів, танкісток (випускниця Конотопського ліцею), розвідниць, які зі зброєю у руках стали на захист України. Не шкодуючи свого життя, вони виборюють незалежність нашої держави.

Галина Іванівна жила в інші часи. Ситуація була іншою і методи боротьби також. Але як тоді, так і зараз мета боротьби не змінилася - незалежність, суверенність, територіальна цілісність України.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Ігор МЕДВЕДЄВ

*КЗ Тростянецької міської ради
«Музейно-виставковий центр
«Тростянецький»», кандидат
наук з державного управління,
доцент*

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Історико-культурна спадщина для України є основою для сучасної інформаційної політики в умовах війни. Це матеріальне та духовне надбання українського народу. Тростянецька міська рада, відділ культури, молоді, туризму на спорту, Комунальний заклад Тростянецької міської ради "Музейно-виставковий центр "Тростянецький" є тими інституціями, які на рівні територіальної громади роблять все від них залежне для того, щоб у тих, хто є споживачами послуг закладів культури формувався цілісний комплекс поглядів на українську культуру півдня Сумської області[1, 101]. Одним з напрямків наукової роботи, який було визначено для розробки тимчасовими творчими колективами в Тростянецькій громаді є: історичні, статистичні та фактологічні та документальні дані, які можуть дати об'єктивну картину місячної окупації м. Тростянець Сумської області (24.02.2022 р. - 25.02.2022 р.). За останній рік роботи істориків, науковців, методистів та менеджерів від культури вдалося зібрати великий масив інформації, який цітко змальовує реальні події повномасштабного вторгнення військ російських агресорів на територію півдня Сумської області. Крім майже десяти наукових робіт присвячених цій темі в доробку дослідників з міста Тростянець можна назвати: 1) більше ніж 200 фото документів, що підтверджують злочини російського агресора та території Тростянецької громади; 2) численні інтерв'ю з мешканцями Тростянецької громади про період лютого - березня 2022 року; 3) інформаційні дані про збитки, які завдав агресор комунальному майну Тростянецької громади та мирним мешканцям та ін. Зокрема була створена карта із зазначенням місць підбитої військової техніки росіян та території Тростянецької громади. Вперше, накочені матеріали були представлені на організованій до річниці визволення

міста Тростянець від російської агресії виставці "Тростянець - місто героїв", яка відбулася 25 березня 2023 року в Музейно-виставковому центрі "Тростянецький". Ця експозиція привернула увагу широкого кола громадян. Особлива увага приділялася висвітленню діяльності органів місцевого самоврядування в умовах окупації. Значна частина експозиції розповідала про рух опору агресору на Тростянецьчині, діяльності підпілля, партизан, територіальної оборони на ЗСУ на весні 2022 року. Даний напрямок роботи на цьому не був зупинений, і до традиційного дня міста Тростянець у вересні 2023 року тростянецькі працівники музейної сфери представили для огляду виставку зразків залишків російської зброї, документів та особистих речей окупантів. Експозиція викликала неабиякий інтерес у відвідувачів. Фото документи періоду повномасштабного вторгнення та територію Тростянецької громади уражали відвідувачів своєю багаточисленністю та якістю. На сьогодні дослідження особливостей визволення Тростянецької громади військовими 93-ї ОМБ "Холодний яр" тривають[2, 120]. Ця інформація є важливою та корисною, як для сьогодення так і для майбутніх поколінь. Особлива увага прикута до тих військових та цивільних громадян, які загинули. Робота у цьому напрямку стала переходити з територіального та регіональний та всеукраїнський рівень. В жовтні 2023 року Музейно-виставковий центр "Тростянецький" доєднався до спільної наукової роботи по відтворенню подій російського вторгнення з Муніципальним музеєм тоталітарних режимів "Територія терору" (м. Львів). Ця співпраця дала можливість використати нові підходи до створення історичного та ілюстративно-методичного матеріалу, який би використовувався не тільки на території Тростянецької громади Охтирського району Сумської області, а й був цікавий для наших українських партнерів містах Київ, Львів, Одеса та в Європі. Тростянецькі дослідники мали можливість ознайомитися із колекцією радянського монументального мистецтва. Мета ж науковців з м. Тростянець полягає в тому, щоб розповісти, що з перших днів окупації керівники галузі культури та відповідальні особи Тростянецької міської ради почали працювати над питаннями зберігання та евакуації людей та культурних цінностей, забезпечення людей хлібом та гуманітарною допомогою. Працівники дитячий

садків, шкіл на базі навчальних закладів пекли для земляків хліб. Технічні працівники, які були відповідальними за підтримання опалення, теж були вимушені відвідувати свої робочі місця, для забезпечення підтримання безпеки в закладах. Разом з тим, працівники Комунального закладу Тростянецької міської ради "Музейно-виставковий центр "Тростянецький" та навчальних закладів в м. Тростянець намагалися підтримувати зв'язок не тільки один з одним, а й представниками органів місцевого самоврядування, командирами територіальної оборони, органами публічної влади на рівні області та столиці. Робота була зосереджена на спостереженні за станом об'єктів культурної спадщини, закладами освіти, їх станом. Також працівники старостинських округів та комунальних закладів Тростянецької ОТГ передавали інформацію про переміщення ворожої техніки по території Тростянеччини, з метою її знищення. Місто Тростянець Сумської області було звільнене від російських окупантів 25. 03. 2023 року. Відразу ж, ті працівники апарату Тростянецької міської ради та комунальних закладів, які мали змогу прибути на робочі місця стали до роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Медведєв І.А. Осмислення сучасної війни в Україні: на прикладі створення музейної експозиції в с. Боголюбове Тростянецької ОТГ Сумської області. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Музей в умовах російсько-української війни та після неї: стратегія виживання та візії майбутнього. // 2022. Дніпро. -С.100-105.
2. Медведєв Ігор. Дослідження подій окупації Тростянецької ОТГ у 2022 році з позиції безпеки та інформаційної політики. // Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова, Р. Г. Драпушка; Навчально-науковий інститут права УДУ імені М. Драгоманова. 2023. Київ. - С. 119-124.

Віктор НІКОЛЕНКО
викладач, Олександр
ШУТЕНКО, *здобувач освіти*
ДНЗ «Кілійський професійний
ліцей»

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА СПАДЩИНА З ІСТОРІЇ КІЛІВЩИНИ

Б.Л.РАЙНОВА

Історія рідного краю є невід'ємною частиною історії нашої Батьківщини. Краєзнавчі дослідження надихають молодь вчитись бути патріотами України, готовими в будь-яку хвилину стати на її захист. Історію рідного краю ми пізнаємо з різних джерел, але велике значення мають роботи місцевих краєзнавців, які своїми дослідженнями спонукають нас до пошукової краєзнавчої роботи, прищеплюють інтерес до минулого нашої малої Батьківщини.

Одним з таких відомих у нашому місті та за його межами був історик-краєзнавець Борис Олександрович Райнов. Борис Олександрович довгий час був директором Кілійського краєзнавчого музею, проводив плідну дослідницьку роботу, організовував цікаві екскурсії в музей нашого міста, а також зацікавлені учні могли відвідати історичні пам'ятки в інших містах України, здійснювали цікаві подорожі з Борисом Олександровичем до міста Одеса, Білгород-Дністровський, Ізмаїл та інші міста України.

Райнов Б.О. залишив після себе краєзнавчу спадщину: експонати краєзнавчого музею, зібрані під час археологічних досліджень, знахідки минулих століть під час будівельних робіт у Кілійському районі. Залишив Борис Олександрович для вдячних потомків числені статті з історії Кілії, книги та очерки з історії Кілійщини. Невтомний дослідник працював в архівах України, Румунії, Молдови, аналізував, перевіряв достовірність знайдених джерел з історії нашого краю і популяризував у своїх працях.

Наш дослідник історії Придунайського краю — непересічна людина, громадянин-патріот, є взірцем для молоді. Пам'ять про цю людину, почесного

громадянина Кілії, спонукала нас вивчити життєвий і творчий шлях Бориса Олександровича, ознайомитись з його творчою спадщиною. Методи проведення краєзнавчої роботи, здійснені Райновим Б.О, ми застосовуємо під час навчання історії в нашому ліцеї, позаурочній краєзнавчій роботі разом з викладачем історії.

Деяку суб'єктивну оцінку подій, які відбувалися в нашому краю, ми не можемо розділяти з Борисом Олександровичем. Зокрема, це стосується подій радянського періоду: встановлення радянської влади в Бессарабії, значення Татарбунарського повстання 1924 року у боротьбі населення краю проти румунського панування в міжвоєнний період. Не є прийнятною оцінка Райновим Б.О. політики радянського керівництва в період “радянізації” Бессарабії, приєднаної до СРСР у 1940 році.

На основі вивчення біографії нашого видатного земляка, його статей, книги з історії Кілії ми написали роботу: “Історико-краєзнавча спадщина з історії Кілійщини Б.О. Райнова”.

Ми впевнені, що плідна дослідницька робота Б.О. Райнова, його статті, очерки та книга з історії Кілії в двох томах мають важливе значення як для мешканців нашого міста, громади, так і для учнів шкіл, здобувачів освіти Кілійського професійного ліцею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Архів Кілійського історико – краєзнавчого музею.
2. Б.А. Райнов. Історія Кілії у 2-х томах. – Ізмаїл: Із – во «Смил», 2009 р. – 416 с., 64 мал.
3. Б.А. Райнов. Очерк історії Кілії. «Смил», 2003 р.
4. Райнов Б.А. Подвиг на Дунаї (1941-1945). «Смил», 2005 р.
5. Вивчення історичної особи на уроках історії. Політичний та історичний портрет. (Методичні рекомендації).

Анастасія ДАНИЛЮК

*викладач ДПТНЗ «Дніпровське
вище професійне училище
будівництва»*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОГО НАДБАННЯ КНЯЖАТ ГОЛОВНИХ НА УКРАЇНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII

Період XVI – XVII ст. у розвитку європейської культури – це час, коли закріплюються певні кордони та утворюються держави із централізованими формами управління. Відбуваються процеси значних урбаністичних перетворень, які ставлять завдання забезпечити економічний потенціал, оборонну здатність та трансформувати релігійні, освітні, культурні та ін. процеси, які лежать в основі функціонування держави.

Вивчення української історико-архітектурної спадщини необхідне для теоретичних пояснень сутності замкобудівної культури на західноукраїнських землях, її типологічних співвідношень, матеріалізованих в урбаністичних реалізаціях, у порівнянні з західноєвропейськими та східноукраїнськими її проявами. Одним із ключових питань є виявлення особливостей замкобудівної культури західноукраїнських територій в умовах формування національної та етнічної самосвідомості.

Значна кількість замків збереглася саме на Заході України. Власне на цій території найбільшого розквіту досягла Давньоруська держава (епоха Данила Галицького, який об'єднав землі від Карпат до Дніпра) і тут найдовше проіснувала давньоукраїнська державність. А пізніше, саме були побудовані перші кам'яні фортеці. Велике значення в історії українського народу мають замки та фортифікаційні споруди, які перебували у власності сакральної гілки – княжат головних на українських територіях [3]. До значущих фортифікаційних споруд можна віднести Збаразький замок, Старокостянтинівський замок, маєток князів Вишневецьких, Новозаславський замок, Замчище князів Корецьких та Клеванський замок.

Саме архітектурні надбання становлять велику цінність земельних володінь княжат головних. Адже, архітектура тих часів була не просто однією

спорудою, але й складалася з цінних земельних територій. У наш час ці замки являють собою архітектурно-історичну цінність, а під час життя князів ці замки відігравали головну оборонну функцію, а особливо вали та рови, які розташовувалися на території замку. Друга важлива функція замку це житлова. Княжата головні використовували свої замки як маєтки та резиденції, де і проживали своєю великою родиною. Нерідко замки та фортеці будували для того, щоб зберігати там боєприпаси та зброю. Як ми бачимо з нашої історії замки часто фігурували в війнах та битвах українського народу [1].

Головними причинами стрімкого розвитку замкобудівельної хвилі на Західній Україні стало збільшення статків магнатських родів через слабку центральну владу Речі Посполитої. Внаслідок історичних обставин у період XVI – XVII ст відбувся перерозподіл землеволодінь, розвиток мережі нових власницьких міст, виникнення замських резиденцій, оборонних комплексів нових типів (бастейних, бастіонних, змішаного типу); сакральних, виробничих комплексів. Процес містобудування був пов'язаний з рядом чинників: соціальним, політико-правовим, релігійним, етнічним, естетико-композиційним. Пріоритетним чинником виступає економічна складова, завдяки якій місто еволюціонувало у “торгово-виробничий центр” [4].

Новоутворені міста – резиденції знаті, стають центрами зосередження великих мануфактур і капіталу, осередками політичного і культурного життя. У XVI - XVII ст. тогочасна українська князівська еліта володіла багатьма підданими і, поруч з цим, існувала велика чисельність таких князів, чиї помешкання не перевищували маєтки середнього шляхтича, а іноді навіть дрібного. Найвпливовіші князівські роди Острозьких, Заславських, Збараських, Вишневецьких, Чорторійських, Четвертинських, Корецьких називалися у документах "княжатами головними", а підвалиною землеволодіння "головних княжат" були службові уділи їхніх предків, що закріпилися за певною гілкою роду на частині земель колишніх династичних уділів цього ж таки роду [2].

Князівські родини пильно слідкували за тим, що коїлося на їх територіях. Вони вкладали гроші у свої маєтки та замки, а також розвивали свої міста та укріплювали їх. Будували на цих територіях костьоли, церкви, монастирі,

лікарні та нерідко, як свідчать польські джерела, піклувалися та захищали мешканців їх територій [5]. Фортифікаційні спорудження княжат мають неабияке значення, адже, архітектура тих часів була не просто однією спорудою, але й складалася з цінних земельних територій.

Архітектурне надбання княжат головних на українських етнічних землях є невід'ємною частиною історико-культурної спадщини українського народу. Це фортифікаційні споруди, привабливі резиденції, маєтки та палаци. Визначні фортеці є свідками і учасниками нашої історії, через їхні мури проходить наступність поколінь - від предків до нащадків. Ключове завдання нашої молоді та підростаючого покоління полягає у збереженні замкових комплексів та інших фортифікаційних споруд як історичної цінності, які мають велике історичне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Атаманенко В., Рибачок І. Обороздатність міст південно-східної Волині в кінці XVI — першій половині XVII століття // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сторінки воєнної історії краю. — Наук. зб. — Вип. 30. — Луцьк, 2009. — С. 142—143.
2. Блануца А. "Княжата головні" та "княжата-повітники" на Волині в XVI - першій половині XVII століття// Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). - 2006. - 6. - С. 226-238.
3. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV - до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ: Критика, 2008. – 469
4. Hornowa, E. (1963), Stosunki ekonomiczno-społeczne w miastach ziemi halickiej w latach 1590-1648, Opole, 283 s.
5. Pawłowski, K. (1986), "Zasady ochrony, odbudowy i rewaloryzacji historycznych zespołów urbanistycznych", Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja, T. 1, Miasta historyczne, Pod red. W. Kalinowskiego, Arkady, Warszawa, ss. 48-92.

Ірина ДОЛИНСЬКА
*викладач Вище професійне
училище № 21 м.Миколаїв*

БОРОТЬБА ЗА «ТАВРІЙКУ» - НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА МИКОЛАЇВЩИНИ ДО І ПІД ЧАС ВІЙНИ

“Генетична пам'ять”, “пам'ять предків”, “менталітет народу”, “духовна спадщина” - якими тільки термінами не називають науковці, мистецтвознавці, та навіть, пересічні громадяни той досвід, що перейшов до нас від бабусь та дідусів... Іноді це традиції, іноді сімейні цінності, документи, дуже часто - сімейні світлини та перекази. Це - найцінніше для кожної родини. Є такі духовні скарби і на рівні народу, нації. Тоді ми це нарікаємо “культурними досягненнями”, матеріальними або духовними. А як багато вже втрачено і в конкретних родин, і людством в цілому із тих “досягнень”...

Про досвід конкретної боротьби за збереження конкретної духовної пам'ятки - “таврійського”, або причорноморського розпису” напередодні та під час сучасної війни на Миколаївщині хочеться розповісти.

Художній розпис, тобто “мистецтво декорування фарбами поверхні” присутній у багатьох регіонах України, є їй всесвітньо-відомі зразки - петріківський, самчиківський, кримськотатарський орнамент. Наш - “Таврійський розпис” - досить молодий, і не дуже ще відомий.

Південна Миколаївщина - край на стику степу та моря, просичений спекотним повітрям. Ще у 50-х роках ХХст. у місцевих селах вздовж лиману на Кінбурнській косі дослідниця народних традицій Євгенія Бондаренко звернула увагу на яскраві та одночасно ніжні малюнки, що прикрашали житла, зустрічалися у вишивці та на посуді. У них переважала морська тематика, сюжети з життя місцевих рибалок та селян, оберегова символіка з включенням південних тварин та рослин. “Орнамент” в перекладі з латини означає “прикраса”, а інакше і не можна назвати синьо-блакитні візерунки, що сплетаются у чарівну “Таврійку”.

Але, нажаль, тривалий час ці скарби були відомі лише одиницям “посвячених” професіоналів та окремим спадковим “мазальницям” (саме так називали місцеві мешканці жінок, що володіли мистецтвом розпису). Справжнім фанатом таврійського розпису десятиліттями є художниця-майстриня Любов Паранюк, яка зуміла “закохати” у “таврійку” покоління своїх учнів. Саме завдяки їй та підтримці небайдужих чиновників і громадян орнаменти причорноморського розпису поступово з’явилися на виставках, у окремих кабінетах місцевих можновладців, як елемент програм навчальних закладів, отримали втілення у сувенірній продукції, навіть набули смаку у прянику! Наш розпис став більш-менш пізнаваним. У 2019 р. “таврійський розпис” було визнано об’єктом Культурної Нематеріальної Спадщини півдня Миколаївської області. Проводились заходи із перетворення “таврійки” на впізнаваний місцевий туристичний бренд.

Все обірвала війна. В перші місяці війни нам у місті, як і в країні в цілому було не до творчості - хтось поїхав, хтось взявся за зброю, хтось за волонтерство... Але як тільки минула безпосередня загроза ворожого захоплення, стало очевидним, що “таврійка” живе і вона дуже потрібна саме зараз. Кінбурнська коса зараз ще захоплена ворогом, який постійно обстрілює села на узбережжі лиману, а все це ті місця, де і зародилась колись “таврійка”... Да, точно визначити коріння “таврійського розпису” складно, а ось зберегти ого та зробити широковідомим у світі є можливість і потреба, не зважаючи на війну.

За це і взяли місцеві ентузіасти-фанати “таврійки” з “Центру навчання і освіти дорослих “Південь”, Культурно-мистецької асоціація "Арт-спокуса" - Руслана Сікаленко, Валентина Кривцова, і звичайно, Любов Паранюк. Дуже швидко до них приєдналися сотні миколаївців. Таврійський розпис прикрашає зараз етнографічний арт-об'єкт у миколаївському зоопарку, присутній у розписі інтер'єрів, він розроблений як візерунок для вишиванок та прикрас, в “таврійських орнаментах” розписують маяки та гончарні вироби, сувеніри та канцелярські вироби. Під час навчальних занять у садочках, школах та профільних освітніх установах вивчаються основи композиції та техніка рисунку “таврійки”. Наш розпис вже відомий за кордоном, там він був представлений на виставках, проводяться майстер-класи миколаївських митців, що виїхали, він зображений на подарунках з Миколаєва. Тобто, не дивлячись на війну, миколаївці захистили та врятували свою “таврійку - красу Півдня”. Нажаль, в 2023 році не вдалося домогтися, щоб наш розпис внесли до Нематеріальної Культурної Спадщини України. Але це не відміняється. Бо Україна жива. Миколаїв стоїть. “Таврійський розпис” буде квітнути!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко Є. Стежки до лиману: Новели. - Миколаїв : Іліон, 2007. - 88 с.
2. Паранюк Л., Божкова Г. Таврійський розпис. Унікальний елемент нематеріальної культурної спадщини Миколаївщини / Л. Паранюк, Г. Божкова. – Миколаїв, 2019. – 43
3. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100068982279831>

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ІСТОРИЧНИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ЄВРОПІ, СВІТІ, УКРАЇНІ

Духовно-моральне виховання

*– це завжди активний, двосторонній процес,
основи якого закладаються в молодшому віці, і
є найбільш сенситивним для вирішення цієї
проблеми.*

Галина ДОКТОРОВИЧ
методист НМЦ ПТО у
Сумській області

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА «ДУХОВНІСТЬ І МОРАЛЬ - ОСНОВА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА»

Сьогодні християнські цінності багатьма цивілізованими країнами Європи і світу визнані основою загальнолюдських цінностей. Новою тенденцією у вихованні молодого покоління на принципах християнської моралі в сучасному світі є формування в учнівської та студентської молоді обов'язків не тільки перед суспільством, а й перед Богом.

Сучасна епоха становлення демократичної України ставить проблему пошуку нових шляхів морального виховання молодого покоління, адже молода держава прагне збудувати правову демократичну державу та увійти до світового співтовариства і робить це з поколінням, вихованим на засадах збанкрутілої комуністичної ідеології. Звідси і падіння моралі, що простежується у девіантній поведінці молоді, і глибока духовно-моральна криза, яка охопила всі сфери українського суспільства, і негативний моральний імідж нашої держави в очах світової спільноти, і проблеми у вирішенні багатьох зовнішньо політичних та економічних проблем. Сьогодні, на превеликий жаль, ми констатуємо той факт, що незважаючи на всі зусилля педагогів, батьків, громадськості промовисті факти свідчать про зростання злочинності, поширення алкоголізму, наркоманії, аморальності, захворюваності на СНІД, констатуємо глобальну кризу інституту сім'ї. Ми гостро відчуваємо нашу відповідальність за те, що відбувається, і тому не можемо і не повинні стояти осторонь, не можемо бути байдужими спостерігачами, які спокійно споглядають, як на наших очах гине мрія майбутніх прийдешніх поколінь. Необхідно діяти, приймати рішучі кроки до викорінення цих явищ, консолідувати зусилля сім'ї, школи, громадськості, духовенства. Все це спонукає до пошуку ефективніших засобів виховання.

Система християнського виховання, що історично склалася, хоч і була заборонена впродовж десятків років проте тепер вона знову затребувана, і

посідає гідне місце в системі освіти і виховання. Християнство є як орієнтир, який показує, що є добро і зло, що допомагає творити себе і свої стосунки в складному і суперечливому сучасному світі.

Напрошується стверджувальний висновок про те, що викладання моральних цінностей у закладах освіти не лише доречно, а й конче необхідне, і не слід боятися нарікань на «релігійний ухил», бо знання та практичне оволодіння загальнолюдськими цінностями є життєстверджувальними за своїм характером.

За словами В. О. Сухомлинського Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Нові політичні та соціальні реалії нашого буття виразно викреслюють пріоритети духовності та віри.

Підвалини формування християнської моралі як рис особистості, насамперед, становлять поінформованість людини з питань функціонування та розвитку громадянського суспільства у різних країнах світу й в Україні, здатність до застосування набутих знань за умов сучасного суспільного життя, яка досягається опануванням умінь і навичок, необхідних для компетентної участі в громадсько-політичному житті нашої країни, невинним розвитком конструктивно-критичного мислення.

Християнська етика втілює у собі те найбагатніше, що має бути властиве душі, серцю, думкам і вчинкам кожної порядної людини. Українська культура ввібрала в себе моральні християнські цінності, поєднавши їх з народною мудрістю. Українська культура ґрунтується на родинних і суспільно-моральних звичаях, на засадах милосердя, чуйності до знедолених, доброзичливому ставленні до носіїв інших культур. Основою її є загальнолюдські цінності: працелюбність, повага до людей, рідної землі, матері, родини, любов до знань, природи і т.д.

Християнство є культуруотворюючим, смислоутворюючим елементом життя українського народу. Воно зіграло виняткову роль в історії нашої

держави, житті суспільства, розвитку його культури, духовності, моралі. Сучасний українець, навіть якщо він сповідує принципи атеїзму або абсолютно байдужий до релігії, у переважній більшості номінально залишається християнином за менталітетом.

Саме християнство є завершеною цілісною системою поглядів, дотримання яких дозволяє достойно прожити і один день, і все життя.

Враховуючи сучасну внутрішню й зовнішню ситуацію, що склалась в Україні, усе більшої активності, серед молоді, набувають патріотизм, відданість загальнодержавній справі, зміцнення країни, активна громадянська позиція та формування духовних цінностей. Перед сучасними навчальними закладами постають завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати власний шлях у житті, зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення та саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути компетентна особистість, здатна знаходити правильні рішення у конкретних життєвих ситуаціях.

Метою виховання учнів є формування морально-духовної життєво-компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціум, і як громадянин, сім'янин, професіонал.

Викладач курсів християнської етики чи духовно-морального спрямування повинен стати для кожної дитини осередком творення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, духовно возвеличену, забезпечувати її безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Всі ми знаємо, що історичним джерелом патріотизму – є формування зв'язків з рідною землею, мовою, народними традиціями, звичаями та культурою.

Дякувати Богу в основу системи освіти за Державною національною програмою “Освіта” (Україна – ХХІ ст.) покладена духовність і сьогодні роль релігії у духовному відродженні не викликає заперечень. Духовне виховання не суперечить світському характеру і не розглядається як щось окреме, а є як складова частина національно-патріотичного виховання.

У формуванні громадянина – патріота викладачами духовно-морального спрямування рекомендовано враховувати чотири види виховання таких як:

- найголовніше морально- духовне – цілеспрямований процес на інтеграцію духовних цінностей в навчальні дисципліни, проводити смужкою Біблійські історії, повчання, настанови із навчальним матеріалом, що дасть змогу на формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності;

- громадянське – процес формування громадянськості, що дає можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною;

- національне – формування гармонійно розвиненої, соціально активної та національно свідомої особи, що наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально - творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю та ін.

- патріотичне – це комплексна, системна щодо формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про своє і народне благо, готовності до розбудови демократії, виконання громадянського та конституційного обов’язку із захисту національних інтересів, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єднанню українського народу, громадянському миру та злагоді в суспільстві.

Такі нормативні цінності, як добро і зло, справедливість, любов, прекрасне і потворне, людські ідеали, норми, містяться в основі вчинків, діяльності людини, мають моральну значущість та впливають на загальне суспільне життя.

Мета педагогічного впливу полягає у прилученні дитини до цих християнських цінностей. «Те, чим людина, може та має бути, виражено у Божественному вченні, а вихованню залишаються лише вічні істини християнства». Ці слова К. Ушинського вказують, що у вихованні людини перевага надається вивченню духовно-моральних цінностей, що містяться в християнстві.

Мораль є складним явищем. Вона є однією з форм суспільної свідомості, що виконує функцію регулювання поведінки людей у суспільному житті. Перед сучасними навчальними закладами стоїть завдання – виховати духовність, сформувати в учнів норми християнської моралі та моральні цінності.

Але головною метою і завданням викладачів предметів духовно-морального спрямування є формування підлітка на засадах християнської моралі, плекання духовності, доброти, людяності, милосердя, чесності, працьовитості, виховання духовно багатой особистості, яка усвідомлювала б свою відповідальність перед Україною і рідним народом.

Майбутнє нашої держави, залежить, саме, від християнського виховання, від змісту тих цінностей, які закладаємо в серця молоді, від усвідомлення ідентичності зі своїм народом, його історією, традиціями, від мудрої книжки, рідного слова.

Ми повинні стати тими хто вкаже новому громадянину патріоту основні його призначення, що включають в себе:

- Моральні норми, моральний ідеал, Любов і повага до ближнього, культуру свого народу, його вірування;
- Позитивне ставлення до громадської діяльності, громадських доручень. Відповідальне ставлення до Батьківщини, відчуття людини в собі справжнього громадянина своєї держави
- Розвивати творчу спрямованість, пошуковий інтерес, прагнення до знань, рівень інтелектуального розвитку
- Допомогти обрати життєву позицію, свою мету, і своє призначення в цьому житті.

Першими й найголовнішими вихователями дитини завжди були батьки. Цей фактор не можна залишати поза увагою, оскільки активність дитини, як морально-духовна, так і соціальна зароджується саме в сім'ї. Це, у свою чергу, вимагає формування усвідомленого батьківства, яке є запорукою успішності створення сприятливої соціально-психологічної атмосфери у стосунках між батьками і дітьми: «Свідоме батьківство передбачає глибоке розуміння своїх можливостей та обов'язків у формуванні цілісної особистості дитини як власної відповідальності перед людством».

Важливо, щоб духовне життя сім'ї було насичене сердечністю, чуйністю, співчутливістю, взаєморозумінням, любов'ю. Дитина – це дзеркало духовного й морального життя батьків. У родині не тільки закладаються базові основи, але і вигострюються грані особистості через послідовне залучення її до вічно живих і неминущих духовних цінностей, що, в свою чергу, розширює можливості для моральної освіченості і вихованості людини, формування його світогляду і збагачення внутрішнього світу. Саме тут підліток вперше включається в суспільне життя, засвоює її цінності, норми поведінки, способи мислення, мову. Інакше кажучи, сім'я – це школа виховання, передача досвіду життя, життєвої мудрості. На відміну від інших виховних інститутів, сім'я здатна впливати і, як правило, впливає на всі сторони, грані людини протягом усього його життя. Ось чому, без перебільшення, можна сказати: лише та держава має майбутнє, в якому сім'я оточена увагою і турботою і розглядається як вища первинна цінність держави. І, навпаки, там, де сім'я віддається забуттю, де вона грає другорядну роль серед інших соціальних інститутів – у тієї держави немає і не може бути майбутнього, а у народу – перспектив на своє благополуччя і процвітання. Тому будь-яке зневажливе ставлення до сім'ї веде не тільки до зниження її престижу, але і, як наслідок того, втрати духовно-моральних традицій, формуванню егоїстичного свідомості, споживацького ставлення до світу, руйнування гуманітарної сфери вітчизняної освіти.

На жаль, все це — сумні реалії нашої дійсності. Подальше зміцнення виховних можливостей сім'ї – одне з найважливіших напрямків оздоровлення

духовно-морального клімату в країні. Вимога повно представити реальний стан виховного потенціалу сім'ї, побачити його в динаміці, у всіх складнощах і суперечностях, дозволить більш точно визначити шляхи її подальшого вдосконалення, перетворити величезні невикористані резерви, що криються в родині, в активно діючі чинники. Тому важливо не просто зрозуміти, як функціонує сім'я в умовах трансформації українського суспільства, а й побачити, як загальні принципи такого функціонування проявляють себе в різних типах сімейних відносин.

Духовно моральна складова нашого суспільства впала так низько, що в сучасній освіті та вихованні головним пріоритетом стає духовно моральна сфера особистості. За рівнем злочинності, корупції, аморальної поведінки людей наша країна, на превеликий жаль, вийшла на лідируюче місце в світі.

Серед проблем, які практично хвилюють всіх, на перший план виступає коло питань, пов'язаних з аморальністю, бездуховністю. Ось саме в цих умови зростає роль сім'ї в духовно-моральному вихованні особистості. І тут велике значення мають мікроклімат сім'ї, моральна позиція, яку займають батьки, їх ставлення до подій навколо.

Повноцінна сім'я, включаючи матір, батька, дітей, в ідеалі бабусю і дідуся, на основі родинних взаємозв'язків розвиває в собі досвід минулого і сьогодення, а також служить своєрідним містком в майбутнє. Основою духовно-морального виховання є духовна культура суспільства, сім'ї та освітнього закладу – того середовища, в якому живе дитина, де відбувається її становлення і розвиток.

Завдання закладів освіти полягає у сприянні формування цілісної, духовно зрілої особистості – громадянина України – шляхом пізнання і засвоєння учнями багатовікових надбань національної культури, вихованні високодуховних людей, які можуть самостійно приймати відповідні рішення у ситуації вибору, прогнозуючи їхні можливі наслідки. Адже саме освіта залишається тією державною структурою, де відбувається системний вплив на підростаючу особистість, забезпечує науково обґрунтований вплив на її

розвиток. Саме у закладах освіти відбувається соціалізація особистості – розвиток здібностей, набуття знань і умінь, формування життєвих компетентностей, рис особистості, **світогляду**. Лише поєднання зусиль державних структур, громадських організацій, церкви, сім’ї та школи дасть вагомі результати у вирішенні поставлених завдань.

Духовний вимір свободи, започаткований християнством, зумовив моральний вимір людського буття, оскільки лише вибір, здійснений на основі внутрішніх мотивів, може породжувати мораль. Кант писав: «Вільний спосіб мислення – рівно-далекий як від низькопоклонства, так і від розбещеності, - ось завдяки чому християнство завойовує серця людей, розсуд яких уже просвітлений уявою про закон обов’язку. Почуття свободи у виборі кінцевої мети вселяє в них любов до морального закону».

Отже, педагогічні працівники, викладачі і не лише духовного спрямування, покликані забезпечити освітній процес таким змістом, який би допомагав виховувати душу, формувати у здобувачів освіти чесність сумлінність, працьовитість, самопожертву, пошану до старших і спонукав би до єдності з Богом, вирости корисними своєму народові.

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА «ДУХОВНІСТЬ І МОРАЛЬ – ОСНОВА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ»

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною Радою
НМЦ ПТО у Сумській області

Протокол № 2 від 29.05.2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Регіональна програма «Християнська етика» може реалізовуватися як курс за вибором, факультатив у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О). Програма «Християнська етика» має допомогти здобувачам освіти у виборі правильних християнських орієнтирів, збагатити світоглядність духовно-моральних принципів, розкрити можливості й передумови для реалізації ними своїх прагнень та інтересів. У програмі виділено тему «Служіння Богу через працю» як однієї складової успішної побудови професійного становлення. Зміст навчальної програми розрахований на 35 години (1 год на тиждень протягом року).

Мета програми: формування у здобувачів освіти компетентностей з питань самовдосконалення й розвитку особистісних якостей, взаємодії в сім'ї, колективі, суспільстві, підготовки до сімейного життя та відповідального ставлення до своєї професійної діяльності.

Вивчення програми спрямоване на виконання таких завдань:

- узагальнення та систематизація, розширення і вдосконалення набутих компетентностей на уроках «Біологія», «Громадянська освіта», «Психологія поведінки та взаємовідносин», «Основи правових знань», «Правознавство»;
- створення умов для самовизначення і саморозвитку особистості, формування ставлення до християнських цінностей як до основи майбутнього, на якому ґрунтується професійна діяльність;
- формування життєвої і соціальної компетентності здобувачів освіти, його екологічної культури;
- оволодіння здобувачами освіти основам сімейної педагогіки щодо ефективного і відповідального батьківства;
- уміння застосовувати набуті результати знань у практичній діяльності.

Характеристика структури програми. Програма ґрунтується на Біблійному світоглядному вченні, в який інтегровано навчальний матеріал таких наук як: етика, педагогіка, біологія, психологія, правознавство. Зміст навчальної програми складають 7 модулів, що включають вивчення та засвоєння духовно-моральних, громадянських, соціальних, національно-культурних, сімейних традицій українського народу.

Особливості організації навчання. Для всебічного розвитку здобувачів освіти, організація освітнього компоненту вчителем повинна бути спрямована на формування у них умінь та навичок у роботі з різними видами інформації, ведення дослідницької діяльності, розвиток критичного мислення. Провідним завданням є залучення здобувачів освіти до групової роботи, розвинути

навички вміння працювати в команді, наприклад, коли здобувачі освіти здійснюють дослідження писань Святого письма, створення спільних проєктів, ментальних карт тощо. Доцільно застосовувати фронтальні та індивідуальні форми роботи. Ефективність засвоєння програмового матеріалу можна збільшити завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій навчання.

Рекомендації щодо роботи з регіональною програмою. Розподіл годин у програмі орієнтовний. Викладач може вносити зміни до розподілу годин, відведених програмою на вивчення окремих тем, змінювати послідовність вивчення питань.

Програма факультативу
*35 годин (1 год. на тиждень)**

Тема заняття	Компетентності
ОБРАЗ І ПОДОБА БОЖА/ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ (5 год.)	
Людина – образ і подоба Бога. Образ Божий – у властивостях і силах душі. Людина є унікальним Божим творінням, маючи як матеріальну (тіло), так і нематеріальну (душа / дух) складові. Мета людського життя та засоби її досягнення. «Не журіться про життя, що ви будете їсти, і ні про тіло, у що ви зодягнетесь. Бо більше від їжі життя, а тіло від одягу» (Лк. 12, 22-23). «Не кожен, хто каже до Мене: Господи, Господи! увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі» (Мт. 7, 21). Відповідальне ставлення до життя. «Я прийшов, щоб ви мали життя, і по достаткам щоб мали» (Ів. 10, 10). Притча «про вірного і невірного раба» Вибір цінностей. Відмінність між людськими законами та законами Божими. «.. де твій скарб, там буде і твоє серце». (Мт. 6: 19-21) Відповідальність за вчинки. «Ось Я стою під дверима та стукаю: коли хтось почує Мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду і буду вечеряти з ним, а він зі Мною» (Об. 3,20). «Отже, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний» (Мф. 5, 48). «Безодня безодню призиває» (Пс. 41,8) Написання есе «Відповідальність за мої вчинки» Кардинальна зміна життя. Прозріння. «Я є Дорога, Правда і Життя» (Ів. 14:6). «Будьте або гарячі, або холодні. Бо як будете літеплими, Я вас вивергну» (Об. 3:16). Людина у християнстві – це не матеріал для Божої справи.	Здобувач/здобувачка освіти: розповідає біблійну історію про створення людини; розуміє, чому людина повинна спрямовувати сили своєї душі на уподібнення Богу. усвідомлює своє покликання в житті; наводить приклади неповторності людини; розуміє, що Ангели-Хранителі – Божі посланці й опікуни людей; наводить приклади турботи Творця про світ. аргументує потребу відповідальності за власне фізичне та моральне здоров'я; усвідомлює необхідність здорового способу життя, відповідальності за власні думки та вчинки. розуміє значення поняття «моральні цінності»; усвідомлює відмінність між людськими законами та законами Божими; усвідомлює, що допомагає людям жити в мирі та злагоді. усвідомлює потребу формувати почуття обов'язку за свої вчинки; розрізняє добрі та злі вчинки; розуміє важливість доброго вчинку; усвідомлює, що таке духовна спільнота; розуміє, що потрібно для прозріння, якою стає людина після прозріння; розуміє, що Бог і любов завжди перемагає зло. розуміє наслідки неправильного вибору.

СЛУЖІННЯ БОГУ ЧЕРЕЗ ПРАЦЮ (6 год.)	
Працелюбність. Винагорода за працю. «Не працюйте тільки про людське око, немов підлещуючись, але в простоті серця, боячись Бога!» (Кол. 3, 22). «Наповнюйте землю, оволодійте нею, і пануйте над морськими рибами, і над птаством небесним, і над кожним плазуючим живим на землі!» (Бт. 1, 28). Наполегливість у досягненні мети. «Просіть, і дасться вам; шукайте і знайдете; стукайте, і відчинять вам» (Мт. 7:7). Притча про несправедливого суддю Шляхи до зрілості і вдосконалення людини. "Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий" (Мат. 5, 48). "Хай праведний ще творить правду, і святий ще освячується" (Одкр. 22, 11). Професія. Вибір професії – важливий етап у житті. Вибір професії. Ставлення до праці. Вплив батьків на вибір професії. Праця і співпраця. Цінність праці та співпраці. Лінощі та трудоголізм. Праця та відпочинок у житті людини. Моральна цінність здорового способу життя молоді. Відповідальність за власне фізичне і моральне здоров'я. Праця і активний відпочинок, фізична культура. Здоровий спосіб життя. Запобігання схильності до шкідливих звичок.	Здобувач/здобувачка освіти: розуміє значення праці в житті людини; усвідомлює значимість працелюбства; усвідомлює значимість праці в житті людини не задля похвали. розповідає про значення праці в житті Ісуса Христа; уміє розрізнити працю фізичну, розумову, духовну. чітко розуміє необхідні кроки, що їх треба зробити задля досягнення бажаного; знає, що не слід втрачати надії у досягненні доброї мети; усвідомлює потребу самовдосконалення людини; усвідомлює необхідність дотримання Божих Законів у житті. розуміє значення вибору професії у житті людини. усвідомлює важливість відповідального ставлення до роботи; розрізняє поняття «працьовитість» та «трудоголізм»; усвідомлює згубний вплив лінощів на життя людини; усвідомлює цінність та необхідність здорового способу життя; аргументує потребу відповідальності за власне фізичне здоров'я; усвідомлює необхідність запобігання шкідливим звичкам.
І БЛАГОСЛОВИВ ЇХ БОГ, І СКАЗАВ ЇМ БОГ: ПЛОДІТЬСЯ І РОЗМНОЖУЙТЕСЯ, І НАПОВНЮЙТЕ ЗЕМЛЮ/ ХРИСТІЯНСЬКЕ ПОКЛИКАННЯ ЧОЛОВІКА І ЖІНКИ.	
КАТЕГОРІЯ ЛЮБОВІ (5 год.)	
Чоловічість і жіночість. Психофізіологія статі. Покликання бути чоловіком, жінкою. Психофізіологічні особливості чоловіка й жінки. Проблема розуміння суті чоловічості та жіночості в сучасному світі. Формування статевої ідентичності. Відповідальне й шанобливе ставлення до осіб іншої статі. Любов – основа родинного, подружнього, суспільного життя. Поняття любові, прикмети любові. Жертовність Любові. Етапи розвитку любові між хлопцем і дівчиною. Дружба, зацікавленість, захоплення, закоханість, кохання. Особливості юнацьких	Здобувач/здобувачка освіти: - розуміє суть покликання бути чоловіком; - розуміє суть покликання бути жінкою; - пояснює психофізіологічні особливості чоловіка та жінки; - усвідомлює проблему розуміння християнської суті чоловічості та жіночності в сучасному світі. - усвідомлює поняття «любові»; - на основі біблійних сюжетів називає прикмети любові; - називає види любові (storge philia eros agape) пояснює їхню суть; - розуміє любов, як основу подружнього та суспільного життя. - називає етапи розвитку любові між хлопцем та дівчиною;

стосунків. Принципи дружніх взаємин. Жертовність любові. Взаємовідповідальність у стосунках хлопця й дівчини. Етичні основи стосунків хлопців і дівчат. Особливості спілкування. Почуття обов'язку та відповідальності за іншого. Проблеми побачень. Цінність цнотливості. "Тіло – храм Духа Святого". Проблема дошлюбних стосунків. Важливість статевої стриманості. Культура стриманості. Небезпеки сучасного світу. Проблеми, породжені статевою нестриманістю. Виховання цнотливості.	- усвідомлює особливості юнацьких стосунків; - усвідомлює жертовність любові - знає про етичні основи стосунків хлопців та дівчат; - усвідомлює потребу формувати в собі почуття обов'язку та відповідальності за іншого; - знає про проблеми побачень. - усвідомлює значення тіла людини як Храму Духа Святого; - має повагу до інтимності; - знає про культуру стриманості; - усвідомлює небезпеки сучасного світу (розпуста, культ задоволення, порнографія); - знає, які проблеми породжує нестриманість (статеві збочення, венеричні хвороби, психічні розлади); розуміє необхідність усунення статевої нестриманості.
СІМ'Я І РОДИНА У ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ ВИМІРІ (7 год.)	
Християнський погляд на сім'ю та родину. «Що Бог поєднав, людина хай не розлучає» (Мт 19, 6). "Не добре чоловікові бути самому; сотворю йому поміч, відповідну для нього" (Бут. 2, 18). «...нехай кожен муж має дружину свою, і кожна жінка має свого чоловіка» (1Кор. 7:2). Сім'я та її завдання. Основа християнської сім'ї. Функції сім'ї. Християнське подружжя. Таїнство подружжя. Подружжя вірність, святість, єдність, гідність, нерозривність. Права і обов'язки подружжя. Вінчання. Зрілість як передумова створення подружжя. Фізична зрілість. Психічна зрілість. Духовна зрілість. Родина. Родина – перша школа суспільного життя. Любов, взаємоповага в родині. Принципи функціонування родини. Культура спілкування в родині. Батьківство і материнство. Відповідальне батьківство. Батьківство й материнство як дар і покликання. Діти – благословення Боже для батьків. Відповідальність батьків за народження та виховання дітей (Еф. 6: 4). Сучасні проблеми батьківства й материнства. Демографічна криза. Батьки і діти. Обов'язки членів християнської сім'ї.	Здобувач/здобувачка освіти: знає основні засади християнського погляду на сім'ю та родину; усвідомлює та розуміє причини зниження авторитету батьків у сучасному світі. розуміє, що таке сім'я; усвідомлює, якою повинна бути ієрархія сім'ї; знає, як слід відноситися до батьків та дітей; усвідомлює, у чому полягає завдання батьків у сім'ї; розуміє християнське подружжя як Божий задум; називає засади християнського подружжя, пояснює їх суть; усвідомлює відповідальність за родину; знає та розуміє права та обов'язки християнського подружжя. знає поняття «зрілість», усвідомлює, що зрілість є передумовою створення подружжя; називає види зрілості, пояснює їх суть; усвідомлює родину як першу школу сімейного життя; наводить біблійні приклади праведної родини; аргументує дотримання толерантності та субординації в родині; називає та пояснює принципи функціонування родини; розповідає про культуру спілкування в родині. розуміє батьківство та материнство як дар і покликання; на основі біблійних сюжетів обґрунтовує потребу відповідальності батьків за народження та виховання дітей; знає сучасні проблеми батьківства; розуміє передумови та негативні наслідки демографічної кризи.

Обов'язок дитини перед батьками. Обов'язок дітей – виявляти батькам зовнішню почесність, любов і послух. Цінність батьківського благословення. Взаємини між братами і сестрами. Взаємодопомога, вміння ділитися, прислухатися, підтримка, опіка. Вміння формувати сестринські та братерські стосунки в родині й суспільстві. Відповідальність за старших членів родини: опіка та повага до старості. Цінність старості, зрілості та досвіду. Повага, опіка, відповідальність, забезпечення гідної старості, збагачення життєвим досвідом старших членів родини. Захист людського життя у старості. Проблеми та загрози сучасної сім'ї. Занепад духовності та моралі, подружня невірність, розлучення, аборти, узалежнення, насильство (фізичне, моральне), сирітство, проблема заробітчанства та неповних сімей. Потреба захисту та оздоровлення сучасної сім'ї. Небезпека негативних впливів масової культури на інститут сім'ї. Загроза одностатевого співжиття (Рим. 1: 24-27). Сім'я у релігійних традиціях народів світу. Традиції полігамії та моногамії. Інститут сім'ї у східних релігіях (даосизм, конфуціанство, індуїзм, буддизм). Сімейні традиції в іудаїзмі та ісламі. Традиції української християнської родини. Уявлення про добро в українській християнській родинній обрядовості. Підготовка та родинне відзначення найбільших християнських свят. Родинні свята. Християнські родини – приклад для наслідування. ім'я ХХІ століття» (проект).	усвідомлює потребу любові та взаємоповаги між батьками та дітьми; пояснює обов'язки членів християнської сім'ї. Здобувач/здобувачка освіти: пояснює принципи взаємин між братами та сестрами; пояснює важливість братерських та сестринських відносин знає та розуміє Заповідь про пошану до батьків; усвідомлює цінність досвіду, зрілості; усвідомлює потребу поваги до старших членів родини, опіки над ними, відповідальності за них. знає та усвідомлює проблеми та загрози сучасної сім'ї, усвідомлює їх негативні наслідки; розуміє й аргументує потребу оздоровлення сучасної сім'ї розуміє й аргументує потребу оздоровлення сучасної сім'ї; на основі біблійних прикладів; обґрунтовує загрозу одностатевого співжиття. знає поняття «моногамія» та «полігамія»; називає види сім'ї та пояснює їхню суть; розповідає про сімейні традиції в різних релігіях світу. знає та розповідає про українські християнські родинні обряди (заручини, сватання, весілля, Христини та ін.); усвідомлює потребу дотримання найкращих традицій української християнської родини знає та розповідає про відомі українські християнські родини; обґрунтовує їх життя та діяльність як приклад для наслідування. на основі набутих знань складає власний проект, у якому подає та обґрунтовує власне бачення сім'ї 21 ст.
--	---

БІБЛІЙНА АНТРОПОЛОГІЯ/ СУТЬ ХРИСТІЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ. ХРИСТІЯНСЬКІ МОРАЛЬНІ ЧЕСНОТИ (4 год.)

Мораль Старого Заповіту. Декалог. Характерні особливості старозавітної моралі. 10 Заповідей – основа світогляду Старого Заповіту. Структура Декалогу. Моральні чесноти християнина. Класифікація християнських моральних чеснот. Божі чесноти – віра, надія і любов. Милостиня як вияв любові до ближнього. Милостиня як вияв любові до ближнього та Бога. Християнські мотиви та вимоги до милостині. Моральні небезпеки сучасного суспільства. Знецінення християнських цінностей. Секуляризм. Прагматизм. Узалежнення. Насильство. Споживацтво.	Здобувач/здобувачка освіти: розуміє суть Божих заповідей; усвідомлює значення 10 заповідей для людини. усвідомлює як моральні чесноти характеризують вчинки християнина; розуміє значення Божих чеснот. розуміє поняття «милостиня»; розуміє сенс милостині. розуміє поняття «Прагматизм. Узалежнення. Насильство. Споживацтво»; усвідомлює загрози, що чекають на українців через знецінення християнських цінностей.
---	--

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ЗМІСТ БЛАЖЕНСТВ (3 год.)	
Блаженні вбогі духом...» (Мт. 5: 3). Матеріальні блага в житті людини. Духовне багатство – у єднанні з Богом. «Вбогість духа» як прагнення до досконалості та єднання з Богом. Усвідомлення залежності від Бога. Блаженні голодні...» «Блаженні милостиві...» (Мт. 5: 6-7). Прагнення правди – дорога до щастя. Християнська правдомовність. Можливість життя у правді. Християнське розуміння милосердя. Форми милосердя. Невідповідні реакції на слабкості, недоліки інших людей: осуд, зловтіха, жорстокість. Милосердя як можливість стати щасливим. Псевдо милосердя. Блаженні лагідні...». «Блаженні засмучені...» (Мт. 5: 4-5). ідність, смиренність, мир як плід Святого Духа. Вміння реагувати на оточення. «Успадкування землі» – гармонія й повнота життя з Богом. Християнське розуміння плачу та смутку.	Здобувач/здобувачка освіти: - розуміє переваги духовного багатства людини над матеріальним; - аргументує переваги духовного багатства прикладами з Біблії. - розуміє значення слова «правда»; - усвідомлює важливість правди в житті людини; - розуміє поняття «милосердя»; - усвідомлює загрозу немилосердного ставлення до оточуючих; - знає та аргументує різницю між поняттями «милосердя» та «псевдо милосердя» - розуміє поняття «лагідність» та «смиренність»; - усвідомлює значення цих чеснот в житті людини.
ХРИСТІЯНСТВО У РЕЛІГІЙНОМУ ПРОСТОРІ СВІТУ (5 год.)	
Моральні основи монотеїстичних релігій світу. Моральні доктрини іудаїзму, ісламу. Основні категорії християнської етики в контексті етичних понять монотеїстичних релігій. Християнство як світова релігія (етико-релігієзнавчий аспект). Джерела та витоки християнства. Конфесійні різновиди християнства: православ'я, католицизм, протестантизм. Декалог і Нагірна Проповідь – основи морального вчення всіх християн. Неорелігії та атеїзм. Причини появи неорелігій. Класифікація неорелігійних систем: новітні релігійні рухи (мормони, свідки Єгови), східні неорелігії (кришнаїти, трансцендентна медитація, сахаджа-йога), синкретичні неорелігії (церква уніфікації, бахаїзм, масонство), неоязичництво (РУН-віра), сатанізм (теорія Кроулі та Ла Вея). Атеїзм як заперечення існування Бога. Світоглядно-філософські основи атеїзму. Атеїзм як заперечення існування Бога. Світоглядно-філософські основи атеїзму. Вплив християнства на формування моралі українського народу. Християнські основи української духовності та ментальності. Традиції української релігійності. Проект Місце християнства у сучасному світі. Боже Провидіння.»	Здобувач/здобувачка освіти: розуміє моральні доктрини монотеїстичних релігій; знає доктрини світових релігій, пояснює їх значення та суть. розповідає про категорії християнської етики в монотеїстичних релігіях світу знає джерела та витоки християнства; розрізняє конфесійні різновиди християнства розуміє поняття «неорелігія» та «атеїзм»; усвідомлює небезпеку даних вчень. усвідомлює та розуміє значимість впливу християнства на формування моралі українців. знає про розповсюдження християнства в сучасному світі; усвідомлює його значимість

Календарно-тематичне планування курсу

№ теми	Кількість годин	Зміст освітнього матеріалу	Компетентності здобувачів освіти
	5	Тема 1. Образ і подoba Бога	
1	1	Людина – образ і подoba Бога. Образ Божий – у властивостях і силах душі. Людина є унікальним Божим творінням, маючи як матеріальну (тіло), так і нематеріальну (душа / дух) складові.	Здобувач/здобувачка освіти: - розповідає біблійну історію про створення людини; - розуміє, чому людина повинна спрямовувати сили своєї душі на уподібнення Богу.
2	1	Мета людського життя та засоби її досягнення. «Не журіться про життя, що ви будете їсти, і ні про тіло, у що ви зодягнетесь. Бо більше від їжі життя, а тіло від одягу» (Лк. 12, 22-23). «Не кожен, хто каже до Мене: Господи, Господи! увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі» (Мт. 7, 21).	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює своє покликання в житті; - наводить приклади неповторності людини; - розуміє, що Ангели-Хранителі – Божі посланці й опікуни людей; - наводить приклади турботи Творця про світ.
3	1	Відповідальне ставлення до життя. «Я прийшов, щоб ви мали життя, і по достаткам щоб мали» (Ів. 10, 10). Притча «про вірного і невірного раба»	Здобувач/здобувачка освіти: - аргументує потребу відповідальності за власне фізичне та моральне здоров'я; - усвідомлює необхідність здорового способу життя, відповідальності за власні думки та вчинки.
4	1	Вибір цінностей. Відмінність між людськими законами та законами Божими. «... де твій скарб, там буде і твоє серце». (Мт. 6: 19-21)	Здобувач/здобувачка освіти: - розуміє значення поняття «моральні цінності»; - усвідомлює відмінність між людськими законами та законами Божими; - усвідомлює, що допомагає людям жити в мирі та злагоді.
5	1	Відповідальність за вчинки. «Ось Я стою під дверима та стукаю: коли хтось почує Мій голос і двері відчинить, Я до нього увійду і буду вечеряти з ним, а він зі Мною» (Об. 3,20). «Отже, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний» (Мф. 5, 48). «Безодня безодню призиває» (Пс. 41,8) Кардинальна зміна життя. Прозріння. «Я є Дорога, Правда і Життя» (Ів. 14:6). «Будьте або гарячі, або холодні. Бо як будете літепими, Я вас вивергну» (Об. 3:16). Людина у християнстві – це не матеріал для Божої справи. Написання есе «Відповідальність за мої вчинки»	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює потребу формувати почуття обов'язку за свої вчинки; - розрізняє добрі та злі вчинки; - розуміє важливість доброго вчинку. усвідомлює, що таке духовна спільнота; - розуміє, що потрібно для прозріння, якою стає людина після прозріння - розуміє, що Бог і любов завжди перемагає зло. - розуміє наслідки неправильного вибору.

	6	Тема 2. Служіння Богу через працю	
6	1	Працелюбність. Винагорода за працю. «Не працюйте тільки про людське око, немов підлещуючись, але в простоті серця, боячись Бога!» (Кол. 3, 22). «Наповнюйте землю, оволодійте нею, і пануйте над морськими рибами, і над птаством небесним, і над кожним плазуючим живим на землі!» (Бт. 1, 28).	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє значення праці в житті людини; -усвідомлює значимість працелюбства; -усвідомлює значимість праці в житті людини не задля похвали. -розповідає про значення праці в житті Ісуса Христа; -уміє розрізнити працю фізичну, розумову, духовну.
7	1	Наполегливість у досягненні мети. «Просіть, і дасться вам; шукайте і знайдете; стукайте, і відчинять вам» (Мт. 7:7). Притча про несправедливого суддю	Здобувач/здобувачка освіти: -чітко розуміє необхідні кроки, що їх треба зробити задля досягнення бажаного; -знає, що не слід втрачати надії у досягненні доброї мети.
8	1	Шляхи до зрілості і вдосконалення людини. "Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий" (Мат. 5, 48). "Хай праведний ще творить правду, і святий ще освячується" (Одкр. 22, 11).	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює потребу самовдосконалення людини; - усвідомлює необхідність дотримання Божих Законів у житті.
9	1	Професія. Вибір професії – важливий етап у житті. Вибір професії. Ставлення до праці. Вплив батьків на вибір професії.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє значення вибору професії у житті людини; -усвідомлює важливість відповідального ставлення до роботи.
10	1	Праця і співпраця. Цінність праці та співпраці. Лінощі та трудоголізм. Праця та відпочинок у житті людини.	Здобувач/здобувачка освіти: -розрізняє поняття «працьовитість» та «трудоголізм»; -усвідомлює згубний вплив лінощів на життя людини.
11	1	Моральна цінність здорового способу життя молоді. Відповідальність за власне фізичне і моральне здоров'я. Праця і активний відпочинок, фізична культура. Здоровий спосіб життя. Запобігання схильності до шкідливих звичок.	Здобувач/здобувачка освіти: -усвідомлює цінність та необхідність здорового способу життя; -аргументує потребу відповідальності за власне фізичне здоров'я; -усвідомлює необхідність запобігання шкідливим звичкам.
	5	Тема 3.І благословив їх Бог, і сказав їм Бог: плодіться і розмножуйтеся, і наповнюйте землю./Християнське покликання чоловіка і жінки. Категорія любові.	
12	1	Чоловічість і жіночість. Психофізіологія статі. Покликання бути чоловіком, жінкою. Психофізіологічні особливості чоловіка й жінки. Проблема розуміння суті чоловічості та жіночості в сучасному світі. Формування статевої ідентичності.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє суть покликання бути чоловіком; -розуміє суть покликання бути жінкою; -пояснює психофізіологічні особливості чоловіка та жінки; -усвідомлює проблему розуміння християнської суті чоловічості та жіночості в сучасному світі.

		Відповідальне й шанобливе ставлення до осіб іншої статі.	
13	1	Любов – основа родинного, подружнього, суспільного життя. Поняття любові, прикмети любові. Жертовність Любові.	Здобувач/здобувачка освіти: -усвідомлює поняття «любові»; -на основі біблійних сюжетів називає прикмети любові; -називає види любові (storge philia eros agape) пояснює їхню суть; -розуміє любов, як основу подружнього та суспільного життя.
14	1	Етапи розвитку любові між хлопцем і дівчиною. Дружба, зацікавленість, захоплення, закоханість, кохання. Особливості юнацьких стосунків. Принципи дружніх взаємин. Жертовність любові.	Здобувач/здобувачка освіти: -називає етапи розвитку любові між хлопцем та дівчиною; -усвідомлює особливості юнацьких стосунків; - усвідомлює жертовність любові.
15	1	Взаємовідповідальність у стосунках хлопця й дівчини. Етичні основи стосунків хлопців і дівчат. Особливості спілкування. Почуття обов'язку та відповідальності за іншого. Проблеми побачень.	Здобувач/здобувачка освіти: -знає про етичні основи стосунків хлопців та дівчат; -усвідомлює потребу формувати в собі почуття обов'язку та відповідальності за іншого; -знає про проблеми побачень.
16	1	Цінність цнотливості. "Тіло – храм Духа Святого". Проблема дошлюбних стосунків. Важливість статевої стриманості. Культура стриманості. Небезпеки сучасного світу. Проблеми, породжені статевою нестриманістю. Виховання цнотливості.	Здобувач/здобувачка освіти: -усвідомлює значення тіла людини як Храму Духа Святого; -має повагу до інтимності; -знає про культуру стриманості; -усвідомлює небезпеки сучасного світу (розпуста, культ задоволення, порнографія); -знає, які проблеми породжує нестриманість (статеві збочення, венеричні хвороби, психічні розлади); -розуміє необхідність усунення статевої нестриманості.
	7	Розділ III. Сім'я і родина у цивілізаційному вимірі	
17	1	Християнський погляд на сім'ю та родину. «Що Бог поєднав, людина хай не розлучає» (Мт 19, 6). "Не добре чоловікові бути самому; сотворю йому поміч, відповідну для нього" (Бут. 2, 18). «...нехай кожен муж має дружину свою, і кожна жінка має свого чоловіка» (1Кор. 7:2). Сім'я та її завдання. Основа християнської сім'ї. Функції сім'ї.	Здобувач/здобувачка освіти: -знає основні засади християнського погляду на сім'ю та родину; -усвідомлює та розуміє причини зниження авторитету батьків у сучасному світі. - розуміє, що таке сім'я; -усвідомлює, якою повинна бути ієрархія сім'ї; -знає, як слід відноситися до батьків та дітей; -усвідомлює, у чому полягає завдання батьків у сім'ї.
18	1	Християнське подружжя. Таїнство подружжя. Подружня вірність, святість, єдність, гідність, нерозривність. Права і обов'язки подружжя. Вінчання.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє християнське подружжя як Божий задум; - називає засади християнського подружжя, пояснює їх суть;

		Зрілість як передумова створення подружжя. Фізична зрілість. Психічна зрілість. Духовна зрілість.	- усвідомлює відповідальність за родину; - знає та розуміє права та обов'язки християнського подружжя. - знає поняття «зрілість», усвідомлює, що зрілість є передумовою створення подружжя; - називає види зрілості, пояснює їх суть.
19	1	Родина. Родина – перша школа суспільного життя. Любов, взаємоповага в родині. Принципи функціонування родини. Культура спілкування в родині Батьківство і материнство. Відповідальне батьківство. Батьківство й материнство як дар і покликання. Діти – благословення Боже для батьків. Відповідальність батьків за народження та виховання дітей (Еф. 6: 4). Сучасні проблеми батьківства й материнства. Демографічна криза.	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює родину як першу школу сімейного життя; - наводить біблійні приклади праведної родини; - аргументує дотримання толерантності та субординації в родині; - називає та пояснює принципи функціонування родини; - розповідає про культуру спілкування в родині. - розуміє батьківство та материнство як дар і покликання; - на основі біблійних сюжетів обґрунтовує потребу відповідальності батьків за народження та виховання дітей; - знає сучасні проблеми батьківства; - розуміє передумови та негативні наслідки демографічної кризи.
20	1	Батьки і діти. Обов'язки членів християнської сім'ї. Обов'язок дитини перед батьками. Обов'язок дітей – виявляти батькам зовнішню почесність, любов і послух. Цінність батьківського благословення. Взаємини між братами і сестрами. Взаємодопомога, вміння ділитися, прислухатися, підтримка, опіка. Вміння формувати сестринські та братерські відносини	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює потребу любові та взаємоповаги між батьками та дітьми; - пояснює обов'язки членів християнської сім'ї. - пояснює принципи взаємин між братами та сестрами; - пояснює важливість братерських та сестринських відносин
21	1	Відповідальність за старших членів родини: опіка та повага до старості. Цінність старості, зрілості та досвіду. Повага, опіка, відповідальність, забезпечення гідної старості, збагачення життєвим досвідом старших членів родини. Захист людського життя у старості. стосунки в родині й суспільстві.	Здобувач/здобувачка освіти: - знає та розуміє Заповідь про пошану до батьків; - усвідомлює цінність досвіду, зрілості; - усвідомлює потребу поваги до старших членів родини, опіки над ними, відповідальності за них.
22	1	Проблеми та загрози сучасної сім'ї. Занепад духовності та моралі, подружжя невірність, розлучення, аборти, узалежнення, насильство (фізичне, моральне), сирітство,	Здобувач/здобувачка освіти: - знає та усвідомлює проблеми та загрози сучасної сім'ї, усвідомлює їх негативні наслідки; - розуміє й аргументує потребу оздоровлення сучасної сім'ї

		проблема заробітчанства та неповних сімей. Потреба захисту та оздоровлення сучасної сім'ї. Небезпека негативних впливів масової культури на інститут сім'ї. Загроза одностатевого співжиття (Рим. 1: 24-27). Сім'я у релігійних традиціях народів світу. Традиції полігамії та моногамії. Інститут сім'ї у східних релігіях (даосизм, конфуціанство, індуїзм, буддизм). Сімейні традиції в іудаїзмі та ісламі.	-розуміє й аргументує потребу оздоровлення сучасної сім'ї; на основі біблійних прикладів -обґрунтовує загрозу одностатевого співжиття. - знає поняття «моногамія» та «полігамія»; -називає види сім'ї та пояснює їхню суть; -розповідає про сімейні традиції в різних релігіях світу.
23	1	Традиції української християнської родини. Уявлення про добро в українській християнській родинній обрядовості. Підготовка та родинне відзначення найбільших християнських свят. Родинні свята. Християнські родини – приклад для наслідування. «Сім'я XXI століття» (проект).	Здобувач/здобувачка освіти: -знає та розповідає про українські християнські родинні обряди (заручини, сватання, весілля, Христини та ін.); -усвідомлює потребу дотримання найкращих традицій української християнської родини -знає та розповідає про відомі українські християнські родини; -обґрунтовує їх життя та діяльність як приклад для наслідування. -на основі набутих знань складає власний проект, у якому подає та обґрунтовує власне бачення сім'ї 21 ст.
	4	Тема 3. Біблійна Антропологія. Суть християнського світогляду. Християнські моральні чесноти	
24	1	Мораль Старого Заповіту. Декалог. Характерні особливості старозавітної моралі. 10 Заповідей – основа світогляду Старого Заповіту. Структура Декалогу.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє суть Божих заповідей; -усвідомлює значення 10 заповідей для людини.
25	1	Моральні чесноти християнина. Класифікація християнських моральних чеснот. Божі чесноти – віра, надія і любов.	Здобувач/здобувачка освіти: -усвідомлює як моральні чесноти характеризують вчинки християнина; -розуміє значення Божих чеснот.
26	1	Милостиня як вияв любові до ближнього. Милостиня як вияв любові до ближнього та Бога. Християнські мотиви та вимоги до милостині.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє поняття «милостиня»; -розуміє сенс милостині.
27	1	Моральні небезпеки сучасного суспільства. Знецінення християнських цінностей. Секуляризм. Прагматизм. Узалежнення. Насильство. Споживацтво.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє поняття «Прагматизм. Узалежнення. Насильство. Споживацтво»; -усвідомлює загрози, що чекають на українців через знецінення християнських цінностей.
	3	Розділ V. Морально-етичний зміст блаженств	
28	1	«Блаженні вбогі духом...» (Мт. 5: 3). Матеріальні блага в житті людини. Духовне багатство – у єднанні з	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє переваги духовного багатства людини над матеріальним;

		Богом. «Вбогість духа» як прагнення до досконалості та єднання з Богом. Усвідомлення залежності від Бога.	-аргументує переваги духовного багатства прикладами з Біблії.
29	1	«Блаженні голодні...» «Блаженні милостиві...» (Мт. 5: 6-7). Прагнення правди – дорога до щастя. Християнська правдомовність. Можливість життя у правді. Християнське розуміння милосердя. Форми милосердя. Невідповідні реакції на слабкості, недоліки інших людей: осуд, зловтіха, жорстокість. Милосердя як можливість стати щасливим. Псевдо милосердя.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє значення слова «правда»; -усвідомлює важливість правди в житті людини; -розуміє поняття «милосердя»; -усвідомлює загрозу немилосердного ставлення до оточуючих; -знає та аргументує різницю між поняттями «милосердя» та «псевдо милосердя».
30	1	«Блаженні лагідні...» «Блаженні засмучені...» (Мт. 5: 4-5). Лагідність, смиренність, мир як плід Святого Духа. Вміння реагувати на оточення. «Успадкування землі» – гармонія й повнота життя з Богом. Християнське розуміння плачу та смутку.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє поняття «лагідність» та «смиренність»; -усвідомлює значення цих чеснот в житті людини;
	5	Розділ VI. Християнство у релігійному просторі світу	
31	1	Моральні основи монотеїстичних релігій світу. Моральні доктрини іудаїзму, ісламу. Основні категорії християнської етики в контексті етичних понять монотеїстичних релігій.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє моральні доктрини монотеїстичних релігій; -знає доктрини світових релігій, -пояснює їх значення та суть -розповідає про категорії християнської етики в монотеїстичних релігіях світу
32	1	Християнство як світова релігія (етико-релігієзнавчий аспект). Джерела та витоки християнства. Конфесійні різновиди християнства: православ'я, католицизм, протестантизм. Декалог і Нагірна Проповідь – основи морального вчення всіх християн.	Здобувач/здобувачка освіти: -знає джерела та витоки християнства; -розрізняє конфесійні різновиди християнства.
33	1	Неорелігії та атеїзм. Причини появи неорелігій. Класифікація неорелігійних систем: новітні релігійні рухи (мормони, свідки Єгови), східні неорелігії (кришнаїти, трансцендентна медитація, сахаджа-йога), синкретичні неорелігії (церква уніфікації, бахаїзм, масонство), неоязичництво (РУН-віра), сатанізм (теорія Кроулі та Ла Вея). Атеїзм як заперечення існування Бога. Світоглядно-філософські основи атеїзму. Атеїзм як заперечення існування Бога. Світоглядно-філософські основи атеїзму.	Здобувач/здобувачка освіти: -розуміє поняття «неорелігія» та «атеїзм»; -усвідомлює небезпеку даних вчень.

34	1	Вплив християнства на формування моралі українського народу. Християнські основи української духовності та ментальності. Традиції української релігійності.	Здобувач/здобувачка освіти: - усвідомлює та розуміє значимість впливу християнства на формування моралі українців.
35	1	Проект «Місце християнства у сучасному світі. Боже Провидіння.»	Здобувач/здобувачка освіти: -знає про розповсюдження християнства в сучасному світі; -усвідомлює його значимість.
Усього		35	

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Особливості на шляху до духовних цінностей : монографія /І.Д.Бех. – Київ – Чернівці: Букрек, 2018. – С.75.
2. Буковинський А.Й. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя / А.Й.Буковинський, Ф.В. Фомін – К.:Україна, 2013.
3. Sydanych I. L. Scientific grounds of management of the spiritual-moral education of Ukraine : monograph / I. L. Sydanych ; NAPS of Ukraine, university of educational management. — K. UEM, 2016. — 244 p.
4. Сіданіч І.Л. Духовно-моральна компетентність педагога як передумова забезпечення духовно-моральної спрямованості викладання навчальних предметів у закладах освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. - № 9(73) – С. 118 – 130.
5. Сіданіч І.Л. Духовність виховання в сучасній українській школі // Горизонт духовності виховання: колективна монографія / The Horizon of Spirituality of Education: collective monograph. Уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс Zuvedra, 2019. (584 с.) – С.479 – 493.
6. 1. Сіданіч І.Л. Моральні та життєві дороговкази для людини. Християнська етика в українській культурі : навч. посіб. для учнів 8-го класу / Ірина Сіданіч, Галина Красікова, Наталія Красікова. – Коломия : ВПТ «Вік», 2019. – 218 с.
7. Олійник О.В. Школа подружнього життя: метод.посібник для вчителів 9-11 класів / О.В.Олійник // Наук. редактор Сіданіч І.Л. – Дніпро, 2018. – 92 с.
8. Болгар В., Романенко О. Моя пісня – моя Україна: навч.-метод. посібник / В. Болгар, О. Романенко // Наук.редактор Сіданіч І.Л. – Київ, 2019. – 56 с.
9. Сіданіч І. Колегія департаменту освіти і науки КОДА // Слово вчителю, №4, 2018. – С.43.

Катерина МАЛЕНКО
викладач ДПТНЗ
«Конопотський професійний
аграрний ліцей»

НАПРЯМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

«Слухайте уважно моє слово, моя наука нехай увійде у ваші вуха» (Йов 13:17)

За словами В.О. Сухомлинського, виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Враховуючи сучасну внутрішню й зовнішню ситуацію, що склалась в Україні, у світі та Європі усе більшої активності, серед молоді, набувають духовно - моральні цінності, патріотизм, збереження національних традицій, звичаїв та вивчення й дотримання Слова Божого.

Першим кроком для зміцнення духовної культури й моралі сучасного глобалізованого та прагматичного суспільства, що викликає занепокоєння, стало включення в основу системи освіти України за Державною національною програмою «Освіта» (Україна – ХХІ ст.). Покладена духовність і сьогодні роль релігії у духовному відродженні не викликає заперечень. Духовно – моральне виховання не суперечить світському характеру і не розглядається як щось окреме, а входить до складової частини національно-патріотичного виховання.

Виходячи з цього, духовно – моральне виховання в закладах освіти, повинно стати осередком творення духовно возвеличеної особи, збереженням та поширенням християнських цінностей та Божих заповідей.

Історичним джерелом українського духовно-морального виховання є формування зв'язків з рідною землею, мовою, народними традиціями, звичаями, культурою та вірою.

В процесі розширення духовно-морального виховання, враховуючі різні приклади Світу та Європи рекомендовано брати до уваги такі напрямки, як: інтелектуальний, моральний, емоційно-чуттєвий, художньо-естетичний розвиток особистості.

Вони складаються з таких основних компонентів –

1. інтелектуальна культура - знання, мислення;
2. моральна культура - честь, гідність, культура почуттів, статева культура;
3. культура спілкування - комунікативні здібності, духовні запити, культура мовлення;
4. національна культура й національна самосвідомість;
5. художньо-естетична культура;
6. християнська морально-етична культура, релігійні заповіді та традиції;
7. родинно-побутова культура;
8. політична, правова, екологічна культура особистості.

Головною метою і завданням духовно – морального виховання є спрямування на формування у молоді особи засади християнської моралі, плекання духовності, доброти, людяності, милосердя, чесності, працьовитості, виховання духовно-багатої особистості, яка усвідомлювала б свою відповідальність перед Україною і рідним народом, нацією.

Майбутнє нашої держави, залежить саме від християнського виховання, від змісту тих цінностей, які закладаємо в серця молоді, від усвідомлення ідентичності зі своїм народом, його історією, традиціями, від мудрої книжки, рідного слова. У процесі навчання християнської моралі, найефективнішими є активні форми й методи (ситуаційно-рольові ігри, аналіз соціальних ситуацій морально-етичного характеру, ігри-драматизації тощо), які дають можливість предметно, безпосередньо й емоційно залучатися до ситуації духовно – морального вибору та духовно – морального пошуку. Так наприклад, розповідаючи загалу або на виховних заходах про Голодомор 1932–1933 р.р. – геноцид Українського народу, звертаємо увагу на духовно-моральне спрямування, сюди крім викладення звичайного матеріалу можна

використати та згадати Біблейські історії - П'ять хлібів та дві риби, Добрий самарянин. (Походження Новий Завіт. Історія).

Сьогодні, викладачам в професійних (професійно-технічних) закладах освіти з предметів духовно-морального спрямування, історикам, української мови та літератури, художнім керівникам, керівникам Центру військової підготовки, як ніколи, важливо згадувати, хто ми – «Ми українці!». Звертаючи увагу на те чим жили наші пращури, де черпали істину та з чого вчилися духовності, яка і є оком людського світогляду.

З часів Хрещення Київської Русі виховання відбувалося на засадах високої християнської духовності. Багато століть поспіль плекалась високоморальна духовність наших праотців. З молоком матері передавались Евангельські вчення, Слово Спасителя. В атмосфері філантропії та альтруїзму формувалась духовність, а відтак - і світогляд наших земляків. Це і є єдиним, істинним та незмінним духовним скарбом, що сприяє становленню нашого світогляду, підняттям моралі та патріотичних почуттів у молодого покоління.

«Наука без духовно-моральних основ стає небезпечною» (Амонашвили, 2005:55). Ми повинні стати тими хто вкаже новому громадянину, патріоту основні його призначення, яки включають в себе :

- моральні норми, моральний ідеал, любов і повага до ближнього, культуру свого народу, його вірування
- розвивати творчо - духовну спрямованість, пошуковий інтерес, прагнення до знань, рівень інтелектуального, духовного розвитку.
- допомогти обрати життєву позицію, свою мету і своє призначення в цьому житті.

Біблія возвеличує роль вчителя як носія «світла». Саме в Біблії вперше слово «Вчитель» написано з великої літери, тож кожен викладач покликаний забезпечити наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би допомагав виховувати душі, чесні і сильні характери, формувати сумління і Божі чесноти: працьовитість, самопожертву, пошану до старших,

віднайти істину, добро, красу та спонукав би здобувачів освіти у єдності з Богом вирости корисними своєму народові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Біблія, або Книги святого письма Старого і Нового Заповіту.
2. І. Л. Сіданіч Духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі (XX – початок XXI століття) Монографія. - Київ ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2013.
3. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку (на основі християнського віровчення). Острог – 2012
4. Леся ПЕТРЕНКО Основні напрями духовно-морального виховання дітей у закладах дошкільної освіти. - Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2021.

Світлана МАЙКОВСЬКА
*викладач ДНЗ «Сумське вище
професійне училище
будівництва та
автотранспорту»*

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Духовно-моральне виховання учнівської молоді є цілісним процесом засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки. На формування духовності та моральності особистості мають вплив суспільство, сім'я як соціальний інститут та заклад освіти.

Процес духовно-морального виховання української молоді – формування особистості і національної свідомості, підготовки її до життя, місця у суспільстві, де вона може принести максимум користі Україні й відчути власне задоволення.

Головною метою духовно-морального виховання є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури духовно–моральних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистих рис громадян української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Сьогодні в Україні по-різному тлумачиться поняття духовності, розроблено різні підходи до її формування, які часто протирічать і заперечують один одного. Бажання допомогти дитині спонукає шукати спільні точки дотику між різними формами суспільної свідомості, вести діалог, звертатися до витоків духовності, що лежать у багатстві людської історії, культури, науки, філософії, релігії. В останнє десятиліття дедалі більше політичних і культурних діячів, учителів, батьків звертаються до християнських моральних цінностей як найбільш стійких, універсальних, не підвладних політиці.

Духовно-моральне виховання здобувачів освіти в Україні під час воєнного стану відіграє особливо важливу роль, оскільки воєнний конфлікт може створювати серйозні виклики для психічного та етичного стану населення, зокрема дітей та молоді. Ось деякі аспекти духовно-морального виховання в цих умовах:

1. Патріотичне виховання. Важливо розвивати почуття патріотизму серед здобувачів освіти. Робота закладу освіти має бути зорієнтована на проведення спеціальних заходів, лекцій та проєктів з метою підняття та підтримку патріотичного духу, прищеплювання поваги до власної історії своєї країни та цінування її незалежності.

2. Підтримка психічного здоров'я. Воєнний стан може викликати стрес та тривожність серед населення, зокрема дітей та молоді. Професійний (професійно-технічний) заклад освіти повинен створити умови для психологічної підтримки та консультування підлітків, а також навчати молодь методам стрес-менеджменту.

3. Виховання миру та розуміння. Необхідно навчати молодь важливості миру, діалогу та розв'язання конфліктів мирними засобами. Освітні програми можуть включати в себе вивчення історії конфлікту, міжнародного права та прав людини.

4. Етичне виховання. Важливо розвивати етичні цінності серед молоді, навчати їх відповідальності, чесності та взаємовідносин. Це допоможе суспільству зберегти моральний і етичний компас навіть під час воєнного конфлікту.

5. Сприяння громадянському активізму. Молодь може бути дуже важливою силою в розвитку громадянського суспільства та підтримці військових та громадянських ініціатив. Необхідно сприяти активній участі учнів у громадських проєктах.

6. Зміцнення духовності. Умови воєнного стану можуть спонукати людей до пошуку духовності та внутрішнього розвитку. В закладі освіти доречно

створити умови для розвитку духовних цінностей та релігійного виховання, враховуючи різноманіття переконань населення.

Війна змінила ставлення здобувачів освіти до багатьох речей, їх сприйняття та усвідомлення. Це війна проти людяності, історичної пам'яті, свободи людини. Відбулося переосмислення системи загальнолюдських цінностей та пріоритетів. Щоб не забути хто ми і звідки, нам потрібно багато читати, знати свою історію, пізнавати про себе, відроджувати свою автентичність, зміцнювати свою ідентичність, відновлювати національну та культурну спадщину, створювати умови для розвитку і популяризації культури української нації, створювати умови для розвитку і популяризації духовності українського суспільства, оцінювати роль людини в історії, її відповідальність за свої дії.

Загалом, духовно-моральне виховання під час воєнного стану в Україні має за мету не лише виконання академічних завдань, але і формування громадян з високими моральними цінностями, готових приносити користь своїй країні та суспільству в цілому, незважаючи на труднощі обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Духовно-моральне виховання особистості: теорія та практика : науково-методичний посібник / за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Л. М. Михайлової. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019, 250 с.

2. Духовно–моральне виховання учнів. URL: <https://naurok.com.ua/prezintaciya-na-temu-duhovno-moralne-vihovannya-uchniv-209484.html>

3. Духовно–моральне виховання як основа гармонійного розвитку особистості школяра. URL: <https://vseosvita.ua/library/duhovno-moralne-vihovanna-ak-osnova-garmonijnogo-rozvitku-osobistosti-skolara-261562.html>

4. Чорна К.І. Основні пріоритети виховання громадянина-патріота в умовах української державності / К.І.Чорна // Проблеми українського національного виховання : збірник наук. праць / Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2013. – С. 63–73.

**ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ
В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РІЗНИХ ЧАСІВ
(УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО,
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ)**

100 **ВЕЛИКИХ**
УКРАЇНЦІВ

Наталія ДУБИНА
викладач «Заболотненське
ВПУ №31 імені
Д.К.Заболотного»

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ. ГЕРОЇ СЬОГОДЕННЯ

*Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки,
осягнення святині - Батьківщини – не тільки розумом,
а передусім серцем... Патріотизм починається з
любви до людини. Патріотизм починається з колиски.*

Василь Сухомлинський

Розвиток сучасного суспільства характеризується глобальними трансформаціями усіх сфер соціального життя, що безпосередньо відбивається на системі духовних цінностей молодого покоління. Подальший розвиток держави і суспільства в цілому сьогодні неможливий без розвитку національної свідомості та формування патріотичних якостей у підростаючого покоління, адже саме ці громадянські якості свідчать про зрілість нації та є показником морального здоров'я, духовного та інтелектуального потенціалу особистості. Формування національної свідомості та світоглядних засад патріотизму юного покоління є стратегічним пріоритетом сучасної системи освіти, як зазначено в Стратегії національно-патріотичного виховання.

Для сучасного закладу освіти найактуальнішою є проблема виховання майбутніх громадян, носіїв національної та людської гідності, патріотизму, порядності, творців матеріальних та духовних цінностей.

Виховання особистості має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Адже стабільність і могутність держави багато в чому залежить від патріотизму її громадян.

Патріотизм являє собою одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями, поєднує в собі любов до своєї Вітчизни, гордість за свій народ, відповідальність за його минуле і сьогодення, готовність до його захисту.

З утвердженням незалежності української держави змінюються напрямки патріотичного виховання. В своїй основі таке виховання відображає дух та інтереси української нації і найвищою мірою має бути частиною національного виховання. Засобами такого виховання педагог має розкрити учням правдиві сторінки історії українського народу, його звичаї і військові доблесті, боротьбу за українську землю, за волю, за честь і славу.

Відтак, патріотичне виховання учнівської молоді має будуватись на чітких теоретико-методичних засадах, основою яких має бути українська національна ідея.

Патріотичне виховання – це педагогічний процес, який передбачає формування патріотичної вихованості, національної свідомості, почуття вірності та відданості, гордості за минуле й сучасне (історія, традиції, культура), готовності до захисту інтересів Вітчизни, вболівання за долю свого народу, його майбутнє.

Майбутнє дітей та молоді також визначається і використанням інноваційних та інформаційних технологій в навчально-виховному процесі закладу освіти.

Мета національно-патріотичного виховання: набуття учнями соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

До патріотичних переконань належать:

- ✓ визнання визначальної ролі народу й Батьківщини в житті людини;
- ✓ визнання здатності українського народу побудувати власну державу й навести у ній порядок;
- ✓ віра у майбутнє України та українського народу;
- ✓ віра у незламність, силу, стійкість, міць та справедливість держави;

- ✓ віра у невичерпні сили, талант, неповторність, працьовитість українського народу.

Національна свідомість включає:

- ✓ любов до України, історичного й самобутнього образу свого народу;
- ✓ віру у духовну силу народу та його призначення;
- ✓ силу волі й відповідальність за те, щоб народ України посів почесне місце у цивілізованому світі;
- ✓ систему вчинків, що є наслідком любові до Батьківщини;
- ✓ уміння осмислювати історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку свого народу.

Патріотична діяльність включає:

- ✓ усвідомлення глибокого зв'язку з народом, участь у його справах, турбота про його благо;
- ✓ збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- ✓ знання символів своєї Батьківщини;
- ✓ діяльність, спрямовану на утвердження державності свого народу, зміцнення своєї держави та готовність її відстоювати;
- ✓ знання історії свого роду, народу, прихильність до рідних місць;
- ✓ сумлінне виконання своїх обов'язків у навчанні, вміння творчо працювати.

Саме заклади освіти є осередками національно-патріотичного виховання, адже навчається молодь – учнівська та студентська молодь.

Перед викладачами шкіл, училищ, університетів постійно в полі зору важливе завдання – необхідність пошуку інноваційних форм національно-патріотичного виховання студентської молоді та насичення громадянськими цінностями змісту освітньої системи. Результативність національно-патріотичного виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми та методи виховної діяльності стимулюють розвиток активності, свідомості, цілеспрямованості, самоорганізації, самоуправління.

Практична реалізація даної мети передбачає пошук та впровадження в освітню практику найбільш дієвих прийомів, методів, технологій та форм роботи.

Однією із форм виховання в молоді національно-патріотичних почуттів у цьому контексті є проєктна технологія, адже має соціально-економічну ефективність, сприяє соціальній інтеграції та суспільній активності, що визначаються першочерговими показниками соціальних компетенцій, які є основою громадянського становлення особистості.

Проєктна технологія вже посіла певне місце в навчальному процесі освітніх закладів. Але останніми часом виникає нагальна необхідність змінити підходи до організації виховної роботи з молоддю. У підлітковому віці виникає ряд проблем: проявляється жорстокість, негативне ставлення до оточуючих, небажання навчатися, на задній план відходять загальнолюдські цінності, мораль, гуманізм, любов до своєї Батьківщини. Головну проблему патріотичного виховання можна сформулювати так: відсутність сформованої патріотичної ідеї серед юнаків. Для відновлення бажання відстоювати честь країни, шанобливо ставитися до її минулого, поважати та цінувати символи України, працювати на її розвиток і процвітання, необхідно вдосконалювати систему виховання з метою підвищення зацікавленості серед підлітків. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні форми виховання під час занять та в позаурочній діяльності.

Існує дуже багато педагогічних технологій, форм і методів роботи з сучасними підлітками: традиційні методики, розвиваючого, особистісно-орієнтованого навчання, виховання індивідуальної навчальної та виховної перспективи, метод ситуацій тощо. Для всіх методик та технологій є необхідним мобільність, цілісність та ефективність використання. На мою думку, найбільш цікавим та ефективним є метод проєктів. Бо саме ця технологія надає можливість свідомої діяльності вчителя та учнів, робить виховання відкритим, валеологічним, проєктованим та найбільш прогнозованим.

Робота над проектами в навчальній та позанавчальній виховній роботі може стати ланцюжком у розвитку особистості підлітків і всієї системи патріотичного виховання. Система формування ціннісного ставлення дитини до своєї країни в сучасній новітній освіті має бути реалізована через втілення проектної технології в усі ланки виховного процесу. Проаналізувавши наукову літературу можемо виділити наступні типи проектів:

Інформаційні проекти (збирання інформації, її опрацювання та представлення її широкій публіці). Мета: розвиток патріотизму шляхом критичного мислення, коли підлітки не лише знаходять і обирають головну інформацію, але й опрацьовують її та роблять власні висновки.

Структура: мета, актуальність, методи отримання інформації, аналіз, результат та презентація. Результатом такої роботи може бути: кінофільм, доповідь, стаття, вистава тощо. Завдяки такій роботі розвиваються вміння й навички підлітків формулювати та висловлювати власну думку. Це є важливою рисою громадянина держави, здатного адекватно оцінювати всі процеси історії та сьогодення.

Практичні проекти (такі проекти орієнтовані на інтереси самих учнів). Мета: виховання патріотичних почуттів, пробуджуючи зацікавленість в набутті знань з історії країни, її звичаїв, вдосконалення знань рідної мови, законів, пізнання біографії відомих діячів культури та ін.

Структура: мета, актуальність, написання сценарію, результат. Для використання таких типів проектів вчителю необхідно добре знати колектив й інтереси кожного учня окремо, використовуючи індивідуальний підхід. З цією метою потрібно почати з анкетування або дружньої бесіди. Спираючись на результати опитування, педагог може об'єднати групи за інтересами, що допоможе підліткам стати більш комунікабельними та відкритими до спілкування. Головним принципом роботи груп стає обмін інформацією.

Творчі проекти (координувана педагогом робота, направлена на набуття нових знань та виховання засобами індивідуальної або групової роботи). Мета: виховання та розвиток патріотизму за допомогою пробудження інтересу до

певних фактів, знаходження нової та опрацювання накопиченої людством інформації. Структуру такої роботи неможливо виділити, намічається лише план виконання, а сама структура залежить від кінцевого результату.

Результатом таких типів проектів можуть бути створені патріотичні відеофільми, презентації, розробки сценаріїв національних свят (до Дня гідності та свободи, Дня Соборності, Дня захисника та захисниці України, Дня пам'яті та примирення та ін.), твір на будь-яку тему («Україна – наш дім», «Видатні письменники сучасної України», «Фестиваль української пісні», «Звичаї та культура нашого народу» та ін.) або гра. Таким чином, підлітки здобувають знання не лише для себе, але й діляться ними з аудиторією, виховуючи оточуючих.

Дослідницькі проекти (експериментальна та дослідницька робота молоді над проблемою). З метою комплексного та ефективного виховання молоді справжніми громадянами власної країни необхідно правильно визначити мету та структуру проекту, а також і методи опрацювання й презентації кінцевого результату. Мета: набуття якостей громадянина, прищеплення любові до Батьківщини та поваги до громадян, спираючись на принцип автентичності. Структура: проблема, задача, актуальність, визначення методів, план, результати, висновки. Результат: виступи на конференціях, конкурсах, прийняття участі у проектах МАН та ін. Такі проекти мають позитивний характер, дуже ефективно впливають на дослідників і аудиторію, яка сприймає вже готову інформацію. Ці проекти носять як науковий, так і виховний характер, допомагають дізнаватися нових фактів з історії країни, розвитку та походженню мови та літератури, етапів формування народної пісні, звичаїв тощо. Діти можуть побачити та проаналізувати зміни сучасного суспільства, зробити прогнози подальшого розвитку запропонованої проблеми.

Ігрові проекти (виховання на основі ігрової технології). Мета: виховання молоді за допомогою ігор різної форми й тематики з урахуванням віку та інтересів юнаків. Структуру даних проектів теж виділити дуже складно, але обов'язково треба визначити мету та прийоми роботи. Спрямовані на

креативність та інноваційність, ігрові проекти формують творче мислення, розвивають уяву та критичне мислення, уміння оцінити свою діяльність. Діти отримують інформацію, аналізують, роблять висновки з отриманих матеріалів, вносять власні корективи та пропонують її іншим. Молодь отримує завдання знайти та проаналізувати навчальні, історичні, документальні, художні фільми з точки зору їх навчально-виховної цінності або беруть на себе певні ролі літературних персонажів, діячів культури, науки, імітують соціальні та ділові відносини. Таким чином, підлітки пробують себе в ролі Українських видатних людей, вивчаючи їх біографію, звички, їх поведінку в певній ситуації.

Навчально-телекомунікаційні проекти (діяльність учнів-партнерів). Мета: формування патріотизму підлітків на основі міжнаціонального виховання. Сьогодні існує платформа спілкування «e-Pals», за допомогою якої сучасна молодь спілкується з учнями інших держав, дізнаючись багато нового з їх культури, святкування визначних дат, історичні факти, державний устрій, державні символи та розказують про свою Батьківщину. Українські діти виконують пошукову роботу з обраної тематики, надсилають її партнеру. Інформація опрацьовується, створюється проект та публікується на цій же платформі. Треба зазначити, що партнери не обов'язково повинні бути з інших країн, вони можуть бути з інших, міст, районів або регіонів однієї країни (форма проведення проєктів – дебати). Чіткої структури для виконання проєкту немає, але повинна бути чітко сформульована тема для спілкування та розробки проєктів.

За терміном виконання проекти можна поділити на *короткотривалі* (довжиною в одне заняття), *середньотривалі* (від тижня до місяця), *довготривалі* (декілька місяців). Строк виконання проєктів залежить від поставленого завдання, тематики та типу. Наприклад, творчій або навчально-телекомунікаційний проєкт не може бути короткотривалим. Строк виконання корегує та контролює педагог.

Сутність проєктного виховання полягає в наступному:

- створюються умови для позитивного накопичування знань з досліджуваної проблеми;
- розвиваються вміння бачити та формулювати проблеми всіма суб'єктами виховного процесу;
- навчаються прогнозувати результат та розробляти шляхи вирішення проблем;
- своєчасно корегується процес виховання ;
- засвоюються прийоми оцінки та презентації отриманих результатів.

Кожен з цих проєктів несе в собі певні педагогічні функції, які виконують розвивальні, виховні та соціальні завдання.

У підготовці та реалізації будь-якого виду проєктів слід дотримуватися визначеного алгоритму етапів підготовки:

I етап. Організаційно підготовчий:

- вибір теми з урахуванням напрямків національно-патріотичного виховання; – обґрунтування доцільності та практичної цінності вибраної теми;
- визначення мети та завдань проєкту;
- формування послідовних планомірних дій для досягнення мети;
- прогнозування результатів діяльності проєкту.

II етап. Виконавчо-діяльнісний: робота над презентаційною формою проєкту (виготовлення поробки/малюнку/колажу, зйомка відео, написання пісні/вірша тощо).

III етап. Кінцевий:

- презентація результатів проектної діяльності;
- аналіз діяльності членів групи над проєктом;
- підведення підсумків

Тематика таких заходів може бути слідує:

- ✓ “В єдності наша сила”.
- ✓ “З відданістю Україні в серці”.
- ✓ “Українські звитяжці. Історична подорож у часі. Славетні імена України”.

- ✓ “Нині – вільна й незалежна Україна - ненька. Її ревно захищають нові козаченьки”.
- ✓ “Ніхто, крім нас!”
- ✓ “Бійці невидимого фронту: снаряд чи слово?”
- ✓ “Тісніше станьте, сильні духом, під прапором одним”.
- ✓ “Україна у моєму серці”.
- ✓ “Волонтер – мирний воїн”.
- ✓ “Берегиня чи амазонка? Жіноче обличчя війни”.
- ✓ “Національна самоідентичність і народні традиції українців”.
- ✓ “Історії героїв АТО: “Ми боремося за українську землю”.
- ✓ “Мужність і відвага крізь покоління» та інші.

Особливу увагу в своїй роботі приділяю вивченню, узагальненню та систематизації знань про історичних діячів, їх діяльність, особистий внесок у розвиток державності, культури, збереження цілісності України, її захист.

Сьогодні Україна переживає тяжкі часи – війна, яка принесла жахіття: гинуть люди, руйнуються міста, нищаться святині та архітектурні пам’ятки. І, на мою думку, саме Герої нашого часу заслуговують, щоб вивчали їх історію, їх Подвиг і щоб пам’ять про них не вмирала.

Із 24 лютого 2022 року українці переосмислили цінності життя, усвідомили необхідність пізнання історико-культурного надбання, посилення національно-патріотичного виховання. Хоча сумні події вказали, що партіотизм у нас сформований гарно, значить система національно-патріотичного виховання виправдала себе і має лише удосконалюватися.

Але впершу чергу, ми маємо пам’ятати і про тих кого уже немає в живих, котрі пролили кров за рідну землю. Вони стояли на смерть за кожного з нас – за те, щоб майбутнє покоління мало гідне майбутнє у незалежній країні, а всі ми могли розвивати громадянське суспільство та робити Україну кращою.

На просторах інтернету зустріла твір 13-річної дівчинки з села Жовтневе, Волинської області. Вона написала:

Герої не вмирають...

«Україна...Скільки ніжності, тепла, світла в цьому короткому слові. А скільки лиха їй довелось перетерпіти? Хто тільки не намагався поставити на коліна нескорений народ? Та все витерпіла, встала, розцвіла буйним цвітом, звеселився в шумі й піні Дніпро-Славутич, полинула у світ українська пісня. Пророчі слова Кобзаря збулися. Українці нарешті здобули незалежність.

Здається, чого ще треба?

Проте, лихо не спало. «Старшому братові» це не сподобалось. Замість того, щоб обняти «найменшого брата», розпростер зловісні хижі крила на Схід. Загриміла війна. Якою б вона не була – це найбільше зло на землі. Хочеться крикнути на весь світ: «Чому люди, яких ми так довго вважали братами, вбивають наших рідних? Чому моя сестра плаче вночі в подушку? На війні вбито її нареченого, нашого односельчанина Петра Сусваля. Він нікому не зробив нічого поганого. Петро орав землю, сів хліб, мріяв створити сім'ю, любив життя, але віддав його за Вітчизну у цьому проклятому котлі. Мабуть, вважав, що воля України дорожча за власне життя. Хіба це гріх?!» У нього залишилися батьки-інваліди, які не хочуть змиритися зі смертю наймолодшого сина. І таких як він сотні. Нещодавно знову зустрічали зі свічками тіло загиблого в Краматорську героя з сусіднього села, єдиного сина в батьків, Михайла Ілляшука. І якби ж це був кінець.

Кожного дня все нові і нові жертви. У нашому тільки районі вже біля двох десятків. Стогне земля, зрошена кров'ю юних захисників, сотню разів переорана мінами і гранатами, гірко плачуть матері, діти, вдови, наречені. Коли буваю у Володимирі-Волинському, не можу пройти повз стіну, на якій із портретів дивляться молоді усміхнені, але мужні обличчя героїв, їхній погляд наказує нам: «Любіть і оберігайте свій край, ми за нього віддали найдорожче, що в нас було, – життя!» Низько схиляю голову перед ними. Вони ніколи не обіймуть коханих, не візьмуть на руки дитя, не змайструють для них човна чи літака, не скажуть: «Мамо, все буде добре».

Юні герої назавжди залишаться в нашій пам'яті такими щирими, відкритими і гордими. Герої не вмирають, а стають ангелами. Вони і надалі захищатимуть наш спокій із небес.

Я горда, що є такі хлопці, і впевнена: наша країна переможе, розцвіте знову буйним цвітом спустошена ворогами земля, бо нині всі українці об'єдналися, та буде так, як сказав Тарас Шевченко:

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі»*

Герої не вмирають... Так... Але вони живуть допоки живе про них пам'ять.

Тому, на мою думку, найактуальнішою темою для проєкту сьогодні є тема героїзму, незламності духу, жертвності наших хлопців та дівчат. Щодня востаннє повертаються живими коридорами наші Герої додому, щодня чути стогін та розпачливий крик матерів, дружин, наречених, дітей. Як важко проводити в останню дорогу молодих юнаків, попереду яких несуть весільний коровай! Лише музика звучить не весільна... По всій Україні лине «Плине кача...»

Отак усім селом проводжали і у моєму селі молодого юнака, 23-річного Героя, Ніколайчука Миколу Миколайовича. Саме тоді мені спала на думку ідея, як зберегти пам'ять про таких, як Микола. (Додаток 1)

В нашому училищі навчаються учні з різних областей, районів, сіл. Кожен з них може розповісти про «свого» Героя, може зібрати інформацію про нього – біографічні відомості, фото, відео, можливо вірші. Опрацювавши ці матеріали, підготувати проєктну роботу. Це може бути відеопризентація, брошура, доповідь та інше. Звітні матеріали кожен учень може залишити на віртуальному сервері, чи то веб-додаток, чи віртуальна бібліотека, чи файлообмінник. Це дасть змогу дізнатися про Героїв нашого часу більшій кількості людей,

поширити про них інформацію та зберегти для подальшого використання чи доповнення.

Що має на меті такий проєкт?

- з'ясувати суть слова «герой»;
- провести дослідницько-пошукову роботу про воїнів свого населеного пункту, які загинули під час війни;
- виховати в дітей почуття патріотизму, національної гідності, почуття вдячності воїнам за захист Вітчизни;
- розуміння своєї причетності до подій, які відбуваються зараз в Україні;
- формувати бажання стати гідними громадянами України.

У процесі підготовки та реалізації проєктів патріотичного спрямування відбувається самостійне усвідомлення дітьми важливості напрямку та власної причетності до розбудови майбутнього країни. Конкурси проєктів, що пропагують активну громадянську позицію ведуть за собою переосмислення дітьми власної поведінки та окремих вчинків, аналіз своєї життєвої позиції та усвідомлення власної відповідальності за результати своєї діяльності. Важливість конкурсів та фестивалів проєктів полягає ще і в тому, що діти у ході підготовки отримують нові знання, навички. У процесі підготовки проєктів відбувається творче зростання вихованців, розкриття їх багатогранних здібностей, що є дуже важливим фактором формування компетенцій особистості, потрібних для успішної життєтворчості у глобалізованому суспільстві.

Подальшого розгляду потребує становлення та ствердження загальноприйнятих цінностей національно-патріотичного виховання, а саме: повага до культурного та історичного минулого України; любов до рідної землі, держави, родини, народу; вшанування національної пам'яті; здатність до культурного діалогу між представниками етнічних спільнот України – є в даний час імперативом освітньо-виховного процесу. У свою чергу, проєкти є максимально корисними та значимими технологіями, що мають неоціненний навчальний та виховний потенціал у вихованні справжнього патріота своєї Батьківщини.

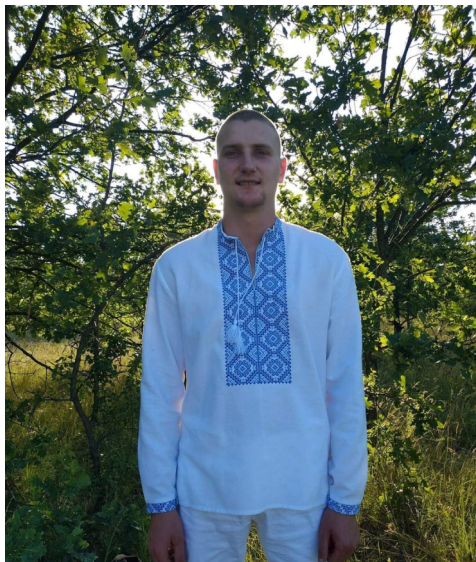

**Ніколайчук Микола Миколайович.
Житель с. Кісниця,
Тулчинського району
Вінницької області.
Загинув, захищаючи Україну!**

«Скільки ще потрібно смертей, щоб стадо стало стаєю?!» - Ніколайчук Микола Миколайович ...Він був спокійним, виваженим у словах та вчинках воїном. Саме Воїном, адже він ніколи ні на що не жалівся і завжди йшов до поставлених цілей. Вів здоровий спосіб життя, дуже любив читати паперові книги та писав вірші. Намагався отримати знання та користь з усього, що його оточувало. Людина з великим серцем та неосяжною любов'ю до сім'ї, рідних, свого народу.

З перших днів війни став на захист Вітчизни і гідно, до останнього подиху, виконував свій обов'язок . Завжди бажав миру та процвітання нашому народу, а своїм друзям - щоб вони були єдиним дружнім організмом. Коля мало говорив, але багато робив. Країна втратила ще одного Світлого Воїна, а ми втратили брата ...

З листування з другом Миколи

Журиш Україно... Від отриманих поранень відійшов у вічність Син України Микола Ніколайчук. З перших днів повномасштабної війни Микола захищав український народ з зброєю та вірою у нашу перемогу. Міцна та сувора статура ховала під собою доброго, люблячого козака. Любов до сім'ї, друзів та побратимів. Ніколи від нього не можна було почути: важко, не можу, не буду, не хочу. Брат "Спокій" - був мінімалістом. Кусочок хліба, глоток води і життя прекрасне. Коляничик був свідомим українцем, він не вживав алкоголь та не палив. Займався спортом, любив читати і розмовляти на різні історичні теми та про життя. Долучався до громадської діяльності та виховання молоді, був прикладом для наслідування та людиною, яка могла дати "пендалю" для подальшого розвитку. Про любов до дітей - це окрема тема. Як же він радів, коли був разом з своїми племінниками. Щастя не було меж! Міг годинами розповідати, як з ними проводив час... Казав: "повернусь з війни і займусь продовженням свого Роду". Чого в нього було вдосталь? Так це завзяття і мотивації, якому не було рівних серед нас. Якось після важкої роботи ввечері без привички пробіг 50 кол на великому стадіоні.

- Коль, ти сьогодні бігав?

- так, 50 кол бахнув!

- а нафіга так багато? так тобі в 6 на роботу.

- та я так захотів перевірити себе.

В цей час він практикував голодування 4 днів.

Прагнення його життя - об'єднання людей.

"Скільки ще потрібно смертей, щоб стадо стало стаєю?" - казав він. Не хотів, щоб люди сварились чи злились. Завжди шукав вирішення проблеми глибше ніж ми. Мріяв про сім'ю та поселення подалі від міста в якому будуть всі однією родиною та вирішувати проблеми РАЗОМ. Любив малу батьківщину

та казав людям з міста "не знаєте ви толку в житті, бо не живете в селі, там дуже добре".

Перед НР чекав у землянці на моє повернення за кордону тиждень та був ще тиждень зі мною, а все щоб допомогти вирішити мої проблеми. В останню ніч ми не спали, а довго розмовляли про життя. То була наша остаття зустріч, в якій він сказав: «Я відчуваю, що буду участувати у войнушці» Таки був правий, хоч і не був кадровим військовим. Але знав наміри ворога.

Боротись за ідею, та за тих, хто не може захиститись, таке життя було у нашого брата. Для воїна "Життя це бій, а смерть це перемога".

(Зі слів побратима Миколи)

Згадуючи Миколу Ніколайчука мені одразу спадає на думку дитинство і ось це фото. Ми такі малі, не розумні, і так то було добре. Постійно нас змушували разом фотографуватися. І наші фото завжди були із дуже серйозним виразом обличчя. Всі виросли і порозбігалися, кожного чекали свої пригоди. Пам'ятаю, як зустрілися у Вінниці, і я ледве впізнала Колю. Високий, мужній, зі своїми планами та мріями, метою змінити світ і людей. Добряк. На моє повідомлення "Як ти?" Завжди коротке "У мене все добре" Назавжди Миколка залишиться світлою людиною, Воїном та Героєм. Дякую за Тебе справжнього. Вічна пам'ять!!!

Подруга дитинства

Коли Микола приїхав додому на кілька днів, то привіз усім сусідським дітям подарунки, дівчаткам віночки. А через 2 тижні у цих віночках вони проводжали його в останній політ...

Коля, ми пам'ятаєм твій вислів: - « Скільки ще має бути смертей , щоб стадо стало зграєю!?» Робимо все, щоб українці об'єднались, зробили фонди і допомагали сім'ям тих, хто сьогодні боронить Україну і тих, хто уже віддав за неї своє життя та здоров'я. Слава Україні !!! Слава ЗСУ !!!
Ми пам'ятаємо про тебе, Герою... Герої не вмирають!

Тетяна ШКОВСЬКА
*кандидат історичних наук,
викладач «Вінницьке вище
професійне училище сфери
послуг»*

**АВГУСТИН ВОЛОШИН –
СВЯЩЕННИК, ПОЛІТИК, НАУКОВЕЦЬ,
ПИСЬМЕННИК, ВЧИТЕЛЬ**

Традиційно, ім'я Августина Волошина пов'язують із створенням Карпатської України. Проте він прожив багатогранне життя. Його постать є видатною сторінкою в розвитку духовного, культурного і політичного життя українців у буремний міжвоєнний період.

12 лютого 1939 р. під час проведення загальнонародних виборів на теренах Карпатської України (офіційна назва Закарпаття з кінця 1938 р.) Августин Волошин, поряд з іншими представниками національно-патріотичних українських політичних сил краю, обраний послом І Сейму Карпатської України, а 15 березня 1939 р. на засіданні Сойму Карпатської України обраний Президентом Карпатської України. Після віроломної окупації Карпатської України фашистськими військами Угорщини з 16 березня 1939 р. — у вимушеній еміграції. З 1939 р. до травня 1945 р. доктор, професор о. Августин Волошин — на педагогічній роботі в Українському вільному університеті в Празі, працює професором педагогіки, деканом, ректором. Августин Волошин зробив значний внесок в усі ділянки наукового, педагогічного й громадського життя краю.

Помітний слід Августин Волошин на педагогічній ниві. Він написав цілу низку підручників для початкових, середніх і вищих шкіл, які неодноразово перевидавалися; поважні праці з історії педагогіки, методики навчання і виховання, психології. Серед них — "Педагогіка і дидактика для учительських семінарій" (1923, 1935), "О соціальному вихованню" (1924), "Дидактика" (1932), "Педагогічна психологія" (1932), "Методика народношкільного навчання" (1935), "Педагогічна методологія" (1943) та багато інших.

Доктор, професор Августин Волошин написав чимало ґрунтовних праць, які свідчать про його ерудицію в галузях мовознавства, літературознавства, історії, культури, соціології, політології, богослов'я тощо: "Що хоче угорський народ" (1918), "Дві політичні розмови" (1923), "Релігійні відносини на Підкарпатській Русі" (1930), "Про шкільне право будучої держави" (1942) та інші.

Як літератор, він написав побутові драми "Марійка Верховинка", "Без Бога ні до порога", історичну драму "Фабіола", п'єсу "Князь Лаборець", драму "Син Срібної Землі Юрій Довжа", оповідання "Люби своє" та інші твори, переклав українською мовою твори святого Августина, уклав малу Біблію, малий біблійний катехизм для нижчих класів народної школи, молитовник для української еміграції в Празі тощо.

Великою заслугою Августина Волошина як публіциста є оборона ним рідної мови та національної символіки українського народу: синьо-жовтого прапора, державного гербу Тризуба, гімну "Ще не вмерли в Україні..." Статті на цю тему друкувалися в газеті "Свобода" та інших виданнях.

Значну роль відіграв Августин Волошин в економічному відродженні Закарпаття, розуміючи, що саме в цій ділянці — основа політичної незалежності і культурного розвитку. Він багато зробив для створення кооперативів, став засновником і головою Крайового кооперативного союзу, Підкарпатського банку, товариства "Бескид", фабрики дзвонів "Акорд" в Ужгороді, фабрики свічок "Геліос" у Горянах, фабрики сірників у Чинадієві тощо.

Був великим благодійником і жертводавцем. У 1932 р. разом із дружиною Іриною пожертвував 300 тис. крон на сиротинець "Нова родина" в Ужгороді і 100 тис. крон для бідних та подарував під сиротинець свій будинок в Ужгороді (нині це вул. Августина Волошина, № 36). Відповідно до заповіту, засвідченого 19 серпня 1944 р. у Празі міністрами Карпатської України Степаном Ключураком і Миколою Долинаєм, Августин Волошин увесь свій маєток, заощадження готівкою і на банківських рахунках заповідав

епархіяльним училищам, учительським семінаріям, сестрам Василянкам, сиротинцям Карпатської України.

Центральною постаттю був Августин Волошин і в громадському житті Закарпаття, зокрема, на ниві культури й освіти. Досить згадати його подвижницьку працю у двох українських громадських інституціях — крайовій "Просвіті" і "Учительській громаді", засновником і провідником яких був і які відігравали визначну роль у розвитку культури, освіти та освідомленні закарпатських українців.

Великі його заслуги у спорудженні в Ужгороді Народного Дому товариства "Просвіта", заснуванні першого на Закарпатті українського професійного театру "Руського театру товариства "Просвіта", видавничій діяльності "Просвіти", організації читалень по всьому краю, проведенні просвітянських з'їздів, свят, зльотів молоді тощо. Не було такого просвітянського заходу чи події, на яких би з яскравою промовою не виступав Августин Волошин. Кожний його виступ — це ціла програма розвитку духовного і культурного життя Закарпаття.

Таким чином, Августин Волошин — видатна постать своєї доби, яка надихає своїм прикладом майбутні покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Вегеш М.М. Кляп М.І. АвгустинВолошин. Життя і помисли президента Карпатської України. «Карпати». Ужгород,2005. с. 461.
2. Велич і трагедія президента Карпатської України Августина Волошина.(до 66-х роковин мученицької смерті). *Закарпаття онлайн*.URL: <https://zakarpatya.net.ua/News/85461-Velych-i-trahediia-prezydenta-Karpatskoi-Ukrainy-Avhustyna-Voloshyna-do-66-kh-rokovyn-muchenytskoi-smerti> (дата звернення 20.10.2023)
3. Піковська Т.В. Національне питання в програмах політичних партій Першої Чехословацької республіки (1918-1938 рр.). Нова книга. Вінниця, 2020.168 с.

Олена ІВАНОВА
*викладач ДПТНЗ «Козятинське
міжрегіональне вище
професійне училище
залізничного транспорту»*

ДВІ РІЗНІ ДОЛІ, А МЕТА ОДНА

«Завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою» (Михайло Грушевський).

В історії українського суспільного життя ХХ століття важко знайти таку яскраву і самобутню особистість, якою був Михайло Сергійович Грушевський. Видатний вчений-історик, якому вдалося пробудити національну свідомість цілого народу просвітницьким, науковим шляхом, теоретик і практик українського парламентаризму, перший і єдиний Голова Центральної Ради УНР, творець її Конституції, громадсько-політичний діяч, який до своєї смерті і друзями, і ворогами по праву вважався «головним ідеологом українства».

А чи знаєте ви, що саме Сестринівка, мальовниче село на Поділлі, неподалік від залізничного вузла м. Козятина Вінницької області, було особливим місцем духовної сили для першого Президента незалежної України Михайла Грушевського.

Тут народилася і виросла його мати Глафіра Захарівна, 17-річною вийшла заміж за професора Київської духовної семінарії 30-річного Сергія Грушевського.

Дід по материній лінії, Захарій Оппоков був місцевим священником і саме він благословив свого улюбленого онука Михайла на навчання у Києві в університеті Святого Володимира.

У дитячі роки Михайло Грушевський неодноразово приїздив до Сестринівки, сюди він приїжджав і під час канікул, навчаючись в університеті.

Михайло Сергійович тепло згадував ці подорожі у своїх «Споминах»: «...я любив Сестринівку, мріяв про неї й линув душею до неї цілими десятиліттями мого життя, то се було тому, що як-не-як се був властиво одинокий пункт, де я міг зв'язуватись з українською стихією, дотикатися до української землі, до її природи, до її культури....».

Михайло Грушевський написав близько двох тисяч праць з історії, історіографії, соціології, літератури, етнографії, археології, фольклору. Першу свою роботу він писав в Сестринівці. В неділю і релігійні свята Михайло Сергійович не писав, він був дуже набожною людиною, і не міг собі дозволити пропустити жодної служби в церкві. А потім любив ходити і милуватися краєвидами маленького села. Саме перші народні українські пісні він почув тут, які на все життя залишилися в його душі і пам'яті і допомогли йому стати «великим сином» мужнього народу вільної нації.

Інша, не менш цікава постать, яка жила в Махнівці і Козятині був ТимкоПадура.

Якщо М. Грушевського всі знають, як історика, який написав Історію України – Руси, як професора Львівського університету, як головуючого ТУП, УЦР, Президента УНР, то ТимкаПадурумайже не знають, хто він і звідки. Але мільйони людей чули і полюбили пісню «ГЕЙ, СОКОЛИ!».

Так, саме автором цього шедевру є ТимкоПадура – польсько-український поет, композитор та торбаніст. В історію України ввійшов як людина, яка безмежно любила цей край.

Ця пісня співається чотирма народами – українцями, білорусами, словаками, але в першу чергу – поляками. Для них це – другий гімн. Майже всі у Польщі знають цю пісню, але далеко не всі знають, що її автор народився й помер в Україні, дуже далеко від Польщі, хоча був нащадком дрібношляхетської родини.

З раннього дитинства Тимко вільно розмовляв українською мовою, захоплювався історичними піснями та оповіданнями з життя козаків, слухав пісні кобзарів і лірників про далеке минуле. В своїх поезіях прославляв давні козацькі звичаї, оспівував спільні битви українців і поляків з татарами. Його перші пісні «Козак» і «Лірник», покладені на музику Миколою Лисенком, які швидко розійшлися Поділлям та Східною Галичиною.

Головна проблема, яка зацікавила ТимкаПадуру, полягала у зближенні українців і поляків, незважаючи на запеклу ворожнечу, яка тривала між ними в XVII-XVIII століттях. Та й у першій половині XIX століття відносини між двома

етнічними спільнотами були ще досить напруженими. Дехто навіть звинувачував Т. Падуру в ідеалізації взаємин між українською і польською шляхтою.

Сергій Єфремов пише: «Падура пишався тим, що перший прилюдно заявив про права української нації: це було на слов'янськiм з'їзді, улаштованому південними декабристами у Василькові перед 1825 роком...Падура попрохав собі слова. «А знаєте, панове, – обернувся він до присутніх, – ми забули про один великий слов'янський народ!». Усі переглянулись між собою і задумались, який же то справді народ? «Та про господаря цієї хати, де ми зібралися, забули – про український народ!». І от усі згодилися з Падурою, і він заявив себе представником українського народу».

Поет вболівав за незалежність України, Польщі, Литви і Білорусі. Волелюбні ідеї, які народилися і розвинулись в надрах Запорозької Січі, стали для нього життєвою необхідністю.

У 40-х роках ХІХ століття ТимкоПадура несподівано розбагатів, вигравши у варшавській лотереї десять тисяч рублів, і виїхав до Праги. Коли ж гроші закінчилися, знову повернувся у Махнівку.

8 (20) вересня 1871 у Козятині в маєтку свого друга Миколи ВасютинськогоТимкоПадура, збіднілий, без грошей, без маєтків, вимотаний життям, помер. Останнє про що попросив у свого друга, панаВасютинського, поховати його в Махнівці. Що той і зробив. А могила ТимкаПадури постійно була тут, ще й із великою надгробною плитою, де написано, що тут похований ТимкоПадура автор відомої польсько-української пісні «Гей, соколи!» (пол. Hej, sokoły).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Р. Кухаренко, власкор газети «Міграція», 1999р.
2. В. Скляренко, Шляхами історії, вид. «Фоліо», 2003р.
3. <http://migraciya.com.ua/news/the-integrated-world/ua-timka-padura---singer-ukrainian-and-polish-twinning/>

Тетяна ПОДКУПКО
*кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільних
наук Одеського національного
медичного університету,
викладач ДНЗ «Одеське вище
училище торгівлі та
технологій харчування»*

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ КНЯЖОЇ ДОБИ ЯК ПРИКЛАДИ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Княжа доба в історії України охоплює період з дев'ятого по чотирнадцяте століття. Вивчення предмету “Історія України” здобувачами ОВУТТХ хронологічно обмежено двадцятим - початком двадцять першого століття (шкільний курс 10-11 класу). Однак, висвітлюючи матеріал новітньої доби, особливо державні періоди в історії України, неможливо не звертати увагу на тяглість традицій державотворення від княжої доби до сьогодення. Позаурочні, виховні, патріотичні заходи спрямовано на виховання почуття любові до Батьківщини, шануванні героїчних і трагічних сторінок вітчизняної історії.

В буремні часи пандемії, війни, небезпек, втоми, розчарувань хочеться підтримати українців, особливо, молодь. Через безпекову ситуацію навчання відбувається в змішаному форматі, й дистанційне викладання стає буденністю [1, С. 297-301]. Тому в онлайн форматі ми можемо “лікувати” словом, натхненням, завзяттям і впевненістю в кращому майбутті [2, С. 233-235]. Ці переконання ілюструємо прикладами в історії України, зокрема, княжої доби.

Розуміючи всю складність ситуації в країні, допускаючи що є ще й суб'єктивні, не завжди позитивні, чинники у кожного здобувача, занурюємось в історію...

Середина десятого століття. Русь-Україна. Княгиня Ольга. Раптова загибель чоловіка. Сину-спадкоємцю три роки. Скільки довелося витерпіти цій жінці й не зламатись, не дати слабіну, зберегти для Святослава престол, країну,

військо. Передати добровільно владу, і лишитись головною порадицею в усіх справах сину.

Друга половина десятого століття. Хлопчик, третій син Великого князя, позашлюбний. Гоніння, знущання. Щоб якось захистити Володимира від нападок дітей і дорослих, Святослав відправляє його, десятирічного, намісником в Новгород. Згодом в підручниках історії його називатимуть Володимиром Великим!

Кінець десятого століття. Під час важких пологів на світ з'являється третій син Великого князя Володимира і його дружини Рогніди. Різні джерела свідчать про серйозні проблеми зі здоров'ям у хлопчика. До двох років він не міг ходити. Згодом через крихкість кісток потерпав від чисельних переломів кінцівок. Хвороба Пертеса - захворювання кістково-суглобового апарату призвели до постійних нападів нестерпного болю та кульгавості. Оточення, брати, однолітки дражнили та знущались з хлопця який мав би стати "ізгоєм". Однак, дитина була розумна, з легкістю засвоювала точні та гуманітарні науки, вивчала мови, читала багато книжок. Оскільки в ту добу про інклюзивну освіту навіть не йшлося, то хлопець крізь біль засвоїв і військове мистецтво, і навчився вправно триматись верхи на коні, і оволодів прийомами застосування різних видів зброї. Великий князь відправив його правити в Новгороді. Коли після смерті Володимира Святославовича почалася боротьба синів за Київський престол, "кульгавого", "шкандибу" зразу навіть не брали до уваги... Минули роки і ми вже знаємо цього хлопця як Великого князя. Саме він увійшов в сучасну історіографію як князь за часів правління якого Русь-Україна досягла найвищого розквіту. За його правління було укладено перший збірник законів "Руська Правда". Далі укорінилось та поширилось Християнство, будувались Храми, серед яких Софія Київська, закладено перші монастирі, в тому числі й славетний Києво-Печерський. Відкрито скрипторії при монастирях де переписували багато книг, там же почали діяти школи іконопису. Засновано перший вищий навчальний захід в Європі. В сучасних підручниках з історії він іменується Ярославом Мудрим!

Національно-патріотичне виховання є складовою сучасного освітнього процесу. В майбутньому здобувачі мають стати не лише висококваліфікованими фахівцями, а й гідними громадянами своєї Держави. Постаті та життєвий шлях князів надихають. Вони залишили яскраві приклади виходу з надскладних життєвих ситуацій! Тримаймо стрій! Разом до Перемоги!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Подкупко Т.Л. Дистанційне викладання під час карантину «Історії України та української культури» в Одеському національному медичному університеті (2020) // Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків:. Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

URL:https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Management/2020/monograph_ekstr_dyst_navch.pdf

2. Подкупко Т.Л. Психологічна підтримка здобувачів вищої освіти під час викладання суспільствознавчих дисциплін на прикладі Одеського національного медичного університету. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання)*, 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. С. 233-235. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf.

Тетяна СТАРОВОЙТОВА
*викладач ДНЗ «Уманський
професійний аграрний ліцей»*

НЕЗЛАМНА НАДІЯ (ПАМ'ЯТІ Н.В. СУРОВЦОВОЇ)

Надія Віталіївна Суровцева – непересічна особистість. У її житті, як у краплі води, відображається все, що випало пережити Україні у буремне ХХ століття.

Доля Н. Суровцевої нерозривно пов'язана з Черкащиною, хоча народилася вона у Києві. Її батько мав давнє родове коріння в Гельмязеві, що на Золотоніщині. Майже всі літні місяці Надія проводила тут, приїжджаючи з Києва та Умані, куди родина перебралася в 1903 році.

Надія Віталіївна Суровцовавоістину легендарна людина. Український історик, філософ, перекладач, громадська діячка. Відома завдяки своїм мемуарам, які оповідають про три десятки років її тюремного ув'язнення.

У спадок нам залишено «Спогади Надії Суровцевої» - унікальний людський документ, свідчення про час і про людину в ньому. Продиктоване щирим, небайдужим серцем, написане талановитою рукою. Ці спогади писалися з цілковитим усвідомленням неможливості їх публікації, вони заповідалися для хтосна - якого далекого майбутнього. Отож, тільки правда, тільки щирість могли мати значення.

Почала Надія Віталіївна писати спогади ще в Ярославському політизоляторі, в камері-одиначці. Замурована в чотирьох стінах, вона боялась збожеволіти, можливо, рятувалася пам'яттю про іншу реальність, затримуючи на папері деталі минулого життя - дитинства і юності. І потім на всіх етапах писала їх уривками, зосереджувалась на якійсь події, на чийсь долі.

Суровцова писала: «Може, спогади - це сурогат життя. Особистий. Може, це сурогат життя творчого. Може, це саме те, що треба зробити, проживши таке життя, як моє. Але те що я даю, це живий шматок мого життя і моєї доби, це

доля однієї, тільки однісінької людини, яка всією істотою жила тим, життям, скільки судила доля і яка випадково зуміла дожити до цих днів...»

Мудrimi людьми мовлено, що нація не існує без пасіонаріїв, тобто без людей, які уособлюють совість, цвіт усього народу. Слава богу, наш народ має такий цвіт. Крізь духовну порожнечу тоталітарного режиму, що зовсім недавно існував у країні, ми чули мужній голос Надії Суровцової.

Вона стала першою в Україні жінкою – доктором філософських наук, була помічником Грушевського, колегою Довженка, Винниченка та Миколи Бажана. Саме з її спогадів Солженіцин писав свій «Архіпелаг ГУЛАГ», до неї залицявся Володимир Сосюра. Вона знала особисто майже всіх видатних українських і багатьох світових діячів перших двох десятиліть ХХ ст.

До кінця своїх днів Суровцова регулярно відчувала на собі репресії і стеження КДБ. Довгий час її ім'я, навіть, промовляли пошепки, наближатися до її будинку було негласно заборонено. Життя незламної Надії захоплююче, але мало відоме.

Надія сама обирала своє майбутнє. І пов'язане воно було безумовно з рідним краєм, з омріяною Україною, в ім'я котрої хотілося жити, творити, помилятися й злітати до невидимих вершин у творчості, труді, у повсякденні.

В місті садиба Надії Віталіївни була осередком шістдесятників. Сюди приходили молоді люди, які були патріотами України. Сюди з Києва заїжджали Іван та Надія Світличні, Михайлина Коцюбинська. Її листи, спогади, залишені нащадкам є цінними та унікальними джерелами у вивченні історії України.

Отже, висновками проведеної роботи є:

Н.Суровцева є прикладом незламності, жертвовності у боротьбі за незалежність України; перша жінка з України - доктор філософії; завжди палко відстоювала національні інтереси України; запеклий ворог радянського режиму; за свої патріотичні переконання завжди була під пильним наглядом радянських каральних органів; на прикладі її життя, залишених листів та спогадів можемо усвідомити, який важкий шлях пройшла наша держава до незалежності.

Сподіваємося, що внесок Надії Віталіївни у боротьбу за незалежність України, залишиться прикладом для наступного покоління.

89 років земного життя, які доля відвела цій жінці, вміщують в себе безхмарні дитячі роки, роки пошуків себе в цьому буремному світі, роки злетів і падінь. Шкода, що 27 років, з 1927 року по 1954 рік вона провела в радянських таборах для в'язнів.

Політична активістка, дипломатка МЗУ УНР, патріотка своєї Батьківщини. Такою була незламна Надія Віталіївна Суровцева.

Отже, історична постать Н. Суровцевої є прикладом жертвності та глибокої любові до України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Калюжний, Д. Надія Суровцева: [до 117 річниці з дня народження] / Дмитро Калюжний // Уманська зоря. – 2013. – 29 березня. – С. 2.
2. Касумова, Р. Надія Суровцева: трагічні повороти долі / Р. Касумова / Р. Касумова // Уманська зоря. – 2006. – 19 квітня.
3. Мицик, В. Надію Суровцеву ув'язнили за те, що не хотіла доносити на посла: у тюрмах вона провела 30 років / Вадим Мицик // Нова доба.–2011.–22 березня.–С. 12.
4. Н. Суровцова. Спогади.— Київ: Видавництво ім. О.Теліги, 1996.— 432 с.
- Надія Суровцова. Листи. — Київ: вид ім. Олени Теліги, 2001, 704с.

Олександр КОВАЛЬЧУК
викладач ДНЗ
«Олександрійський
професійний ліцей»

ІВАН ПЕТРОВИЧ КРИП'ЯКЕВИЧ - ІСТОРИК УКРАЇНИ

*Ми не іконописці, а історики.
Ставимо не іконостас, а галерею
типових представників нашого
громадського руху, в плоті і крові, в
сильних і слабих формах їх діяльності.
М. Грушевський*

І. П. Крип'якевич є одним з найвидатніших представників української історіографії 20-60-х років ХХ ст., автором 700-750 друкованих наукових і науково-популярних праць [1; с. 5]. За радянської влади про нього писали «полаковано і підсолоджено», хоча в 40-ві рр. проклинали як зятятого послідовника М. С. Грушевського, українського буржуазного націоналіста.

Головною причиною багатолітнього замовчування постаті вченого, його книг полягала в ненормальному становищі в українській радянській історичній науці, де значення вченого визначалося не реальним вкладом у вивчення рідної історії, а готовністю віддано служити офіційній ідеології.

І. П. Крип'якевич народився 25 червня 1886 р. у Львові у сім'ї священника. Майбутній історик закінчив у 1904 р. львівську гімназію з польською мовою викладання. 1904-1909 рр. навчався на філософському факультеті Львівського університету. Наукову діяльність І. Крип'якевич розпочав ще під керівництвом М. Грушевського і став одним з найбільш видатних його послідовників. Крип'як'евич був учасником історичних семінарів в університеті, брав участь в засіданнях історико-філологічної секції НТШ ім. Т. Г. Шевченка, де виступав з доповідями й повідомленнями. З 1905 року він почав друкувати свої розвідки, архівні публікації, огляди, рецензії на сторінках «Записок НТШ» - журналу європейського академічного рівня. М. Грушевському І. Крип'якевич зобов'язаний науковими відрядженням від імені Археографічної комісії НТШ до архівів: рукописних відділів бібліотек Кракова (1906-1907), Варшави,

Москви (1910-1911). Грушевський для Крип'якевича – це і вибір теми та захист дисертації «Козаччина і Баторієві вольності» (1911), численні публікації наукових статей (1905-1914), перша велика книжка – «Матеріали до історії української козаччини», т.1 (Львів, 1908), що посіла почесне місце в історії української археографії.

Закінчивши університет, І. Крип'якевич працював у приватній гімназії з українською мовою викладання Українського товариства педагогічного в Рогатині (1909-1910), згодом викладав історію в державній академічній гімназії у Львові (1912-1914).

Процес національного пробудження українського народу в ході національно-визвольної революції 1917-1921 рр. гостро поставив проблему створення українських підручників для українських шкіл і передусім з української історії. І. Крип'якевич, маючи майже десятирічний педагогічний досвід, активно включився в цю діяльність. Шириться коло його наукових інтересів: козацтво, держава Б. Хмельницького, історія Львова, інших регіонів Галичини. З'являються публікації з історичної географії, історичної картографії, історичної етнографії, історії друкарства з переходом до історії мистецтва, історія церкви, історія війська тощо.

У 1934-1939 рр. І. Крип'якевич викладав історію України в Богословській Академії у Львові, тісно співпрацював з НТШ.

За відносно короткий час від 1934 до 1939 проф. Крип'якевич виховав цілий ряд науковців, які пішли слідами свого великого професора, досліджували історію України, історію Української Церкви та української культури й з вдячністю згадували свого професора, як і проф. Крип'якевич з вдячністю згадував на викладах свого великого вчителя Михайла Грушевського [5; с.173].

Справжньою вершиною наукової та науково-популяризаторської діяльності великого вченого напередодні Другої світової війни була його діяльна участь у серії настільних підручних видань. Задум створити таку серію з'явився тоді, коли внаслідок масових необґрунтованих репресій щодо

академічних установ і представників української науки серйозні історичні дослідження в УРСР практично припинилися. Таким чином побачили світ: «Велика історія України» від найдавніших часів до 1923 р. (Львів, 1934-35), «Історія українського війська» (1935-36), «Історія української культури» (1937), «Всесвітня історія» (1938-39) під редакцією Івана Крип'якевича.

У роки гітлерівської окупації І. П. Крип'якевич працював редактором наукових видань Українського видавництва у Львові [3; с.118].

Після закінчення війни видатний вчений повертається на попередні посади в університеті, працює на чолі відділу Інституту історії України АН УРСР. У період ждановщини-кагановщини першим у націоналізмі був звинувачений саме І. П. Крип'якевич. Йому в провину ставилося саме те, що був учнем М. Грушевського, працював свого часу «у відомому націоналістичному товаристві «Просвіта» і був автором праць «Мазепа», «Петро Дорошенко», що ним «замовчувалась велика історична місія російського народу», що він твердив, нібито «Полтавська битва стала остаточним закріпаченням українського народу» [2; с.77].

У серпні 1946 р. академічні установи у Львові ліквідували, всіх наукових співробітників розігнали, а шістьох найбільш «підозрілих» вчених депортували на «почесне заслання» до Києва, серед яких був і І. Крип'якевич.

У травні 1948 р. І. П. Крип'якевич зміг повернутися до Львова, де працював в українському музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР.

1954 р. виходить друком його монографія «Богдан Хмельницький». Як з'ясувалося, лише професор Крип'якевич мав майже готовий рукопис наукової праці про добу Хмельницького, ряд статей, які легко було додати до книжки. Книга з'явилася в ювілейному році накладом 25 тисяч примірників. З рукопису було вилучено багато сторінок, зроблено багато виправлень на користь офіційної ідеології.

Всупереч тому, що І. П. Крип'якевич був призначений директором Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові, обраний академіком АН УРСР, «репресивна машина продовжує свою роботу, тільки менш помітно: основні

праці минулих років продовжують стерегти від народу у спецфондах, історія України подається у кращих традиціях сталінських часів, професора Грушевського згідно з установленим ритуалом за кожної нагоди таврують наклейкою «українського буржуазного націоналіста, будь-які спроби з боку академіка хоч трохи об'єктивніше представити історію України дістають різку відсіч» [4; с.85].

Про останній період життя згадує син історика: «...До останніх своїх днів продовжує наукову працю у звичному інтенсивному режимі. Консультує молодих учених-істориків, архівістів, музейників, краєзнавців, обговорює з колегами свої та їхні творчі задуми, безупинно творить наукові праці, робить ідеальний порядок у своєму особистому науковому архіві, не забуваючи при цьому про щоденні ранкові прогулянки по улюблених місцях Шевченківського гаю» [4; с.85]. Його не стало 21 квітня 1967 року.

Сьогодні як ніколи потрібні узагальнювальні праці з історії України, глибокі наукові дослідження, які б сприяли відновленню нашої історичної пам'яті, національної гідності та гордості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик України/Крип'якевич І. Історія України. – Львів: Світ, 1990.
2. Замлинська О. Ідеологічний терор та репресії проти творчої інтелігенції у перші повоєнні роки (1945-1947 рр.)//Київська старовина. – 1993. - №2.
3. Крип'якевич Іван Петрович/ Довідник з історії України. У трьох томах. – т.2. – К.: Генеза, 1995.
4. Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. – 1990. - №5.
5. Ленчик В. Проф. Іван Крип'якевич, як професор Богословської Академії у Львові (Спомин про знаменитого професора) // Український історик. - №1-4 (116-119). Нью-Йорк – Торонто – Київ – Львів – Мюнхен, 1993. – С. 170-173.

Олена ЧЕРНИШ
*викладач «Житомирський
професійний ліцей
Житомирської обласної ради»*

**ВИБОРТИ ДОЛЮ ЛЮДИНИ - ВИБОРТИ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ
(ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
ГАЛИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ МАРЧУК)**

Я розповім про життєвий і творчий шлях моєї землячки, талановитої людини, математика від Бога, віднедавна відомої письменниці і просто мудрої жінки Галини Олександрівни Марчук.

Народилася пані Галина 27 листопада 1947 року в селі Буки, що на Житомирщині, в сім'ї спадкових і невтомних землеробів. У 1961 році на відмінно закінчила 8 класів Буківської восьмирічної школи. Продовжила навчання у Денишівській середній школі, яку закінчила із золотою медаллю у 1964 році.

Із рідного села подалася до Москви і одразу ж вступила до університету ім. М. В. Ломоносова на механіко-математичний факультет, де викладали знані в країні і світі математики. Здобувши ґрунтовні знання, приїхала до Києва. Завод «Квант», Інститут кібернетики, ліцей — ось основні її життєві станції.

«Програміст від Бога», — сказав академік І. М. Коваленко, представляючи своєму колективу в Інституті кібернетики АН УРСР Галину Олександрівну. «Учитель від Бога», — кажуть в Українському гуманітарному ліцеї Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де 18 років працювала викладачем математики. Спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, відмінник освіти, за патріотичне виховання молоді нагороджена Святішим Патріархом Київським і всієї Руси-України Філаретом Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира III ступеня.

«Письменник від Бога», — хочеться сказати про її літературний хист. Уміння мислити творчо, аналітично, математично точно й образно властиве

Галині Олександрівні з дитинства. Але вона не насмілювалась виходити на люди зі своїми творами. І лише у зрілому віці відчула: те, що накопичилось у свідомості, в душі, треба віддати людям. Написом на одній подарованій книзі щиро зізнається: «Не судіть строго моє писательство: так хочеться поговорити зі світом!».

Галина Олександрівна прийшла в літературу пізно. Але працює досить плідно і може пишатися щедрим ужином: із друку вийшли *три книги: роман «Борозною любові» (К.: Видавництво «Ярославів Вал», 2010), збірки повістей та оповідань «Три долі» (К.: Видавництво «Український пріоритет», 2013) і «Вибороти долю» (К.: Видавництво «Фенікс», 2017).*

Тематика художньої прози Галини Марчук – це боротьба людей за право жити; найвищі цінності — Бог, родина, рідна земля і... свобода особистості. В її прозі вдало поєднується минуле із сьогоденням; постає сучасне життя у всій його правді, без жодних прикрас та вигадок. Від цих творів віє добром, оптимізмом, вони пробуджують у читача віру в те, що все буде добре, бо герої роблять для цього все, що можуть. Для Галини Олександрівни формулою і сенсу життя, й інтелекту є: «Найбільше щастя – щастя творчості!»

Є ще одна сторінка життя Галини Олександрівни Марчук – це учительство. Учителем математики вона працювала лише останні 18 років, хоча проблеми середньої школи цікавили її все життя: мала двох школярів у своїй сім'ї та чисельне школярство у сім'ях багатьох знайомих. Сама закінчила школу більше 50 років тому. У Галини Олександрівни є ряд статей щодо сучасної школи й освіти загалом. Друкувалась у періодичній українській пресі, але найбільше у всеукраїнській газеті «День».

Серед матерів, сестер, дружин, дочок, які з жертвовною самопосвятою й шляхетним кодексом служіння українському народу відстоювали на Майдані його право на гідне життя, була і Галина Олександрівна. Жінка, із природної спонуки бути на стороні того, кому загрожує небезпека, діяльною незрадливою любов'ю, без скарг, нарікань і плачу, тихим непоказним героїзмом й

самодисципліною підтримувала дух Майдану й гідно, із непохитною вірою, пройшла через випробування часу.

Хтось із великих сказав: «Людина на землі живе доти, доки її пам'ятають». І знову на думку збігають рядки з роману «Борозною любові» Галини Марчук: «Світ врятується терпінням і любов'ю... Будеш жити, дитинко, то думай, що по собі лишити маєш...»

Змінюються часи, епохи, люди... Але вічним залишається прагнення людини до добра, любові, світла, краси, істини та пізнання. Без глибоких знань історії рідного краю неможливо формувати великі людські почуття, як любов до рідної землі, мови, до звичаїв та традицій, національної гордості та патріотизму.

Дбайливе ставлення до історії своєї країни, історії малої Батьківщини – то ознака цивілізованості суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Галина Марчук: Для мене поняття «український письменник» і «патріот» - синоніми... URL:<https://rozmova.wordpress.com/2013/08/27/halyna-marchuk/>
2. Головай І. Вибороти долю. Український гуманітарний ліцей КНУ ім.Т.Шевченка. URL: <http://uhl-edu.kiev.ua/news/viboroti-dolyu/>
3. Головай І. «Три долі» Галини Марчук / І. Головай // Слово Просвіти. – 2013. – 29 серпня. URL:<http://slovoprosvity.org/2013/08/29/try-doli-halyny-marchuk/>
4. Роман «Три долі» Галини Марчук(Людмила Водяницька. Про героїв Галини Марчук). URL:<https://lulochek.livejournal.com/137942.html>
5. Стойкова Л. Вогник, що кличе на гостину до Галини Марчук / Л.Стойкова // День. – 2013. 18 липня. URL:<https://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/vognik-shcho-kliche-na-gostinu-do-galini-marchuk>

**ПАВЛО ІВАНОВИЧ ЗАЙЦЕВ – СУМЧАНИН,
ЯКИЙ ВІДКРИВ СВІТОВІ НАВІДОМІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ
ТА ТВОРЧОСТІ ШЕВЧЕНКА**

Однією з головних візитних карток міста Суми є його видатні уродженці: письменники, архітектори, меценати, науковці, актори, лікарі, державні діячі, військові. І про одного видатного сумчанина, його життєвий шлях, який майже все своє життя присвятив дослідженню творчості та життя великого українського поета Тараса Григоровича Шевченка, а саме Павла Івановича Зайцева йтиме мова в цій статті.

Павло Іванович Зайцев народився 10 вересня 1886 року в місті Суми, був хрещений в Іллінській церкві 26 вересня[6]. Навчався Павло Івановичу Сумській Олександрівській гімназії, де існував підпільний український гурток, учасники якого вивчали твори українських класиків, і саме діяльність цього гуртка вплинула на майбутні погляди гімназиста Павла Зайцева[3]. Після закінчення Сумської гімназії в 1904 році продовжив навчання на юридичному факультеті Петербурзького університету. Також він викладав українську літературу на нелегальних українських курсах у тому самому Петрограді. Саме тут Павло Іванович захопився дослідженням літературної спадщини Тараса Шевченка і протягом 1912–1916 років знайшов і опублікував невідомі Шевченкові автографи [1].

Павло Іванович проводив активну дослідницько-пошукову роботу стосовно діяльності Шевченка - у Петербурзі, Москві, Нижньому Новгороді по слідах Шевченкових знайомств або збирачів Шевченкових реліквій, він натрапляв на ще невідомі в літературі матеріали. У Нижньому Новгороді Павло Іванович розшукував колекцію малюнків Тараса Григоровича, серед яких були всі вісім рисунків серії «Притчі про блудного сина». Найбільшою заслугою Павла Івановича в цих розшуках була знахідка в тому ж 1912 році в Петербурзі

- решток альбому Шевченка з зарисовками та фольклорними записами під час короткотривалої подорожі в Україну 1859 року.

Ювілейний 1914 рік - сторіччя з дня народження Шевченка, приносить низку важливих публікацій, зібраних П. Зайцевим матеріалів. У цей же час Павло Іванович розпочав роботу над виданням матеріалу, заснованого на нових наукових засадах опрацьованого тексту всіх поезій Шевченка. Сенсацією цього видання був текст «Мар'яни-черниці».

1917 і 1918 роки - роки революції - знову відкривають для Павла Івановича певні можливості для нових знахідок до того часу недоступних матеріалів. В архіві III відділу власної царської канцелярії містилися цінні матеріали - джерело надзвичайних скарбів для вивчення історії громадських рухів. У цьому архіві 70 років пролежали автографи славетної Шевченкової збірки поезій «Три літа». Вивчаючи архівні матеріали, Павло Іванович натрапляє на оригінальний костомарівський рукопис українською мовою «Книг битія», на швидку його копіює і привозить до Києва, де готує до публікації в журналі «Наше минуле».

Після поразки української революції Павло Іванович опиняється в еміграції, а саме у Варшаві, де продовжує свою наукову діяльність стосовно життя та творчості Тараса Григоровича Шевченка. У варшавському журналі «Ми» друкує статтю «Як творив Шевченко-поет», у львівських виданнях «Діло» й «Назустріч» - «Жінка в житті Шевченка».[1] Аналізуючи петербурзький період життя Шевченка, П. Зайцев відзначив вплив польських романтиків української школи на композицію поеми «Гайдамаки». Значна частина праці «Шевченко і поляки» розкрила взаємини українського поета й Адама Міцкевича, вплив творчості польського митця на поезію Шевченка[2].

Науковий таланти шевченкознавця П. Зайцева розквітнув у роботі над «Повним виданням творів Тараса Шевченка», який виходив у 1934–1939 роках[5]. Завдяки Павлу Івановичу Зайцеву, досвідченому досліднику текстів Шевченкових поезій, та знавцю малярської спадщини поета - Д. В. Антоновичу - ця справа стала реальною. Павло Іванович досліджував текстологічне джерело

– «Три літа». Для щоденника і листування Шевченка був єдиний автографічний текст, відтворений в академічному виданні за ред. Єфремова т. III Листування, т. IV - Щоденник майже з фотографічною точністю. Варшавське видання могло б стати повним тріумфом редакторської і коментаторської роботи Зайцева, але те, що не вийшов I том - з біографічним нарисом, V - з поезіями останніх років і ще один, менш важливий, - створювало почуття незавершеності. Прихід більшовиків до Львова перешкодив не лише довести до кінця «Повне видання творів Тараса Шевченка», а й інші книжки, жертвою чого був не раз той самий Зайцев[4].

Важливою для Павла Івановича справою стало закріплення його багаторічної - 30 років - шевченкознавчої праці у двох синтетичних напрямках: розкрити монографічний феномен Шевченка як поета і як людини. Після війни Павло Зайцев розпочав працювати над питанням - Шевченко як синтез всіх епох українських історичних традицій[5].

З усіх цих проєктів зреалізувалося у 1954 році лише видання біографії Шевченка, підготовленого до першого тому Варшавського видання, про яку він писав ще в квітні 1947 року. З 16 томів, присвячених життю та творчості Кобзаря, видано 13; не вийшли 1-й том «Передмова від видавництва»; «Зайцев П. Літературна біографія Т. Г. Шевченка», 5-й «Поезії 1857–1861 рр.» і 13-й «Зайцев П. Т. Шевченко в його польських взаєминах». Напередодні вступу Червоної армії до Львова 1939 року 1-й том був майже видрукуваний, уціліло лише невелика кількість примірників і один з них, авторський, з правками Зайцева зберігається в Шевченківському заповіднику в м. Канів.

Найбільшим внеском Павла Івановича стала його праця «Життя Тараса Шевченка» Париж; Нью-Йорк; Мюнхен, 1955; у скороченому перекладі англійською мовою під ред. Ю. Луцького - «TarasShevchenko:«Життя Тараса Шевченка» залишається не лише одним із найцінніших здобутків шевченкової біографістики, а й значним внеском у дослідженні різних аспектів творчості поета. У радянські часи праці та саме ім'я Зайцева були під суворою заборонаю. Лише 1994 року «Життя Тараса Шевченка» видано у Києві.

У своїх напрацюваннях Павло Зайцев представив світу Т. Шевченка як синтез усіх епох українських історичних традицій, розкрив його монографічний феномен як поета та людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дорошенко В. Добре заслужений ювілей // Свобода. 1956. 8 лютого. Ч. 24.
2. Зайцев П. Шевченко і поляки // *BiuletynPolsko-Ukraiński*. – 1934. – № 10.
3. Іванущенко Г. Сумчани в боротьбі за волю / Геннадій Іванущенко. – Вид. 2-ге, доопрац. – Суми :Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2016. – 192 с.
4. Про видання, заборонені на стадії верстки, або тиражі яких було знищено, 1920-1941 // До джерел: Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. Том II. К.; Л., 2004. С. 554.
5. Українське православне слово. 1961. Грудень. Ч. 12. Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві: Варшава; Львів; Нью-Йорк, 2006.
6. ДАСО. Ф. 744, оп. 5, спр. 9.

Сергій ПЕТРОВСЬКИЙ
викладач, Олеся
ПАРХОМЧУК, *здобувач*
освіти ДПТНЗ «Сумське вище
професійне училище
будівництва і дизайну»

ПОЛКОВНИК АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ **ПЕТРО БОЛБОЧАН**

В історичній науці давно вже не згадується ім'я славетного полковника Болбочана Петра Федоровича, постать якого є досить унікальною. Це людина, яка все життя сповідувала ідеї створення незалежної України. За дуже короткий термін та в занадто складних умовах полковник зміг створити боєздатну українську армію і став одним із провідних діячів воєнних подій 1917–1919 рр.

На сьогодні є праці, в яких ґрунтовно досліджено постать полковника, зокрема Б. Мартоса «Оскільки й Болбочан», Р. Ковалю «Недовгешастя полковника Болбочана», З. Стефанія «Українські збройні сили 1917 – 1921 рр».

Болбочан Петро Федорович народився 5 жовтня 1883 року в с. Гіджау (ниніс. Ярівка) Хотинського повіту Бессарабської губернії. Майбутній полковник закінчив духовну семінарію і Чугуївське юнкерське училище, де організував гурток поширення української мови, який був заборонений. В історичних документах існують різні варіанти написання прізвища Петра Болбочана. Так, у полковому списку 38-го Тобольського пішого полку зустрічається два варіанти: Балбочан і Болбочан.

У 1909 році переходить до служби в 38-й Тобольський полк, у 1914 – 1916 рр. переведений до 5-го армійського корпусу, де бере участь у 37 бойових операціях, за що і був нагороджений орденами Святого Станіслава і Святої Анни 2 і 3-го ступенів.

Діяльність Петра Болбочана в армії Української Народної Республіки починається з 1-м Українським полком імені Б. Хмельницького, коли полковника 22 листопада 1917 року призначають командиром полку:

«...10 грудня 1917 року в Волочинську П. Болбочан вживає заходів до українізації цілого 5-го армійського корпусу...» [1, с. 6–10].

У січні 1918 року полковник бере участь у придушенні січневого повстання в Києві. Після Берестейського миру бере участь у наступі на Київ, Лубни, Полтаву, тим самим звільнивши все Лівобережжя. У квітні загони П. Болбочана, які рухалися в авангарді війська, проводять прорив на Перекопському перешийку і захоплюють міста Джанкой і Сімферополь. У червні 1918 року разом із дивізією запорожців відправляється на оборону Слов'янська від більшовиків. 5 листопада 1918 року був урочисто нагороджений званням полковника армії Української Держави за бойові заслуги.

Полковник один із перших переходить на бік Директорії. Петро Болбочан категорично виступав проти співпраці з більшовиками за їхні підступні дії в Україні. Призначається командувачем Лівобережжя. Після наступу більшовиків був змушений відступити. У січні 1919 року П. Болбочан був звільнений з посади командира, його обуло звинувачено у зраді та заарештовано.

26 січня 1919 року полковник оприлюднив лист: «... ви всі винуваті, бо не можете розібратися у самих життєвих питаннях і лізете в міністри, отамани, лізете в керівники великої держави, ... замість того, щоб бути вам...звичайними урядовцями і писарем...» [2, с. 109].

Залишаючись під вартою, полковник був переведений до Станіслава. До Уряду Директорії надходили відомості про організацію правої опозиції на чолі з Є. Петрушевичем, якого підтримував П. Болбочан. У Чорному Острові скликається військовий суд, де головний отаман С. Петлюра оголошує полковника поза законом: «Аби припинити й надалі всякі порушення дисципліни..., затверджую засуд надзвичайного військового суду, присудити Болбочана до смертної кари» [3, с. 205–210].

Період війни 1917-1919 рр. в українській історіографії постійно оновлюється маловідомими фактами. Кожного разу історія України поповнюється забутими або маловідомими героями. Один із них полковник

Петро Болбочан. Про цю особу ми знаємо досить мало, але його діяльність і погляди залишаються актуальними й сьогодні. Його вклад в побудову української державності є неоціненним для свого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сідак В., Осташко Т., Воронська Т. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника. Київ: Темпора, 2009. 426 с.
2. Вишенський О. Повстанський рух і отаманія: збірник. Детройт; Мічиган, 1973. 110 с.
3. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921. Новий Ульм: Прометей, 1950. 210 с.

Юрій ДЕНИСЕНКО
*викладач ДНЗ «Сумський
центр ПТО харчових
технологій, торгівлі та
ресторанного сервісу»*

НЕ СТАНУТЬ НА КОЛІНА УКРАЇНСЬКІ СОКОЛИ

*Ніхто нам не збудує держави, коли ми
її самі не збудуємо, ніхто з нас не
зробить нації, коли ми самі нацією не
схочемо бути.*

В. Липинський

Наш час унікальний. Ми живемо в найбільший за останні сотні років період державної незалежності. Поміркуйте самі: заснована Богданом Хмельницьким Українська козацька держава проіснувала 28 років, держава Семена Палія - 24, Олешківська Січ - 23, українська державність в часи ХХ століття — сумарно 5 років. Інші спроби українців вибороти незалежність тривали від кількох тижнів до кількох місяців. Отже, лише 32 роки на мапі світу Україна – незалежна держава, але цьому передували кілька століть боротьби українців. Попри внутрішню політичну боротьбу і зовнішню агресію держави-агресорки і сьогодні ми зберігаємо й утверджуємо власну державність.

Ворожа пропаганда ніколи не визнавала наше право на самостійність, спотворюючи історичні факти. Але шлях історичної боротьби українського народу за незалежність доводить зворотнє. І ця боротьба набувала нового сенсу в різні часи історичного розвитку України: Петро Сагайдачний, Іван Сулима, Богдан Хмельницький, Степан Бандера, Іван Кожедуб, Левко Лук'яненко, В'ячеслав Чорновіл ...

Петро Сагайдачний - український полководець і політичний діяч, православний шляхтич гербу Побуг, гетьман реєстрового козацтва, кошовий отаман Запорізької Січі. Гетьман П. Сагайдачний зробив із Війська Запорізького силу, з якою рахувалися усі сусіди.

Іван Сулима - гетьман нереєстрових запорозьких козаків. ...

Богдан Хмельницький очолив перше успішне козацьке повстання, метою якого була незалежність українських земель. Він — перший гетьман

української держави, що відокремилася від Речі Посполитої.

Степан Бандера - український політичний діяч, революціонер, один із ідеологів, практиків і теоретиків українського націоналістичного руху ХХ століття.

Іван Кожедуб - один із трьох тричі Героїв СРСР. На фронт його відправили з гауптвахти. Коли оформляли документи, Іван сказав начальнику училища: "Ви про мене ще почувєте!". У відповідь почув: "Іди, німці з тебе стружку знімуть". Іван - український військовий діяч, льотчик-винищувач, найрезультативніший ас у авіації Антигітлерівської коаліції за весь час Другої світової війни. На його рахунку 64 повітряні перемоги.

В'ячеслав Чорновіл - український політик, громадський діяч, публіцист, літературний критик, народний депутат України І—ІІІ скликань (1990—1999), діяч руху опору проти зросійщення та національної дискримінації українського народу, політичний в'язень СРСР.

Левко Лук'яненко - український політичний та громадський діяч, дипломат, письменник, юрист та радянський дисидент, учасник національного визвольного руху. Борець за незалежність України у ХХ сторіччі.

Низка національно-визвольних повстань українців увінчалася перемогою в 1991 році. Ця перемога загартовувалася в революціях 2004-го і 2014 років, на війні, що триває з 2014 року в Україні.

У наші дні естафету боротьби продовжи воїни світла: Дмитро Коцюбайло – «Да Вінчі», Сергій Табала - «Сєвер», Олексій Калюжний, Степан Литковець, Максим Мотузко, Володимир Куриленко ... Вони продовжили літопис української держави, сумними, болючими рядками вписавши в історію жакливної несправедливої війни свої імена, які по праву належить до національного пантеону героїв.

Сергій Олександрович Табала - український військовик, доброволець, вояк 5-го окремого батальйону Добровольчого українського корпусу «Правий сектор». Позивний «Сєвер». Герой України (посмертно). Один із «кіборгів», який захищав Донецький аеропорт у 2014 році.

Дмитро Іванович Коцюбайло (позивний «Да Вінчі») український доброволець, лейтенант (посмертно), командир 1 ОМБ «Вовки Да Вінчі» Збройних сил України, учасник російсько-української війни. Герой України.

Член Проводу національно-визвольного руху «Правий сектор». Перший доброволець, якому присвоєно звання «Герой України» прижиттєво.

Олексій Калюжний - військовослужбовець 9-ї реактивної батареї 3-го реактивного артилерійського дивізіону 27-го реактивного артилерійського полку Сухопутних військ Збройних Сил України, молодший сержант.

Степан Литковець - солдат, стрілець зенітного артилерійського взводу 37-го батальйону «Запоріжжя» 56-ї бригади.

Максим Мотузко - боєць 3-го батальйону ДУК «Правий сектор».

Володимир Куриленко - солдат Окремої Президентської бригади ім. Гетьмана Богдана Хмельницького (А-0222) другого механізованого батальйону четвертої механізованої роти другого механізованого взводу.

... Кожен із них у свій час виборював право нашої держави на суверенітет, незалежність, територіальну цілісність. Ця боротьба триває від козацьких полководців до Героїв Небесної Сотні і воїнів, які полягли в нинішній боротьбі з російським агресором. Їх постаті мають бути відомими, незабутими, їх внесок у становлення державності слід чітко означити і зрозуміти, а історичні міфи спростувати.

Історія України аж ніяк не історія поразок. Це історія Великої Національної Перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Видатні постаті України : біографічний довідник / голов. ред. Г. В. Щокін ; Міжрегіональна академія управління персоналом ; Книжкова палата України. - К. : МАУП, 2004. .: іл. - ISBN 966-608-519-4.
2. Верстюк, В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення : хронологічний довідник / В. Ф. Верстюк [и др.]. - 2. вид., доп., доопрац. - К. : Наукова думка, 2005. - 718 с.: іл. - ISBN 966-00-0465-6
3. Сулима Л. М. Сулими: спадщина предків. — К., 2013.
4. Костомаров М. І. Історичні постаті / пер. з рос. І. С. Голуб. — Д. : Січ, 2008. ISBN 978-966-511-353- Шифр зберігання книги/журналу в НБУВ: ВА721459
5. Бриченко О. «Батуринський хрест. Україна в огні»/ Бриченко О.,- Суми, 2016 р.

Олена ХИТА КРИВОКОНЬ
*викладач ДНЗ «Криворізький
центр професійної освіти
металургії та
машинобудування»*

**ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ М. ГРУШЕВСЬКОГО.
ПАМ'ЯТНИКИ ТА ПАМ'ЯТНІЗНАКИ,
ВСТАНОВЛЕНІ НА ЧЕСТЬ ВИДАТНОГО УКРАЇНЦЯ**

*Пам'ять і знання минулого наповнюють світ,
роблять його більш цікавим,
значущим та одухотвореним.
Якщо ви не бачите за навколишнім вас світом
його минулого, він для вас порожній*

Актуальність дослідження. Михайло Грушевський – відомий український історик та громадський діяч. В буремні часи на початку ХХ століття він виступав за утвердження української незалежності. Без сумніву, він зробив неоціненний вклад у формування української державності. Варто згадати, що з-під пера Михайла Сергійовича Грушевського вийшла у світ фундаментальна історична праця «Історія України-Русі», яка розповідає про походження та формування українців як великої нації. Михайлові Сергійовичу (1866-1934), мабуть, як нікому "пощастило" серед українських вітчизняних істориків. Ще за життя його численні (всього понад 2 тис.) праці привертали неабияку увагу широких кіл громадськості [1, с. 59]. Навколо них точилися гострі, часом непристойні й образливі щодо автора суперечки та дискусії різних за фахом вчених: істориків, етнографів, філологів, а також громадських і політичних діячів. Дискутувати про важливість творчого внеску М. Грушевського для розвитку вітчизняної історичної науки можна довго і більшість погодиться, що ця постать в історії заслуговує на увагу. Саме тому актуально звернути увагу на висвітлення питання щодо вшанування пам'яті Грушевського в пам'ятниках та пам'ятних знаках.

Мета дослідження. Особливості формування, становлення та розвитку державно-правових поглядів М. Грушевського є предметом фундаментальних

досліджень багатьох учених, серед них: Д. Бочарніков, Л. Винар, В. Гоцуляк, А. Захарчук, В. Кампо, О. Копиленко, Г. Корольов, О. Купчинський, В. Масненко, Р. Огірко, Л. Онишкевич, Р. Пиріг, Б. Райковський, В. Румянцев, В. Шевчук та ін.[2, с.10].Зважаючи на активізацію зусиль вітчизняних та зарубіжних науковців у численних дослідженнях життєдіяльності та багатой наукової спадщини М. Грушевського, можна стверджувати, що закладено лише певну та надійну основу для проведення подальшого всебічного та систематичного вивчення його державно-правових поглядів.

Методи дослідження: історичний, порівняльний.

Основна частина.Термін «місце пам'яті» був запропонований істориком П'єром Нора [6, с. 13]. Зміст поняття дуже широкий, але спробуємо обмежитися таким визначенням: місця пам'яті — це певні місця, які спонукають до спогадів про певні події та підтримують пам'ять про них. При цьому події можуть бути реальними або ж міфічними. Спогади можуть адекватно відображати минуле або ж навпаки спотворювати їх. Згадані місця також можуть бути реальними, символічними або ж віртуальними. Викликані спогадами почуття є базовими для творення колективних ідентичностей, зокрема нації. Проте самого потенціалу місця чи наукових знань недостатньо для того, щоби воно перетворилося на місце пам'яті. Потрібно, щоби цей об'єкт активно використовувався у церемоніях пам'яті, був відповідним чином позначений і був присутнім у інформаційному просторі. Тому ми розглянемо основні міста, де розташовуються пам'ятники видатному українцю.

Пам'ятники М. Грушевському встановлено щонайменше у 15 місцях. Зокрема, у Києві (два - один на перехресті вул. Володимирської та бул. Тараса Шевченка, інший - надмогильний, на Байковому цвинтарі), Львові, Луцьку, с. Вербівці Городенківського району та м. Долина і Коломия Івано-Франківської області, м. Червоноград Львівської області, с. Ставок Костопільського району Рівненської області, смт. Скала-Подільська Борщівського району Тернопільської області, м. Городок Хмельницької області, м. Козятині та Бар Вінницької області, с. Лісники Києво-Святошинського району Київської

області, смт. Гоголеве Великобагачанського району Полтавської області тощо. Окрім того, у Києві, Житомирі, Івано-Франківську та Сарнах встановлено меморіальні дошки [4, с.39]. Пам'ятники М. Грушевському розташовані як у містах, так і по селах.

Львів

Михайло Сергійович Грушевський жив та працював у Львові понад двадцять років. Саме тому зі здобуттям незалежності Львів став першим містом України, в якому у червні 1994 року урочисто був відкритий пам'ятник цьому відомому історикові та громадському й політичному діячеві. Пам'ятний монумент встановили на площі, яка колись іменувалась Академічною. Фігуру було відлито з бронзи та влаштовано на гранітному постаменті. Над пам'ятником працювали сучасні українські скульптори – Микола Посікіра, Дмитро Кривавич, Любомир Яремчук та львівський архітектор Василь Каменщик (дійсний член Академії архітектури України, професор кафедри монументальної скульптури Львівської національної академії мистецтв). Василь Вікторович, створюючи монумент, керувався гаслом «Твори і молись!». Дмитро Кривавич - лауреат Державної премії імені Т. Шевченка. Микола Михайлович Посікіра- учень Дмитра Кривавича. Можна простежити, що пам'ятник гармонічно вписався в архітектурний ансамбль центральної частини міста Львова, адже над ним працювали талановиті люди [5].

Київ

Пам'ятник Михайлу Грушевському в Києві розташовано на розі вулиці Володимирської та бульвару Тараса Шевченка, біля Будинку вчителя. Таке місце для монумента було обрано невипадково. У будівлі нинішнього Будинку вчителя раніше розташовувалася Центральна Рада, яку й очолював Грушевський. Саме Центральна Рада 29 квітня 1918 року обрала Михайла Сергійовича першим президентом Української Народної Республіки (УНР).

Автором проєкту виступив відомий архітектор Микола Кислий. За його задумом Грушевський повинен був задумливо сидіти на лаві. Всі роботи

зі зведення пам'ятника фінансувалися з київської міської скарбниці. Відкриття пам'ятника першому президенту Української Народної Республіки, голові Центральної ради, видатному мислителю відбулося 1 грудня 1998 року. Цей захід було приурочено до 7-ї річниці Всеукраїнського референдуму, за результатами якого було проголошено незалежність України. Монумент освятив Патріарх Київський й всієї Русі-України Філарет.

На сьогоднішній день пам'ятник Михайлу Грушевському увійшов до програми «Про зовнішнє мистецьке освітлення фасадів, будинків та споруд, а також пам'ятників культурної спадщини в Києві», відповідно до якої планується підсвітити всі пам'ятники архітектури, а також контур висотних будівель. Згідно плану Будинок вчителя разом із пам'ятником Михайлові Грушевському засяє національними кольорами. Для такої ілюмінації потрібно 13 прожекторів та 50 ламп. Вартість всього проекту освітлення Будинку вчителя та пам'ятника Михайлу Грушевському становить близько 150 000 гривень [5].

Луцьк

Відомому українцю пам'ятник в Луцьку було урочисто відкрито 2002 року. Масивну скульптуру першого президента України встановили на одній з центральних вулиць. Авторами проекту стали Ярослав Скакун та Андрій Бідзіля. Уродженці міста зуміли зобразити видатного українського діяча з максимальним схожістю. В історію держави Михайло Грушевський запам'ятався поколінням своїми видатними працями з історії країни, крім того, створив в Австрії Український соціологічний інститут, багаторазово обирався головою різних наукових організацій в СРСР і ін. Найкоротший шлях до пам'ятника лежить через центральні вулиці Луцька: проспект Перемоги або проспект Президента Грушевського. Знаходиться пам'ятник поруч з автотранспортним кільцем, яке перетинається з вулицею Яровиця.

У місті Козятині Вінницької області пам'ятник встановили у 2004 році. Село Сестринівка Козятинського району стало колискою Михайла Сергійовича. Адже саме тут бере свій початок родове коріння Першого

Президента Української Народної Республіки. Автор - народний художник України Валентин Зноба. Михайло Грушевський писав у «Споминах»: «Я любив Сестринівку незвичайно, страшенно мріяв про неї і линув душею до неї цілими десятиліттями мого життя. То це було тому, що, як-не-як, був властиво самотній пункт, де я міг зв'язуватися з українською стихією, дотикатися до української природи, до її культури... Я кохався у тому селі, що наверх мало усі українські прикмети: чепурненькі хатки, солом'яні стріхи, садки, городи, перелазы, зарослі вербами береги...» [2, с. 25].

У місті Калуш на будинку під №1 у 1991 році була встановлена меморіальна дошка.

Михайлові Грушевському відкрито меморіальні дошки у Відні, Празі, Варшаві, Холмі (нині Польща), Тбілісі, Казані, Москві.

Меморіальну дошку першому президентові Грушевському відкрили у місті Казань, столиці Республіки Татарстан. Це вже другий пам'ятник українському державному діячеві та визначному історику в Росії. 2003 року пам'ятну дошку встановили на будинку №2/3 на вулиці Погодинській у Москві, де Михайло Грушевський мешкав у 30-х роках минулого століття [3].

Пам'ятний знак у Казані за ініціативою української громади встановили на стіні будинку на вулиці Кремлівській. Тут Грушевський жив із дружиною Марією і донькою Катериною в 1915-1916 роках. До Казані він переїхав із Симбірська, куди був засланий. У столиці він займався наукою, викладав у місцевому університеті. Мешкав у кількох будинках, але до нашого часу зберігся лише один - на Кремлівській. Тепер у ньому розташований готель «Джузеппе».

Портрет Михайла Грушевського зображено на банкноті номіналом 50 гривень та на пам'ятних монетах 1996 та 2006 років.

Найчастіше пам'ятні знаки виконують функцію ствердження української державності, є символом поширення «українського духу» у тій чи іншій місцевості. В більшості випадків поява пам'ятника пов'язана з біографією політичного діяча. Наприклад у с. Лісники Києво-Святошинського району

Київської області тому, що тут знаходиться могила його діда Федора Грушевського. У м. Бар Вінницької області пам'ятник з'явився, бо магістерська робота видатного історика була присвячена Барському староству. А смт. Скала-Подільська є місцем укладення шлюбу Михайла Сергійовича з Марією Сильвестрівною. Для місць розташування пам'ятників помітна певна роздвоєність як меморіальної політики, так і історичної та національної свідомості. Наприклад, пам'ятник у Козятині розташований на вул. Леніна. У м. Городок Хмельницької області до 2002 р. він стояв поряд із ще радянським пам'ятником Леніну. Водночас, цікавий згусток топонімів, пов'язаних із Українською революцією 1917-1921 рр., навколо пам'ятника Грушевському спостерігається у Луцьку. Так, пам'ятник стоїть на площі Грушевського, яка сформована перетином проспекту Грушевського та вул. Винниченка і Стрілецькою, а неподалік розташований бізнес-центр під назвою «Директорія». Пам'ятники Грушевському використовуються органами влади для проведення урочистих заходів, насамперед 22 січня - до Дня Соборності України та 24 серпня - до Дня Незалежності України. В інші святкові дні також відбуваються покладання квітів до пам'ятників Грушевському. В окремих випадках ці пам'ятники стають також місцями-символами. Ім'я Михайла Грушевського є доволі популярним топонімом. Як мінімум, у 80 населених пунктах є географічні об'єкти, названі його ім'ям. Часто вулиці Грушевського є центральними або ж одними із головних у місті (Харків, Дніпро, Луганськ, Одеса, Полтава, Черкаси, Первомайськ Миколаївської області).

Висновки. Пам'ятні місця і пам'ятні знаки – це традиція пам'ятати про минуле, вшановувати предків у тій чи іншій формі громадської скульптурної композиції. Монументальна скульптура увічніює історичну пам'ять українського народу, трансформуючи таким чином інформаційні процеси, що позначилися в суспільстві, у візуально-комунікативні, формуючи єдиний комунікативний простір країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ващенко В. Лекції з історії української історичної науки другої половини XIX – початку XX століття (М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський): навч. посіб. / В. Ващенко; ред.: В. Підгаєцький; Дніпропетр. держ. ун-т. – Д.: ДДУ, 1998. – 140 с.
2. Захарчук А. Політико-правові аспекти державотворення періоду Центральної Ради: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / А. Захарчук; Ін-т законодавства ВР України. – К., 2010. – 36 с.
3. Гребьонкін В. У Казані увічнили пам'ять Грушевського? / Володимир Гребьонкін . – Газета про українське . – 2006. - № 25. – С. 56.
4. Навроцька З.Ф. Святкувало місто ювілей [Текст] / З. Навроцька // Новини Прибужжя. – 1992. – № 64. – С. 42.
5. М. Грушевський. – Режим доступу:
uk.wikipedia.org/wiki/Грушевський_Михайло_Сергійович
6. Шевчук Г. Сестринівка «Мала Батьківщина»: Про увічнення пам'яті держ. діяча і вченого // Шлях перемоги. - 2005.-13 лип. - С.15

Ліліана ОСАДЧА
викладач КЗ «Криворізький
професійний гірничо-
технологічний ліцей»

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В РІЗНІ ЧАСИ

КОЦЮБАЙЛО ДМИТРО ІВАНОВИЧ

Анотація: За 27 років життя Дмитро Коцюбайло, відомий як Да Вінчі, став культовим воїном і командиром у ЗСУ. Трагічна загибель зробила його легендарною особистістю для всієї України. Яким був шлях героя?

Ключові слова: Да Вінчі, Правий сектор, Вовки Да Вінчі, герой України.

Дмитро́ Іва́нович Коцюба́йло (позивний «Да Вінчі»; 1 листопада 1995, с. Задністрянське, Галицький район, Івано-Франківська область, Україна — 7 березня 2023, Бахмут, Донецька область, Україна) — український доброволець, лейтенант (посмертно) , командир 1 ОМБ «Вовки Да Вінчі» Збройних сил України, учасник російсько-української війни. Герой України (2021). Член Проводу національно-визвольного руху «Правий сектор» (2020).

Перший доброволець, якому присвоєно звання «Герой України» прижиттєво. 2022 року був включений до рейтингу «30 до 30: обличчя майбутнього» від «Forbes».

Народився 1 листопада 1995 року в селі Задністрянському, нині Бурштинської громади Івано-Франківського району Івано-Франківської області України. Прадід Дмитра воював у складі УПА.

Закінчив Бовшівську загальноосвітню школу, Івано-Франківський професійний будівельний ліцей. Дмитро навчався в Івано-Франківську на

художника. Його позивний «Да Вінчі» пов'язаний саме з талантом — він гарно малював.

Учасник російсько-української війни, зокрема -командир взводу добровольців (2014) та роти (2015). 2014 року отримав важке поранення в Пісках Донецької області: в обличчя влучив уламок снаряда, розірвавши губу та вибивши зуб. Іншим уламком перебило ключицю, медикам довелося встановлювати пластину для скріплення, також були пошкоджені ребра. Через три місяці повернувся на фронт.

17 березня 2016 року призначений командиром 1-шої окремої штурмової роти «Вовки Да Вінчі» ДУК ПС, переформатованої в батальйон.

Брав участь у звільненні Карлівки, селища Піски, Авдіївки, а також у боях під Степанівкою, Савур-Могилою, Старогнатівкою.

17 березня 2016 року Коцюбайла призначено командиром 1-ї окремої штурмової роти ДУК ПС «Вовки Да Вінчі».

Російське вторгнення Дмитро з підрозділом зустріли на Донбасі, в лютому 2022 рота воювала поблизу Щастя на Луганщині. Навесні 2022 року штурмову роту «Вовки Да Вінчі» переформовано на 1-й окремий механізований батальйон «Вовки Да Вінчі» у складі 67-ї окремої механізованої бригади ЗСУ.

7 березня 2023 року Коцюбайло загинув у битві за Бахмут. За словами друга Капусти, заступника Дмитра, після втримання траси на Хромове вони повернулися до міста Часів Яр, де їх накривала ворожа артилерія.

Їх було троє: Капуста, Мітчел і ДаВінчі. Мітчел забіг в під'їзд, а Капуста з Дмитром були в дверях, коли відбувся вибух. Дмитро розвернувся і видавлював з себе, що він поранений, а через хвилину знепритомнів. Незважаючи на швидку евакуацію поранення Дмитра було в шию і несумісне з життям.

9 березня відбулося прощання з Дмитром у Бовшеві та Бурштині, а 10 березня відбулося прощання в Києві. Тисячі українців прощалися з Дмитром на Майдані. Віддати останню честь прийшли президент Володимир Зеленський і вище військове керівництво України: головнокомандувач Валерій Залужний,

голова розвідки Кирило Буданов, міністр оборони Олексій Резніков і бригадні генерали ЗСУ. Дмитра поховано на Аскольдовій Могилі.

Висновок

Отже, можна зазначити, що Коцюбайло Дмитро був першим добровольцем, якого за життя нагородили вищою державною відзнакою — званням «Герой України». Все доросле життя легендарного командира пройшло на фронтах російсько-української війни, а його особистий вклад у війни розпочався ще у 2014 році. На таких людях і створюється нова Україна! Сильна та Незалежна!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://burshtyn-rada.if.gov.ua/geroyi/dmytro-kotsyubajlo/>
2. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cz906ry6648o>

Тетяна ДУДНИК
*викладач ДПТНЗ «Лебединське
вище професійне училище
лісового господарства»*

МИ ВОЇНИ НЕ ЛЕДАРИ НЕ ЛЕЖНІ

Історія будь-якого народу містить періоди, дати, які є вирішальними і доленосними в його житті. Ми повинні пам'ятати і не забувати героїчні сторінки, коли проливали кров патріотів. Адже хто не знає минулого, той не вартий майбутнього.

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне російське вторгнення в Україну, відкритий воєнний напад, який поділив життя українців на до і після... Перші місяці широкомасштабної війни були найтяжчими в історії сучасної України. Ворог окупував міста й села. Населені пункти, що відчайдушно оборонялися, стирали з лиця землі артилерією та авіацією. Влаштував справжній геноцид на окупованих територіях. Буча, Ірпінь, Бородянка, Ізюм, Тростянець, Маріуполь, Оленівка – тепер це не тільки назви українських міст та селищ, це символи російських воєнних злочинів і геноцидних практик.

Сотні тисяч людей пішли добровольцями до Сил оборони України, навіть якщо вчора нічого не знали про військову справу. Упродовж року кожен зробив внесок у спротив агресору та злочинцю: захищав Україну зі зброєю в руках чи займався волонтерством, протидіяв російській пропаганді чи донатив на потреби війська, рятував людей з-під завалів після обстрілів чи лагодив критичну інфраструктуру, відстоював українські інтереси на дипломатичному рівні, підтримував бойовий дух воїнів або тих, хто поруч і кому важко, рятував життя і здоров'я українських захисників чи тих, хто беззахисний і вразливий. Звитяга та боротьба українського народу увійде в історію.

Через рік після вторгнення, коли ціною життів українців вдалося стримати зло й тиранію, а потім звільнити сотні населених пунктів на півночі України, провести успішні контрнаступи на Харківщині та Херсонщині. Коли

прикладом безстрашності стала «Азовсталь». Коли вічною славою звитяги покрили себе Гостомель та Вугледар. Коли нездоланною фортецею став Бахмут. Тому сьогодні, через рік виснажливої широкомасштабної війни, пригадаймо, шлях, який ми вже пройшли – 8 років і 365 днів – і на що виявились здатні. Нам не давали шансів, а ми вистояли і показали, що навіть під час війни можливо залишатися на боці добра й людяності. А раз вистояли – значить переможемо [3].

Про захисників України, можна створити цілу десятитомну книгу. Але сьогодні, я представляю дослідницьку роботу про солдата ЗСУ, Героя України, Почесного громадянина міста Лебедин – Романа Гришака на псевдо «Ангел».

Роман Геннадійович Гришак народився і виріс у Лебедині. У 1999 році закінчив Лебединське медичне училище імені професора М.І. Ситенка за спеціальністю фельдшер. У цьому ж році проходив службу по контракту в роті спеціального призначення однієї з військових частин Національної гвардії України.

«Ангел» про війну знає не з чуток, адже його бойовий шлях почався ще у 2014-му. Тоді лебединець Роман Гришко, добровільно пішов під час першої хвилі мобілізації відстоювати незалежність своєї держави. Спочатку перебував у стінах Сумського прикордонного загону, і вже навесні 2014 року підрозділ був відряджений на посилення до Луганських прикордонників.

Згодом Роман поповнив лави 58-ї мотопіхотної бригади, де обіймав посаду командира відділення протитанкового кулеметного взводу одного з підрозділів. У той час тривали активні бойові дії в місті Авдіївка Ясинуватського району. Гарячі серпневі дні 2016 року. Тоді підрозділи вже були виведені на правий фланг, ближче до шахти «Бутівка». Бійці заходили на нові позиції, окопувались, закріплювались на території. Але ворог почав гатити з важкого озброєння. Певний час тривав мінометний обстріл мінами 120 мм з боку «Мельниці». Окупанти спробували підключити танки з наміром вибити з позицій бригаду. Але їм те зробити, на щастя, не вдалось. Хлопці змогли утримати позицію.

Завдяки відповідальності та рішучості Романа, який звик виконувати поставлені завдання за будь-яких умов, він став для своїх підлеглих не просто взірцем для наслідування, а й справжнім ангелом-охоронцем.

За особисту мужність і героїзм під час виконання свого військового обов'язку Указом Президента України від 03.05.2019 № 184/2019 нагороджений орденом «За мужність» III ступеня [1].

Ранок 24 лютого для штаб-сержанта Романа Гришака на псевдо «Ангел» почався з команди висунутись на певну точку, зайняти оборону та не допустити прориву противника. З того моменту, як прийняли перший бій, темп для всього підрозділу не знижується і той «ранок» тягнеться вже понад місяць, але вже на іншій локації. Завдяки впевненню та професійним діям Романа було неодноразово зупинено просування ворога та завдано суттєвих втрат в особовому складі й техніці на Сумщині, зокрема поблизу Глухова, Батурина та на інших позиціях. І знову, у боротьбі проти рашистів, досвідчений штаб-сержант знову проявив себе як вмілий командир.

Для військових це широкомасштабне вторгнення теж стало дуже переломним, адже люди звикли до позиційної війни на Донбасі, коли є певний комфорт: облаштовані позиції, обладнані вогневі точки, налагоджені всі види забезпечення, тепло-добро. А тут вже геть інші завдання, потрібно швидко приймати рішення, від яких залежать не одне життя. От тут люди і проявляють себе якнайкраще. Цей період часу дуже сильно розкрив справжню сутність як військових, так і цивільних. Ті, хто раніше не дуже вирізнявся зібраністю та цілеспрямованістю, показали себе геть іншими людьми, – говорить Роман.

Головне для нас усіх зараз – триматися разом. Перемога для нас неминуча, але – це далеко не швидкий процес, тому треба набратися терпіння – каже військовий.

А ще Роман впевнений, що все зруйноване буде відбудовано, а наші діти вже житимуть у нормальній країні та з правильними цінностями. І саме такі, як він, сьогодні ціною власного життя виборюють право для України на її майбутнє. Він також запевняє, що найбільшим випробуванням для

кожного українського захисника є переживання за своїх рідних та близьких, адже має дружину, доньку та сина.

Указом Президента України від 26 березня 2022 року штаб-сержанту Романові Гришаку присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка».

Під час урочистостей з нагоди початку нового 2023-2024 навчального року у Лебединському фаховому медичному коледжі випускнику, військовослужбовцю, уродженцю Лебедина, Герою України – Роману Геннадійовичу Гришаку, вручено свідоцтво та посвідчення «Почесний громадянин м. Лебедина» [2].

Жоден із захисників не вважає себе ГЕРОЄМ. Кожен сумно посміхається при особистому спілкуванні, соромиться "прилюдності" при зверненні до нього – "герой". А ми знаємо та пам'ятаємо – герої живуть серед нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Армія inform <https://armyinform.com.ua/2022/04/12/geroj-ukrayiny-roman-gryshak-bojovuj-shlyah-angela/>
2. Офіційний сайт Лебединської міської ради <https://lebedynrada.gov.ua/>
3. Український інститут національної пам'яті <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/vystoaly-peremozhemo-rik-tomu-rosiya-rozpochala-shyrokomashtabne-vtorgnennya-v-ukrayinu-informaciyni-materialy3>

Римма ПЕНКІНА викладач,
Ілля ГНАТИШИН, здобувач
освіти ЗП(ПТ)О «Чугуєвський
центр професійної освіти»

О.С.АСТАФ'ЄВ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ У ЧУГУЇВСЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ УЧИЛИЩІ

Величезна заслуга у розвитку українського національного руху у Чугуївському училищі належить викладачу фортифікації, Генерального Штабу полковнику О.С. Астаф'єву, що був відомий у подальшому як видатний військовий та політичний діяч УНР під псевдонімом Остапура - Степовий.

Астаф'єв Олексій Сергійович народився 13 серпня 1867 року. Походив з дворян Харківської губернії. За родинним переказом, предки мали прізвище Остапура, однак дід Олексія змінив прізвище на Астаф'єв. У 1892 році закінчив Миколаївську інженерну академію. З 21 червня 1902 до 4 січня 1906 рр. перебував у запасі: грав у театральній трупі Марка Кропивницького під псевдонімом «Степовий». 4 січня 1906 року повернувся на військову службу: викладав інженерну справу у Чугуївському піхотному юнкерському училищі. З 18 квітня 1910 року - полковник. З 3 березня 1918 року - начальник Головної шкільної управи Армії УНР та Армії Української Держави. 13 серпня 1918 року був підвищений до звання генерального хорунжого Армії Української Держави. За часів правління гетьмана Павла Скоропадського звернувся до гетьмана із проханням про зміну свого прізвища на «Остапура - Степовий». У грудні 1918 - січні 1919 рр. - начальник Головної шкільної управи Дієвої армії УНР. У січні-червні 1919 року - військовий аташе УНР у Османській імперії. З 25 серпня 1919 року - старшина для доручень 2-го помічника Військового міністра УНР. У грудні 1919 року повернувся до Чугуєва [1, с.66-70].

Оселя полковника Астаф'єва стала центром зборів юнкерів-українців. Ось як про це згадує Євтимович: «В Чугуєві Ол. С-ч став невидимим центром українського революційного руху, довкола якого гуртувалися юнкери-українці. Він мав добірну українську бібліотеку, потай давав своїм учням українські

книжки. В урльопові дні у нього збиралася українська юнацька молодь, з Харкова наїжджали українські студенти, точилися палкі розмови, співалися українські пісні... Для юнаків-українців дід Ол. Сергієвича був тією кузнею, де кувалися та гартувалися "шалені думки" про майбутню Українську Державу!» [2, с.29].

Займаючи посаду викладача і користуючись авторитетом в училищі, полковник Астаф'єв проводив свою роботу з національно-патріотичного виховання юнкерів у стінах училища. Улюбленою справою Астаф'єва став театр. Маючи досвід аматорської гри у трупі Кропивницького, Олексій Сергійович організував юнкерський театр, де ставив переважно українські п'єси. Про цей театр також розповідає Вартоломей Євтимович: «За час свого перебування в Чугуївській Школі Ол. Серг., коли була до того змога, з величезним запалом ставив українські п'єси. Використовуючи те, що то були вистави для школи, яких не афішувалося поза її мурами та що поліція не мала до школи доступу, не раз ставив Ол. С. п'єси заборонені цензурою. Вистави ці, для яких школа давала всі потрібні засоби, стояли на високому ступені артизму - Ол. С-ч «відполірував» під час репетиції кожне слово, справдив - скорегував кожний рух, осягав найбільшу художню реальність».

Про культурно-освітню діяльність полковника Астаф'єва у Чугуївському училищі згадували його вихованці. Серед них - Всеволод Петрів, який під час Визвольних змагань був командиром кінного полку імені Костя Гордієнка, керівником Житомирської юнацької школи та військовим міністром УНР. Зокрема, у своїх спогадах Петрів пише: «Генерал Остафіїв - хоч і був російської служби, але під час неї числився українофілом і мазепинцем. Він був справжнім провідником українського культурництва і де ж уявіть собі - в російській воєнній Школі Юнаків у Чугуєві, де був професором і змінним старшиною. Він не тільки балакав поза службою по українськи, не тільки ходив у себе дома одягнений по українськи, не тільки гуртував коло себе земляків, не тільки був провідником українського хору, але й ризикував на прилюдні виступи та влаштовував у часи першої революції 1905 року» [2].

Випускник Чугуївського військового училища Аверкій Гончаренко, що став відомим, як комендант знаменитої оборони станції Крути у січні 1918 р., згадуючи про ту оборону, пише про зустріч з Астаф'євим: «Перед самим від'їздом ще пішов я до Головного Начальника Юнацьких шкіл генерала Астафієва. Прийшов до нього не тільки як до начальника, а ще як до свого колишнього щиро любленого професора з Чугуївської військової школи. З мого рапорту він довідався, які накази дістала школа і уділив мені багато порад, що так допомогли мені у виконанні завдання оборони Бахмача. Тут до речі хочу підкреслити заслуги генерала Астафієва, що зумів ширити ще задовго до революції національну свідомість серед нас ("малограмотних" українців)» [3].

Треба зазначити, що відомості про участь О.С. Астаф'єва в українському русі та патріотичне виховання ним юнкерів містяться виключно у спогадах випускників Чугуївського училища – представників української еміграції. Ознайомившись з мемуарами колишніх юнкерів та викладачів училища, вдалося знайти згадки лише про викладацьку діяльність полковника, яку автори оцінювали досить високо, характеризуючи Астаф'єва як досконалого знавця свого предмету, професіонального та обізнаного фахівця та дуже вимогливого екзаменатора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тинченко Я.Ю. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917—1921). — К.: Темпора:книга 1: 2007. — 536 с.
2. Євтимович В. Олелько Сергієвич Остапура-Степовий. // "Літопис Червоної Калини", ч. 7-8. Львів. 1937. — 39 с. 29-31.
3. Спогади полковника М.П.Булюбаша. 1952. Фотокопія рукопису з особистої колекції краєзнавця м. Чугуєва А.В.Левченко.

Сергій ЛЕВКІВСЬКИЙ
викладач ДНЗ «Малинський
професійний ліцей»

МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ МИКЛУХО-МАКЛАЙ.

ЖИТТЯ ВІДДАНЕ НАУЦІ

Україна має багато видатних діячів науки в різних сферах. Одним із таких є Микола Миклухо-Маклай. Будучи мандрівником, подорож допомагала бути йому діячем у різних сферах науки: антропологія, етнографія, географія. Через свої наукові праці став відомим не тільки в Україні, але і на увесь світ.

Микола Миколайович Миклухо-Маклай народився 5 липня 1846 в Новгородській губернії. Здобув початкову домашню освіту. Не дивлячись на те, що навчання відбувалося дома, в 4 роки умів читати, а вже у 7 років знав непогано латину, французьку та німецькі мови.[1] Пізніше навчався у різних навчальних закладах: Петербурзькому університеті, Гейдельберському університеті, Єнському університеті. Вже у студентські роки полюблив подорожувати країнами Європи, що в майбутньому відіграло важливу роль у його любові до мандрування світом.

Свою дослідницьку діяльність Микола Миклухо-Маклай розпочав у молоді роки. Спочатку це були порівняльно-анатомічні дослідження із зоології. Зокрема видав книгу «Матеріали з порівняльної неврології хребетних». [2] Але основним напрямом для молодого мандрівника стала етнографія. Полюбуючи вивчати, щось нове Микола Маклай із-задоволенням вивчав звичаї, культуру та обряди невивчених народів. Перебуваючи на о. Нова Гвінея зробив багато досліджень для своїх наукових праць. Займаючись своєю науковою діяльністю на півдні нашої Земної кулі, знайшов час для свого особистого життя. В 1884 р. в Сіднеї одружується.

Коли вперше нога Маклая ступила на берег о. Нова Гвінея – цей берег Микола Миколайович назвав «Берегом Маклая» - ця назва узбережжя збереглася дотепер. Під час перебування на острові провів антропологічні й етнографічні дослідження папуасів. Будучи привітним та добрим за характером

папуаси сприймали в називали вченого як «дуже велику людину» («табо-боро-боро»). Не дивлячись на те, що будучи дослідником уже відомих народів Микола Маклай є відкривачем озера Камака-Валлар та племені папуасів вуоусірау. За клопотання Маклая була створена морська біологічна станція у Сіднеї.

Окрім своєї наукової діяльності Микола Миколайович є і політичним діячем. Виступав за надання автономії народу папуасів на Березі Маклая. Був ярим противником колонізації і розділення о. Нова Гвінея між Німеччиною та Великою Британією. Боровся за права тубільців та проти расизму. Часто писав ноти протесту до різних урядів.

Не дивлячись на те, що Микола Маклай більшу частину свого життя знаходився закордоном Російської імперії, поліське місто Малин сподобилося його присутності у 1886 році. Чому ж саме Малин, адже це дуже маленьке і не всім відоме місто? Причина одна – в Малині знаходився маєток його матері. Знаходячись в колі родини Микола Миколайович не припиняв свою роботу. Спочатку вивчав і впорядковував бібліотеку батька. Часто вечорами вся сім'я збиралася у нього в кімнаті, аби послухати розповіді про його подорожі. Також було закінчено 1 том «Подорожей».

Маючи звичку ознайомлення із життям місцевих жителів, часто прогулювався Малином і окружними селами знайомлячись із звичаями,

побутом, традиціями поліщуків. Вивчав історію та походження древлян. Зокрема його захоплювали купальські ігри та веснянки на річці Ірші. Цікавився найдавнішою дольодниковою рослиною – азалією понтійською, яка росте тільки на Поліссі. Як і скрізь у подорожах намагався відобразити все у малюнках, до нас дійшов лише одним малюнок із Малина – це родове поселення. [3]

У нашому місті є парк та вулиця на честь Миколи Миклуха-Маклая. Також в центрі поставлений пам'ятник. На місці маєтку зараз знаходиться музей на честь вченого.

Нажаль життя Миколи Миколайовича обірвалося дуже рано. В 1888 році в Петербургу помер на лікарняному ліжку, похований на Волковському кладовищі. Після себе залишив майже 160 наукових праць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Вікіпедія https://uk.wikipedia.org/wiki/Миклухо-Маклай_Микола_Миколайович
2. Лицар гуманізму: Микола Миколайович Миклухо-Маклай. – 2011. – с. 23-24.
М. М. Миклухо-Маклай і Україна. – Житомир: « Полісся», 2011. – с. 50-51.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ
ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ**

СЬОГОДЕННЯ ТА ПАТРІОТИЗМ

Чимало останнім часом говорять про патріотизм, особливо сьогодні, коли постає питання про любов до рідної землі, вміння і бажання її захищати навіть ціною власного життя. Сьогодні є прикладом цього, адже багато синів і дочок України віддали за неї найдорожче — життя. Ми стали свідками цього. Події Майдану, вшанування героїв Небесної Сотні, стали свідками неоголошеної війни на Сході України, відчули глибину втрат, на державному рівні. Саме зараз ми повертаємося до споконвічних цінностей: утвердження любові до Батьківщини і людей, відродження духовності, моральності, бережного ставлення до природних скарбів і національних надбань нашого народу.

В умовах українських реалій, коли Україна ціною життів громадян, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, особливо гострим стає питання патріотизму.

Патріотизм сьогодні — це не мода, а виклик сучасності, біль душі кожного свідомого українця, материнські сльози, знівечена земля, що терзається у тортурах, гуркіт гармат, новини телебачення та преси, які неможливо бачити і чути без страху, постійне відчуття неспокою та тривоги за прийдешній та завтрашній день, це молитва за долю країни, яка виривається із грудей стоголосим криком усього народу, в надії та сподіванні миру і спокою в кожному українському серці...Теперішня ситуація сколихнула націю, підняла на надзвичайно високий щабель національно-патріотичну свідомість.

Історія свідчить, що українці в усі часи були патріотами. Про це розповідають історичні пісні й думи, художня література. Прикладом самовідданого служіння рідній землі є, наприклад, Ярослав Мудрий, справжні патріоти Залізняк, Гонта, Кривоніс, Дорошенко, Богдан Хмельницький, Леся Українка, Тарас Шевченко, Михайло Грушевський, Василь Стус, Іван Пулюй, наша сучасниця Ліна Костенко.

Сьогодні Україна знов перебуває у стані війни – ворог окупував Крим, та всю Україну. Внаслідок бойових дій гине цивільне населення та військові, які захищають свою Батьківщину, як і їх батьки-діди-прадіди захищали свою землю під час Другої світової війни. У Другій світовій з Україною воювали дві тоталітарні держави – Нацистська Німеччина та Комуністичний Радянський союз. Останній – попередник сьогоднішньої Росії, яка веде війну проти Незалежної України зараз, тому онуки Переможців Другої світової взяли до рук зброю та стали стіною між окупованими, випаленими ворожим вогнем землями, і мирною, Незалежною Україною, щоб стримати військову агресію сусідньої держави.

Сьогодні єдиний шлях повернення державності – патріотичне єднання народу України. Це почуття робить нас добрими, гуманними, справедливими людьми, які понад усе цінують рідну землю й мову, знають і поважають символи своєї держави, шанують історію і дбають про майбутнє.

Ми сьогодні не в класі на уроці історії слухаємо про героїчні битви, а є учасниками реальних битв: воюємо, допомагаємо фізично або матеріально, ведемо інформаційну війну зі своїх гаджетів, блокуємо ворожі сайти і аккаунти... Всі ми вносимо свою частку в перемогу України над ворогом!

Ми повинні розуміти, що жертви будуть з нашого боку, вони вже є і ще будуть. Але це жертви, котрі додаються до тієї Небесної Сотні, що загинула на Майдані і до тих сотень УПА, які були знищені після війни, які воювали до 1960 року фактично в Західній Україні, і до тих всіх, взагалі, козаків, які були вигнані на роботу у Петербурзі, коли його будували, а потім тих козаків, Войнаровського, на Сибір погнали. Там на Сибіру в болотах наших кісток найбільше, більше, мабуть, як в Україні. Тому ми маємо розрахуватися нарешті за це все.

Має наступити такий період в історії слов'янської так званої цієї Європи, коли Росія повинна запам'ятати, що Україна – це держава, держава, яку не поборете ніколи, тому, що вона вистояла навіть у тих часах, коли немала зброї, коли вона не мала армії. Вона вистояла, тому що вона мала Тараса Шевченка, Івана Франка, багатьох інших свої пророків.

Зараз багато хто шкодує, що так і не доїхали зі Львова до Харкова. Ми бачили знищений музей Григорія Сковороди. Багато співгромадян дізналися про нього, лише коли його було знищено. Те, що ворог хоче знищити, — саме це і треба зберегти. Якщо по Сковороді, по Харкову цілять — значить, це важливо. Як кажуть, аби зрозуміти, для чого палець на руці, треба його позбутися. І зараз хтось згадує про черешню з Мелітополя, або що зникла томатна паста, бо її робили з помідорів з Херсонщини, або про сіль Донеччини. Ось так, на жаль, ми пізнаємо свою географію і відчуваємося одним тілом.

Скільки молодих хлопців, чоловіків, знайомих пішли боронити нашу Батьківщину. Смерть гуляє всюди. Навіть у спорожнілих селах. Біль... Болить за Батьківщину. Болить за людей, які її зрадили. Болить за людей, які за неї борються. Тисячі бійців, які щодня й щоночі доводять, що Україну не здолати, а українців не підкорити.

Однак ми знаємо, що за кожним здобутком Сил оборони України, за кожним метром звільненої території держави – пролита кров, жорстоко відібрані життя новітніх Героїв. Серед них наші Захисники з міста Бар та здобувачі освіти які навчалися в Державному навчальному закладі «Барський професійний будівельний ліцей». Жорстока війна забирає найкращих синів нашої України, які стали в ряди воїнів, та гідно дають відсіч ворогу заради нашої незалежності, нашої свободи, нашої України. Ця злісна всепожираюча та руйнівна сила приносить із собою чимало горя, страждань і душевної порожнечі тим, хто втрачає рідних, близьких, друзів. Вже вкотре не минула біда нашу громаду Біль втрати у наших серцях....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://suspilne.media/262416-pat-misaciv-vijni-zagibli-geroi-vinniccini/>
2. <https://www.facebook.com/zhmerynska.rada>
3. <https://www.facebook.com/MistoBarGov>
4. <https://www.facebook.com/groups/134595090567166>
5. https://uk.wikipedia.org/wiki/Барський_професійний_будівельний_ліцей
6. <https://barnews.city>

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. В ході російського повномасштабного вторгнення 2022-го року в Україну ідентичність стала наріжним каменем для українського суспільства, оскільки головною метою росії у цій війні є знищення України, як держави, а українців, як націю. У грудні 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», яким питання формування та утвердження української національної та громадянської ідентичності прирівнюється до складової забезпечення національної безпеки України. Законом визначено напрямки та виховні завдання формування української національної та громадянської ідентичності, серед них - залученість до активної участі в громадському житті, формування громадянської стійкості, навичок критичного мислення, медіаграмотності, лідерських компетентностей, проактивної життєвої позиції, громадянської відповідальності, тощо (1).

Виклад. Одним з напрямків формування української національної та громадянської ідентичності є громадянська освіта. В закладах П(ПТ)О області викладається інтегрований курс «Громадянська освіта». Методичний супровід викладання курсу здійснює НМЦ ПТО у Волинській області через проведення семінарів, круглих столів з обміну досвідом, укладання методичних рекомендацій з питань: змістові орієнтири формування громадянської позиції засобами громадянської освіти; основні положення міжнародного гуманітарного права для розуміння механізмів відповідальності за агресію; медіаграмотність та критичне мислення; як стати стійким до інформаційних впливів, дезінформацій, маніпуляцій, пропаганди. В освітній процес ДПТНЗ

«Луцьке ВПУ будівництва та архітектури» впроваджується пілотний проєкт Міністерства освіти і науки України – освітня програма курсу «Демократія: ідеї на практиці», розроблена відповідно до Меморандуму про співпрацю між Міжнародною фундацією виборчих систем та МОН України від 18 червня 2021 року.

Важливе місце у формуванні ідентичності належить національно- та військово-патріотичному і євроінтеграційному вихованню, основою яких є урок, позаурочна та виховна робота закладу освіти з залученням органів учнівського самоврядування. В закладах П(ПТ)О області для удосконалення професійних компетентностей педагогів проводяться методичні заходи різного формату на різні теми, зокрема: «Організація виховної роботи в умовах війни», «Державна політика історичної пам'яті та наративи формування історичної пам'яті, виходячи з уроків російсько-української війни», «Формування української національної та громадянської ідентичності у сфері національно-патріотичного виховання», «Інформаційна війна як комунікативна технологія впливу на масову свідомість та громадську думку», «Нова парадигма викладу історичних фактів, трактування історичних понять», «Формування громадянина в умовах війни», до проведення яких залучалися спеціалісти Західного міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті у регіонах Українського інституту національної пам'яті, Волинського обласного центру національно-патріотичного виховання, державних установ та культурно-мистецьких центрів. Працювала творча група педагогів, за матеріалами роботи якої укладено збірник «Формування особистості здобувача освіти закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах гібридної війни російської федерації проти України».

Зміст діяльності з учнівською молоддю проводиться з використанням активних, інтерактивних, дієво-практичних форм роботи, серед яких:

- волонтерська допомога Збройним силам України: плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок, пошиття військових атрибутів; ярмарки

благодійності, акції «Випічка на передову», «Лист солдату», «Тримаймо свій фронт боротьби»;

-вшанування подвигу полеглих випускників закладів ПТО Волинської області: створення Алеї Героїв, встановлення меморіальні дошки, проведення обласного представлення «Захисники і захисниці України – наші випускники, педагоги, моя родина» та обласного Уроку Пам'яті і подвигу Героїв російсько-української війни до Дня Героїв; приєднання до щоденної загальнонаціональної хвилини мовчання та всеукраїнського спортивного марафону «Біжу за Героя»; спортивні змагання в пам'ять Героя-випускника; підготовка інформативних відеороликів на теми: «Дякуємо за вашу мужність та самовідданість!», «А на моїй землі іде війна...» з публікацією у фейсбук на сторінці «Молодь ПТО Волині»; організація соціального проєкту «Країна дитячих мрій – допоможи зробити мрії дітей реальністю» з реалізації мрій дітей, батьки яких, випускники ЗП(ПТ)О області, полягли у російсько-українській війні;

-обласні конкурси: творчих есе на тему «Один день війни – один день спротиву» до року війни росії проти України; патріотичної пісні і строю, інтелектуальний батл знавців української мови, євроолімпіада «Україна-НАТО-ЄС, допомога, підтримка», фестиваль «Європейська хвиля», європейські гостини «Європі про українську стійкість», відео-презентацій «Славетні українці за кордоном: вклад у розвиток науки, техніки, мистецтва, миру, спорту», «Європа сьогодення: загрози та ризики – рух до розпаду чи єдності», тощо;

- подорожі в героїчне минуле рідного краю (екскурсії до історико-культурного комплексу «Вовчак», місце утворення перших відділів Української повстанської армії), літературні посиденьки (письменники про свою любов і відданість рідній землі);

- за координаційного сприяння військовослужбовців заходи з фізичної, військової, медичної підготовки; навчання з національного спротиву, змагання із силових видів, забіг «Біжимо за Перемогу»; військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»);

- дискусійно-пізнавальний клуб «Хочу знати» на теми: «Лідер і лідерство», «Проектний менеджмент для молоді», «Успіх з робітничої професії: праця, самовираження, бізнес», «Чому людина піддається впливу мас-медіа, як цьому протистояти»;

- створення, реорганізація, діяльність музеїв, кімнат, комплексів, кімнат-капель Духовності, осередків Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке»; пошуково-дослідна робота, заходи із збереження духовної та культурної спадщини краю.

Висновок. Важливим елементом освітнього процесу в ЗП(ПТ)О області є формування української національної та громадянської ідентичності. Здобувачі освіти мають проактивну патріотичну, громадянську позицію. Одним із аргументів підтвердження цього є результати опитування щодо маркерів патріотизму на тему: «Ідентичність. Патріотизм. Цінності», проведеного НМЦ ПТО у квітні 2023 року. Всі опитані пріоритетною цінністю в умовах війни назвали збереження української державності, ідентифікують себе як громадяни України, до 80 відсотків своє майбутнє пов'язують з проживанням тільки в Україні. Під час російської агресії проти України випускники разом з викладачами пішли на захист Батьківщини, перебувають на службі у Збройних силах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834-ІХ.

2. Витяг з протоколу засідання Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності від 29 травня 2023 року.

Юлія ЗАБЕЙДА
*викладач КЗ «Прилуцький
професійний ліцей»
Чернігівської обласної ради*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ЗАПОРУКА СВІДОМОЇ НАЦІЇ

Що таке національно-патріотичне виховання?

Патріотичне виховання в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому.

Основними складовими національно-патріотичного виховання є:

- громадянсько-патріотичне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- духовно-моральне виховання.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді — це комплексна системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління (здобувачів освіти): високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку з захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Завдання закладів освіти — так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-викладачів, середовище самого навчального закладу виховували здобувачів освіти у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності.

Мета заходів національно-патріотичного виховання у навчальних закладах — сприяти набуттю дітьми та молоддю досвіду патріотичних дій, вихованню в дусі патріотичного обов'язку.

У комунальному закладі «Прилуцький професійний ліцей» Чернігівської обласної ради приділяється велика увага національно-патріотичному вихованню.

Сьогодні я хочу познайомити вас із заходами, які на постійній основі проводяться у ліцеї. Почнемо із Всеукраїнської військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Справжнім взірцем патріотичного виховання, формування національної свідомості юних захисників і захисниць України та високого рівня військово-патріотичної роботи у нашому ліцеї є проведення щорічно чергового етапу дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). До вашої уваги пропоную переглянути відео.

Одним з найважливіших аспектів виховної роботи, а також національно-патріотичного виховання зокрема у нашому навчальному закладі, є волонтерство.

Волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна – це спосіб підтримки, піклування, надання допомоги; взаємодії між людьми для спільного вироблення нових шляхів вирішення проблем, які виникають.

Основні завдання нашої волонтерської діяльності:

- згуртування учнівського колективу навколо добрих справ;
- задоволення духовних інтересів та потреб здобувачів освіти;
- патріотичне виховання;
- профілактика девіантної поведінки і шкідливих звичок;
- пропагування здорового способу життя;
- підтримка просоціальних ініціатив дітей та учнівської молоді;
- налагодження партнерства ліцею з органами державної влади та громадськими організаціями у реалізації просоціальних ініціатив.

З 2014 року в нашому ліцеї діє волонтерський осередок, який активно долучається до збору та передачі на фронт захисникам маскувальних сіток, металевих печей для обігріву приміщень та приготування їжі, продуктів харчування (чай, кава, солодощі), одягу, оберегів та малюнків.

З моменту повномасштабного вторгнення на територію суверенної України питання волонтерства набуло своєї найбільшої актуальності за останні часи. Із самого початку активізувався волонтерський дух, що охопив не тільки Україну, але й увесь світ. З перших днів війни (з 24 лютого 2022) в нашому навчальному закладі волонтерський рух набув іншого - масштабного значення. Так, на підтримку військових ЗСУ нашого міста Прилуки, 15 березня 2023 року було організовано благодійний ярмарок «Разом до перемоги». Даний ярмарок було організовано і проведено з метою збору та передачі коштів для військових. До події долучилися здобувачі освіти, їх батьки, педагогічний колектив ліцею, представники військової адміністрації, Прилуцької міської ради. Пропоную поринути у подію того дня, переглянувши сюжет місцевого телеканалу ТІМ TV.

В продовження теми про волонтерство, хочу відмітити захід, який відбувся 29 вересня 2023 року на базі нашого ліцею. Наш навчальний заклад став партнером зі встановлення Всеукраїнського рекорду з виготовлення окопних свічок. На заході були присутні навчальні заклади м.Прилук, які теж стали партнерами встановлення рекорду. На сьогоднішній день ми разом виготовили 7524 свічки для наших військових (відеосюжет).

В рамках обласної програми ініційованої НМЦ ПТО Чернігівської області, члени гуртка «Кімовець» проводять пошукову роботу щодо виявлення учнів ліцею, які загинули у російсько-українській війні починаючи з 2014 року. Результат роботи був презентований до Дня Героїв України 23 травня 2023 року (відео).

Закінчити свою доповідь хочу словами видатного українського педагога В.Сухомлинського (Народження громадянина): «Пізнаючи ідею Батьківщини, переживаючи почуття любові, вдячності, захоплення, тривоги за її нинішнє прийдешнє, ... готовність віддати за неї своє життя, людина в підлітковому віці пізнає себе, утверджує свою гідність. Виховання патріота... - означає наповнити повсякденне життя підлітка благородними почуттями, які забарвлювали б усе, що людина в цьому віці пізнає і робить.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Методичні рекомендації щодо організації волонтерської діяльності у закладах загальної середньої освіти. Укладач: Славінська М.О., методистка відділу виховної роботи та позашкільної освіти Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.
2. Постанова від Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. №673 Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. №932 Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 рр.
4. Чорна К.І. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України //Цінності освіти і виховання. Науково-методичний збірник /За заг. ред. О.В.Сухомлинської. – К., 1997. – С. 209–212.

Валентина ГРЕБЕНЬ

викладач

Центральноукраїнське вище

професійне училище імені

Миколи Федоровського

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

На думку академіка Семена Гончаренка, "педагогічна драма виховання стрімко переростає в загальнолюдську трагедію". За даними державного інституту розвитку сім'ї та молоді майже 30% українських студентів планують назавжди залишити Україну після навчання, а ще 25% хотіли б поїхати на заробітки за кордон. У цих умовах постає необхідність розв'язання на державному рівні найгостріших проблем, пов'язаних з вихованням патріотизму та формування національної свідомості населення України.

Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти – це цілеспрямована діяльність із формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту цілісності і незалежності України.

Актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної нації, особливо враховуючи широкомасштабне вторгнення ворога на терени нашої країни.

Метою національно-патріотичного виховання молодшої людини – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки.

Напрямки роботи:

- формування патріотизму, відповідальності за долю нації, держави;
- виховання розуміння високої цінності українського громадянства;
- формування поваги до Конституції України;
- вдосконалення почуття гордості, глибокої поваги до символів держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної

символіки та історичних святинь, гордості за країну, а також окремі регіони та міста;

- утвердження поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання шанобливого ставлення до української мови, історії;
- вивчення історії рідного краю.

Цей процес відбувається під час навчального процесу та під час виховних годин та представляє цілий комплекс заходів, спрямованих на формування людини як особистості. Провідна роль у цьому процесі належить навчальному закладу в якому навчається здобувач освіти.

Кожен виховний захід приурочений до важливих подій спрямованих на національно-патріотичне виховання, які проводяться у нашому училищі.

1. Тематична виховна година "Історія і трагедія Бабиного Яру" проводиться з метою увічнення пам'яті про одну з найтрагічніших сторінок Голокосту та з метою, щоб показати об'єднання зусиль суспільства щодо запобігання повторення злочинів проти людяності.
2. До Дня захисників та захисниць України проводяться уроки-пам'яті у вигляді екскурсії по місту до Алеї Слави, де вшановують пам'ять загиблим Героям, які стали на захист України для нашого щасливого майбутнього.
3. Виховна година "Ніхто не забутий, ніщо не забуто" та вшанування пам'яті жертв Голодоморів, з метою осмислення здобувачами освіти трагічного історичного минулого українського народу.
4. День Гідності та Свободи та День пам'яті Героїв Небесної Сотні з метою утвердження ідеалів свободи і демократії, вшанування патріотизму і мужності українців, які стали на захист прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів Українського народу.
5. День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС з метою гідного вшанування подвигу учасників

ліквідації наслідків аварії Чорнобильській АЕС, виховання почуття гідності, гордості за свій народ щодо подій в історії нашої держави.

6. Проведення Тижня знавців права з метою краще пізнати права і обов'язки кожного громадянина, поваги до Конституції України та Державних Символів України.

Під час бесід зі здобувачами освіти про повномасштабне вторгнення російської федерації наголошується, що кожна людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль. А саме наші здобувачі освіти є волонтерами у виготовленні бандеропечей для Збройних Сил України.

Важливим є виховати любов до свого рідного краю і це відбувається під час бесід про історію навчального закладу, про колишніх учнів Героїв Другої Світової війни та Героїв ЗСУ, які захищали територіальну цілісність України та загинули.

На сьогодні перед нами стоїть завдання – виховати молоде покоління з почуттям патріотизму, сформувати особистостей з гордістю за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбутнього. Сформувати у здобувачів освіти високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатюк В.М. “Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи”, Методичний посібник, “Оріяни”, Київ, 1998.
2. Історичне краєзнавство / Під ред. М.Н. Матюшина. — М.,1980
3. Виховання громадянина, патріота, гуманіста: Навч.-метод. посібник К.І.Чорна – К.: ТОВ «ХІК», 2004.- 96 с.
4. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави / В. Гонський // Рідна школа. – 2001. – № 2. – С. 9–14.

Марина ПАЯНОК
*викладач ДНЗ «Запорізький
професійний ліцей сервісу»*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати в особистості високу патріотичну свідомість, відповідальну громадянську позицію, почуття любові до Батьківщини та готовність захищати національні інтереси, незалежність і територіальну цілісність України. Патріотизм та національно-патріотичне виховання актуальні і для системи освіти, і для держави загалом. Основним інститутом, що забезпечує його реалізацію, є держава, але вагомий внесок у розвиток патріотичного виховання вносять також батьки, освітяни, громадські організації, волонтери.

Патріотичне виховання важливе для зміцнення єдності та національної ідентичності, сприяє формуванню почуття належності до власної культури, мови, історії, традицій і національних цінностей, що в сучасних умовах має високу актуальність. В умовах російської збройної агресії національно-патріотичне виховання потребує системного підходу до його реалізації та розвитку, матеріально-технічного забезпечення, нових підходів і методів роботи з молоддю.

Важливим кроком у комплексному врегулюванні на законодавчому рівні сфер національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання стало ухвалення Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Закон унормовує поняття національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання як складників державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, а також уперше дає інструментарій сфері, яку досі в Україні системно не розвивали. До того ж, він створює підґрунтя для системного захисту національних інтересів

України, зокрема, йдеться про повагу до Конституції, мови, історії, захисту громадянських прав і свобод.

З огляду на зміст поняття національно-патріотичного виховання його основними завданнями є:

- формування національної ідентичності та відповідальної громадянської позиції;
- виховання любові до Батьківщини;
- шанобливе ставлення до Конституції та законів України, державних символів і державної мови;
- популяризація історії, традицій, культури України, українськомовного культурного продукту;
- формування готовності до захисту національних інтересів і територіальної цілісності України;

Особливої уваги в національно-патріотичному вихованні заслуговує формування історичної свідомості. Знання історії та культури своєї країни дозволяє усвідомлювати значення й роль України у світі, формувати національну самосвідомість і зберігати історичну пам'ять. Героїчні й водночас трагічні події в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ породжують нову хвилю патріотизму й самовідданості українців у боротьбі за незалежність і свободу. Національно-патріотичне виховання молоді потрібно здійснювати не лише на прикладах історії становлення української державності, а й на сучасних прикладах відважних і героїчних вчинків. Це історії життя справжніх патріотів, які обстоюють своє законне й невід'ємне право бути господарями на власній землі. Виховні години, інтерактивні лекції, тематичні зустрічі можуть проводитися на прикладах мужності й відваги учасників Революції Гідності, Героїв Небесної Сотні, «кіборгів», учасників антитерористичної операції, операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях і загалом повномасштабної війни Російської Федерації проти України.

Історію творять герої, які ходять поміж нас, такою людиною був наш земляк В'ячеслав Олексійович Зайцев - боєць 79-ї ОДШБр ЗСУ із позивним «Хортиця», кавалер ордена «За мужність» III ступеня, історик, археолог, керівник наукового відділу бібліотеки Національного заповідника «Хортиця», депутат Запорізької міської ради.

Радіо Свобода не раз записувало із В'ячеславом Зайцевим інтерв'ю і зняло документальний фільм «СІЧ», у якому він розповідає про свій бойовий шлях, і пояснює чому таке на перший погляд ніби аполітичне і переважно російськомовне місто як Запоріжжя – чинить запеклий опір «руському миру». Як історик, Зайцев з самого початку чітко визначав плани Кремля щодо України, і демобілізувавшись та відновившись після поранень, попри завантаженість роботою і депутатською діяльністю, регулярно проходив військові збори і тренувався.

Знову у лави ЗСУ В'ячеслав Зайцев пішов у переддень широкомасштабного вторгнення Росії в Україну – 23 лютого 2022 року. Вже з фронту, і у найважчі періоди, Зайцев підтримував віру у перемогу України, а з бліндажів декламував українську поезію.

Розповідь В'ячеслава Зайцева, кіборга з позивним «Хортиця», увійшли у документальну книгу Радіо Свобода «АД 242. Історія мужності, братерства і самопожертви», у якій хронологія оборони Донецького аеропорту відтворена у прямій мові оборонців летовища. Книжка була видана наприкінці 2015 року, а у січні 2016-го відбулася її презентація. Як повідомила Запорізька ОДА, Зайцев загинув 5 жовтня 2022 року, обороняючи Україну на Донецькому напрямку.

Вагомим складником національно-патріотичного виховання також є формування громадянської самосвідомості, що полягає у визнанні своєї ролі й відповідальності в суспільстві, поваги до прав та свобод людини і громадянина, дотриманні законів і моральних норм. Національно-патріотичне виховання має сприяти розвитку демократії та правової держави, де права і свободи кожної людини захищені законом. Своєю чергою, розвиток

громадянської самосвідомості сприяє формуванню активної громадянської позиції та патріотичної поведінки.

Виховання патріотичної поведінки передбачає вчинки, що відповідають патріотичним цінностям і допомагають зберегти та зміцнити національну ідентичність. Це може бути волонтерська діяльність із підтримки захисників на фронті, допомога внутрішньо переміщеним особам, залучення до плетіння маскувальних сіток, благодійні акції, участь у заходах із нагоди державних свят, вшанування пам'ятних дат, популяризація української мови і культури та багато іншого. Молодь також може своєю творчістю демонструвати підтримку Збройним силам України. Тобто національно-патріотичне виховання повинно передбачати залучення до практичної діяльності, що сприятимегуртуванню молоді, формуванню соціально важливої ініціативності та прагненню бути корисними для Батьківщини. Такі заходи допомагають молоді зрозуміти, що означає бути патріотом і громадянином своєї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи». 2022. URL: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/268057> (дата звернення 20.03.2023)
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності : наук. видання. — К. : Либідь, 2006. — 272 с.
3. Вони захищали ДАП // Тиждень.ua, 26 січня 2018 [Архівовано 22 лютого 2020 у WaybackMachine.]
4. Запорізький захисник В'ячеслав Зайцев про 100 днів війни. Суспільне Запоріжжя. 6 червня 2022.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 No527. URL: <https://bit.ly/3UsbtJG> (дата звернення 15.03.2023).

Надія ГОРБЛЮК
*заступник директора з НВР
ЗП (ПТ)О «Звягельське вище
професійне училище»*

ГЕРОЇКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Патріотичне виховання молоді є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики та важливою складовою національної безпеки України. Сьогодні, коли наша країна переживає один з найскладніших періодів свого розвитку, саме молодь стає тією рушійною силою, яка здатна змінити майбутнє України на краще.

Тому побудова і розвиток держави неможливі без національно-патріотичного виховання її громадян. У контексті нових викликів усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Вмотивовані люди, мають можливість максимально повно розкрити свій талант, реалізувати професійні здібності в Україні, можливість гідно заробляти, відчувати себе потрібними людям, а це – запорука успішного життя.

Кардинально новий підхід закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо героїко-патріотичного виховання, сприятиме усвідомленню учнівською молоддю громадянського обов'язку та зміцненню якостей патріота України як світоглядного чинника, спрямованого на розвиток успішної країни та забезпечення власного благополуччя в ній.

Враховуючи вищезазначена до основних завдань героїко-патріотичного виховання можна віднести:

- формування у здобувачів освіти на прикладах Героїв, які сьогодні стоять на захисті суверенітету та незалежності нашої держави духовні цінності українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави. Глибоке розуміння громадянського обов'язку;

- готувати молодь до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу;
- розвивати у здобувачів освіти почуття гідності, глибокої поваги до символіки держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної символіки та історичних святинь, гордості за країну, а також окремі регіони та міста;
- відновлення та вшанування національної пам'яті;
- підготувати молодь до служби у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, виконання військового обов'язку в запасі.

У ЗП (ПТ)О «Звягельське вище професійне училище» героїко-патріотичне виховання здійснюється на основі: Плану заходів, спрямованих на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання здобувачів освіти в ДНЗ «Новоград-Волинське вище професійне училище» до 2025 року¹, листа МОН «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році», Наказу департаменту освіти і науки Житомирської ОВА №78 від 01.05.2023 «Про обласний проєкт «З Україною в серці» тощо.

Вже традицією стало проведення тематичних тижнів військово-масової роботи і патріотичного виховання. Зокрема : військово-патріотичний захід «Разом до Перемоги!», з нагоди Дня ЗСУ було організовано тематичну вікторину «Збройні сили України-сила, гордість, міць країни», флешмоб до Дня єднання».

Певне місце посідає участь здобувачів освіти у загальноміських заходах патріотичного характеру: загальноміська мистецька акція «Оберігати, вірити, чекати», загальноміська акція-пробіг з нагоди Дня Державного Прапора України, участь у патріотичному забігу в пам'ять про загиблих Воїнів «Біжу за Героїв України».

Реквієм пам'яті за захисниками України, які загинули в боротьбі за незалежність та суверенітет України та відкриття стенда пам'яті випускників ,

¹У зв'язку з перейменуванням м. Новограда-Волинського на м. Звягель, відповідно до Постанови ВРУ №2779-ІХ від 16.11.2022, ДНЗ «Новоград-Волинське вище професійне училище» перейменовано на ЗП (ПТ)О «Звягельське вище професійне училище».

які віддали свої життя у боротьбі за свободу України – ці заходи продиктовані часом і болем за кожне життя.

Педагогічний та учнівські колективи активно долучаються до волонтерської діяльності : збір коштів на квадрокоптери, автомобілі , на каски для 31 бригади., заготівля та передача продуктів харчування тривалого зберігання., плетіння маскувальних сіток , виготовлення окопних свічок.

В рамках загальноміської благодійної акції « Великдень РАЗОМ» зібрано та передано паски та малюнки для Захисників. Волонтерським рухом «Незламні» зібрано та передано допомогу Середино-Будському ліцею№2 , який постраждав від ракетних обстрілів. Педагогічний колектив не втомлюється дякувати нашим Захисникам за можливість навчати , навчатись та виховувати молоде покоління патріотів на їх героїчному прикладі!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
2. Лист МОН “Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році”.
3. План заходів, спрямованих на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання здобувачів освіти в ДНЗ “Новоград-Волинське вище професійне училище” до 2025 року.
4. Цимбал Я.В. Національно-патріотичне виховання учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: вісник професійно-технічної освіти Вінниччини. – Вип. 16. – 2019. – С. 248-253.
5. Яцій О. М. Національно-патріотичне виховання учнів : методичні рекомендації / О. М. Яцій. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2019. – 31с.

Дмитро ДУКА
Інна КАЛАШНИКОВА
викладачі ДПТНЗ
«Сумський центр ПТО»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах, коли національний суверенітет країни залишається під загрозою, питання національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання стають надзвичайно актуальними. Україна стикається з геополітичними викликами та агресією з боку сусідньої країни. Ці загрози стимулюють потребу в міцному національному дусі та обороноздатності, які можуть бути досягнуті через національно-патріотичне виховання.

Особливо важливою є роль закладів професійної (професійно-технічної) освіти в цьому процесі. Молодь, яка проходить професійну підготовку в цих закладах освіти, відіграє важливу роль у майбутньому розвитку країни. Збереження та зміцнення патріотичних цінностей серед здобувачів освіти є необхідним для забезпечення майбутнього успіху України як суверенної держави.

Вивчення історії, культури та мови в рамках національно-патріотичного виховання розкривають культурний спадок та самосвідомість здобувачів освіти. Це допомагає поглибити знання молоді про місце України у світовому контексті.

Здобувачі освіти беруть активну участь у національних святкуваннях, які підкреслюють історичні та культурні цінності України. Це включає в себе День незалежності, День Конституції, День української мови та інші свята, які об'єднують громадян і зміцнюють їх патріотичні переконання.

Такий комплекс дій та заходів не тільки сприяє формуванню громадян, які пишаються своєю країною, але й готує молодь до викликів сучасності. Важливо пам'ятати, що патріотизм не обмежується лише вивченням історії та

символіки, а також включає активну громадянську участь та бажання сприяти процесу покращень у державі.

Заклади професійної(професійно-технічної) освіти створюють інфраструктуру для навчання, але також формують цінності та підтримують патріотичний настрій серед здобувачів освіти. Співпраця з громадськими організаціями, ветеранськими об'єднаннями та військовими підрозділами допомагає збагатити процес національно-патріотичного виховання, робить його більш живим та ефективним.

Важливою складовою військово-патріотичного виховання є розвиток фізичної підготовки, яка виховує вміння приймати фізичні виклики та розвивати стійкість та силу. Крім того, варто формувати психологічну стійкість та відданість у вирішенні завдань.

З огляду наготовність до реагування на надзвичайні ситуації та кризові стани, військово-патріотичне виховання також включає підготовку до дій у разі надзвичайних подій, природних катастроф.

Вплив інформаційних технологій на формування національно-патріотичних цінностей у здобувачів освіти не можна недооцінювати. Сучасна цифрова епоха надає найбільш доступний і потужний інструмент для національно-патріотичного виховання. Використання інтерактивних технологій, вебплатформ, соціальних мереж та мультимедійних ресурсів дозволяє зробити процес виховання цікавим та ефективним для молоді.

Онлайн музеї та історичні вебресурси дозволяють досліджувати історію України, вивчати історичні факти та події, а також розглядати артефакти та документи. Це допомагає поглибити їхні знання про культурне та історичне коріння України.

За допомогою віртуальних екскурсій хлопці та дівчата можуть досліджувати культурні пам'ятки, природні ландшафти та історичні місця в режимі реального часу.

Соціальні мережі та спільноти надають можливість спілкуватися з однолітками та громадянами, які розділяють ті ж патріотичні цінності. Це сприяє

обміну ідеями, обговоренню важливих тем та розширенню горизонтів розуміння національного патріотизму.

Сучасні навчальні платформи пропонують спеціалізовані курси щодо національно-патріотичних тем, які можуть допомогти здобувачам освіти поглибити свої знання.

Новітні технології підвищують доступність та ефективність національно-патріотичного виховання в професійно-технічних закладах освіти. Використання цих засобів допомагає залучити молодь до процесу навчання та формування їхнього патріотизму в більш цікавий та ефективний спосіб.

Наше майбутнє та безпека країни залежать від того, наскільки успішно ми виконуватимемо завдання національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання. Інвестування у молодь та їхню готовність до захисту національних інтересів є важливим кроком у забезпеченні майбутнього країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Міністерство освіти і науки України. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya?ssp=1&darkschemeovr=1&setlang=uk-UA&safesearch=moderate> (дата звернення: 20.10.2023).

2. Міністерство освіти і науки України. Стратегія національно-патріотичного виховання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/ab6/7d7/5d5ab67d77053277197366.pdf> (Дата звернення: 20.10.2023).

3. Міністерство освіти і науки України. Система освіти: затверджено заходи щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sistema-osviti-zatverdzheno-zahodi-shodo-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditej-ta-ta-molodi> (Дата звернення: 20.10.2023).

**Тетяна
НИЖЕГОРОДЦЕВА**
*викладач ДНЗ «Сумське
вище професійне училище
будівництва та
автотранспорту»*

ДОБРОВОЛЬЧИЙ РУХ В УКРАЇНІ

Сучасна українська історія потребує повернення до патріотичних традицій минулого, до тісного зв'язку поколінь у захисті своєї землі. Сьогодні важливоактивізувати патріотичне виховання, формування у молодого покоління стійкої системи цінностей. Саме система цінностей складає основу мотиваційної сфери людини і суспільства. Оцінюючи значення «феномену добровольця», слід пам'ятати про те, що вони завжди звертали на себе увагу героїзмом та самовідданістю.

З цією метою в ДНЗ «Сумське ВПУБА» педагоги під час виховної роботи в групах та загальноучилищних заходах привертають увагу учнів до «феномену добровольців», які живуть серед нас. «Феномен добровольця» яскраво простежується протягом всієї історії України, а особливо сучасної історії за часів незалежності. Добровольцями є кращі представники різних верств населення – вчених, літераторів, журналістів, митців, студентської та гімназійної молоді тощо, їх героїзм та самопожертва служать прикладом наступним поколінням борців.

Так, під час воєнних дій на території України учні-випускники закладу освіти проявляли небайдужість до долі своєї країни та ставали на її захист, не замислюючись про своє життя.

З метою вшанування пам'яті випускників, які віддали життя за долю нашої країни, боронячи незалежність і територіальну цілісність України, в ДНЗ «Сумське ВПУБА» створено «Місце шани та вдячності». Тут навіки викарбувані імена полеглих захисників України: Биченко Павло Миколайович, Дудка Юрій Андрійович, Єременко Дмитро Сергійович, Єрмоленко Олександр

Анатолійович, Маслов Богдан Олександрович, Піддубний Назар Романович, Савченко Денис Володимирович, Ступін Вадим Вікторович.

Під час пошукової роботи з історії України здобувачі освіти зібрали пам'ятний матеріал присвячений молодшому сержанту Єременку Дмитру Сергійовичу. Дмитро з дитинства знав, що буде військовим. Він займався спортивним орієнтуванням 3 роки, вільною боротьбою в клубі «Факел», грав у хокей в команді «Чорний ворон», займався пейнболом, панкратіоном. Складалось враження, що він готувався до військового життя завжди, він поспішав жити наче знав про свій недовгий вік серед своїх близьких.

Після свого вісімнадцятиріччя у жовні 2016-го року Дмитро вступив на контрактну службу, був зарахований до 58 моторизованої піхотної бригади в 13 батальйон на посаду гранатометника. У батальйоні його з любов'ю називали «гапатунчик» тому що він був самим молодим серед побратимів, які не розуміли, чому такий молодий хлопець, не встигнувши пожити, прийшов до армії.

24 лютого 2022 року у зв'язку з вторгненням до України російських окупантів в 6.30 він поїхав до с.Радьковки (Сумського району, Сумської області), де був мобілізований до 58 моторизованої піхотної бригади у 15 батальйон до 2 роти, 2 взвод. Під час ведення військових дій на Сумщині ледь не потрапив в оточення під Конотопом, та був переведений на захист м.Чернігів.

З під м.Чернігова він був направлений до Попаснянського району Луганської області, де їх батальйон з великими втратами вийшов з оточення. Потім він був переведений до м.Бахмут, де в боях був контужений та потрапив до госпіталю спочатку у м.Бахмут, потім до м.Дніпра, до госпіталю у м.Суми. Його мали комісувати, тому що наслідком контузії став утиск лицьового нерва, а також Дмитро почав заїкатись. Він вже досить тривалий час проходив лікування. 20 червня 2022 року він повинен був бути на огляді у невропатолога, але дізнавшись про повернення його товаришів по службі

знову під м.Бахмут, закрив лікарняний та зібрався разом з побратимами до від'їзду.

27 червня 2022 року Дмитро в останнє відвідав свій дім.

За свою службу молодший сержант Єременко Дмитро Сергійович був представлений до нагород:

1. Нагороджено відзнакою Президента України «За УЧАСТЬ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ».

2. Нагороджено грамотою за особисту мужність і героїзм, проявлений під час виконання спеціальних завдань в ході операції Об'єднаних сил, вірність військовій присяги та українському народу, зразкове виконання військового обов'язку, високий професіоналізм та з нагоди Дня Збройних Сил України від 16 листопада 2018 року, за підписом міністра оборони України С. Полторака.

3. Нагороджено медаллю «За участь у бою» 12 березня 2021 року.

4. Нагороджено медаллю «Захиснику України» 20 серпня 2021 року.

В селі Клинове під Бахмутом 2 липня 2022 р. від осколкових поранень не сумісних з життям загинув Дмитро Єременко, але перед загибеллю він врятував 3 новобранців, підштовхнувши їх до окопу та прикривши їх собою.

З лютого 2022 року ми йдемо обпаленими кілометрами чужого болю і пам'яті. Записуючи сотні оповідань: медиків, зв'язківців, саперів, снайперів, десантників, шоферів, волонтерів та рядових. Ми через біль згадали про національну гідність, яка сьогодні звертається до нас через життєвий шлях бувших учнів нашого закладу освіти. Сучасна історія розглядається через долю свідчень, суму втрат, що дозволяє нам доторкнутися до війни, до наших почуттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Добровольчі батальйони [Текст] / К. Гладка, Д. Громаков, В. Миронова, О. Плужник, О. Покальчук, І. Рудич, В. Трофимович. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Фоліо, 2017. – 325 с.

2. Наказ МОН від 23.06.2022 №586 «Про внесення змін до наказу МОН України від 06.06.2022 №527» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України :
[офіційний веб портал]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>, вільний. – Назва з екрану.Дата публікації : 23.06.2022.
3. Терещенко О. Наше прагнення до незалежності накопичувалося поколіннями,-[Електронний ресурс]/Армія FM//[сайт]. – Режим доступу:
<https://www.armyfm.com.ua/nashe-pragnennya-do-nezalezhnosti-nakopichuvalosya-pokolinnyami---oleksandr-tereshhenko/>,вільний, назва з екрану. – Дата публікації : 12.03.2021.
4. Ухман М. Люди волі: шляхи на війну [Текст] / М. Ухман. – Київ : Темпора, 2020. – 523 с.

Оксана ЦИРУЛІК
*викладач ДНЗ «Сумське
міжрегіональне вище
професійне училище»*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУСПІЛЬСТВА

В умовах українських реалій, коли Україна ціною життя громадян, зусиллями військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання молоді.

Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини. Таке виховання включає розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

Провідна роль у вихованні молоді належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді. Розуміння учнями процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження і саморозвитку вже є проявом патріотизму. Учнівська молодь має усвідомити, що без оволодіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та й просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом.

Стрижневим моментом системи формування патріотичних якостей під час уроків з предметів «Історія України», «Всесвітня історія» є актуалізація історичних традицій перемог українського воїнства, самопожертва в ім'я захисту Батьківщини. Адже знання і дотримання традицій народу не можливе без поглиблених знань історії Вітчизни.

Ефективними є бінарні уроки, що проводять разом викладачі «Захисту України», «Фізичної культури», «Біології та екології», «Технічного креслення». На цих заняттях закріплюються знання та виробляються практичні вміння щодо прийняття рішень в зоні бойових дій (розв'язання ситуаційних задач), з надання само та взаємодопомоги при пораненнях тощо.

Реалізуючи Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на уроках з фізичної культури, педагоги активно залучають здобувачів освіти до участі у спортивних заходах міського та обласного рівнів. Вихованці були учасниками Всеукраїнських змагань «Козацька наснага» (обласний рівень), міських змагань «Ігри Патріотів» (1 місце – 2018р.), взяли участь в обласному фізкультурно-оздоровчому заході «Козацька ліга» (2023р.).

В умовах повномасштабної війни з росією особливого значення набувають культурно-просвітницькі проєкти, що спростовують міфи, якими тривалий час маніпулює імперська пропаганда. Застосовуючи сучасні інформаційні технології, педагоги закладу освіти підготували цикл відеопрезентацій «Народжені Україною». Кожен викладач-предметник представив інформацію про видатних науковців і культурних діячів України, імена яких були привласнені загарбниками.

З метою організації національно-патріотичного та громадянського виховання учнівської молоді в училищі, педагоги під час планування та проведення уроків, виховних та позаурочних заходів постійно впроваджують елементи національно-патріотичного виховання. Це - лекції, бесіди, тренінги: «Я – громадянин-патріот незалежної держави України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Зростаймо патріотами», «Мужність і відвага крізь покоління», «Моя рідна Україна», «Знати і поважати Герб своєї країни, її прапор і гімн», «Наша вітчизна – Україна», «Твої права і обов'язки», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Символи України» тощо; тематичні виховні заходи про видатних українців, учасників АТО, уроки пам'яті: «Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Наша вулиця носить ім'я героя війни»; учнівські проєкти «Я пам'ятаю! Я

пишаюсь!», «Герої не вмирають», «Слобожанський оберіг»; екскурсії до музеїв військових формувань, установ, підприємств, вищих закладів освіти, зустрічі з ветеранами II світової війни, ветеранами праці.

Невід'ємною частиною військово-патріотичного виховання в закладі освіти є організація зустрічей з ветеранами Другої світової війни, воїнами АТО, випускниками та педагогами ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ», які без вагань стали на захист рідної землі. На цих зустрічах учні спілкуються з людьми, які були і є реальними свідками бойових дій, які захищали і захищають від зовнішнього ворога свободу і волю України. Вшанування ветеранів Збройних Сил України виховує в молоді повагу до Героїв нації, гордість за них та підвищує мотивацію, бажання до виконання військового обов'язку.

Ми розуміємо, що державі потрібні громадяни, які знатимуть і поважатимуть її історію, які будуватимуть сучасну модернізовану країну. Тому заклад освіти активно долучився до виконання Указу Президента України «Про заходи у зв'язку з 85 роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні – геноциду українського народу». З листопада 2017 року на базі ДНЗ СМВПУ створено Центр досліджень голодоморів.

Отже, без національно-патріотичного виховання не можна сформувати справжню людину-патріота України, яка буде готова самовіддано розбудовувати свою державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком 2015, № 3-4 (33). С. 44
2. Грищенко Н.П. Головка Л.В. Формування національно-патріотичного виховання учнівської молоді закладів професійної (професійно-технічної)

освіти: методичні рекомендації. Запоріжжя: Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області, 2017. С.11.

3. Остапенко О.І. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах нової Української школи URL: <http://surl.li/gvgvg> (дата звернення 03.05.2023).
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді URL: <http://surl.li/exzzc> (дата звернення 04.05.2023).

**Анастасія
СЕЛІВАНОВА**
*викладач КЗ
«Першотравенський
гірничий ліцей»*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Останнє десятиріччя для України стало великим викликом для нашого суспільства. За цей час змінилась Україна, змінився народ. Ми об'єдналися в боротьбі за нашу незалежність. Самоорганізація громадянського суспільства, відданість і героїзм пересічних українців, військовослужбовців та добровольців стали одними з визначальних факторів, що дозволили боротися проти агресора. Ця боротьба в українському суспільстві підняла хвилю патріотизму та героїзму.

Національно-патріотичне виховання молоді починається з сім'ї та продовжується в навчальних закладах. Метою роботи у професійно-технічних закладах є виховання у здобувачів освіти почуття патріотичності, національної гордості, розуміння власних дій і життєвої позиції, досягненні сенсу життя та визначення свого місця у суспільстві, сприянні активній позиції, прагненні до милосердя, доброти, поваги, спонуканні до самовиховання та самовдосконалення.

Головною частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у громадян готовності захищати, а якщо необхідно і віддати своє життя за Батьківщину. Таке виховання покликане забезпечити суспільну значущість й повагу до військової служби, сформувати бажання у молоді здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу.

Завданнями військово-патріотичного виховання молоді є:

- формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей;

- виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції та інших законів України, соціальної активності і відповідальності за доручені державні та громадські справи;
- формування здібностей до аналізу зовнішнього та внутрішньополітичного становища, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі і світі, свою роль та місце в цих подіях;
- створення нормативно-правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України;
- формування прагнення до володіння військовими знаннями, відповідного рівня фізичної підготовки та витривалості
- підвищення престижу військової служби, військова професійна орієнтація молоді, формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Української держави і служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях, здійснення конкурсного відбору кандидатів для вступу у вищі військові навчальні заклади і проходження військової служби за контрактом;
- створення системи військово-патріотичного виховання.

У зв'язку із ситуацією в країні значно зростає роль знання таких предметів як історія України, громадянська освіта, захист України та фізичного виховання. Сучасній молоді необхідно знати свою мову, історію, вміти висловити свою позицію та вміти захистити себе та свою Батьківщину. Навчальні заклади готують всіх і юнаків і дівчат до захисту Вітчизни. В цій ситуації надзвичайно зростає роль предмета «Захист України» як складової частини військово-патріотичного виховання, яка повинна бути спрямована на підготовку молоді у теоретичному, практичному, фізичному і психологічному плані до майбутньої військової діяльності.

Результативність патріотичного виховання значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль необхідно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять:

проектну діяльність, соціально-психологічні тренінги, залучення здобувачів освіти до патріотичних конкурсів та військово-патріотичних змагань, благодійних акцій, виховних годин, годин спілкування з волонтерами, зустрічі в різних форматах з військовими, ветеранами, відвідування музеїв та багато іншого.

Національно-патріотичне виховання учнівської молоді сьогодні розглядається як стратегічно важливе завдання збереження державності та територіальної цілісності країни. Від того, з якими цінностями ідентифікуватиме себе молодь, залежатиме і добробут країни. Бажання працювати на благо своєї держави, в разі потреби, стати на її захист мають стати пріоритетними в системі роботи з учнівською молоддю.

Як викладач суспільних дисциплін та керівник гуртка “ПАТРІОТ”, не можу не поділитися власним досвідом в національно-патріотичному вихованні здобувачів Першотравенського гірничого ліцею. Майже десять років як розпочалася гібридна війна і на уроки історії запрошую учасників АТО, ООС та волонтерів, це наочно допомагає здобувачам освіти зрозуміти реалії сучасної історії нашої держави. Звичайно ситуація змінилась з 2022 року, тому що серед здобувачів є переселенці, які вже самі можуть поділитися пережитими спогадами, звичайно за власним бажанням. Мотивую здобувачів освіти брати участь у конкурсах “Я козацького роду”, “Ми Патріоти”; готую до гри “Сокіл” (“Джура”). Історія України має багато визначних дат та подій, тому я зі своїми ліцеїстами провожу багато різної роботи: вироби власними руками(браслети, прикраси зі застібкою, обереги, ляльки-мотанки, виготовляли патріотичне мило, випікали пряники, виготовляли окопні свічки та ватні диски для розпалювання багаття; розписуємо прапор побажань; пишемо листи та привітальні листівки на свята) які передаємо на фронт. Влаштовуємо благодійні акції де продаємо патріотичні вироби та вилученні кошти відаємо на допомогу ЗСУ. Залучення здобувачів освіти до волонтерської діяльності сприяє підвищенню патріотизму, навіть такі маленькі справи наближають нас до ПЕРЕМОГИ.

Наталія МУХА
*методист НМЦ ПТО
у Дніпропетровській
області*

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ЧЕРЕЗ НАРАТИВ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ (ПРОЄКТ) РЕФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах нових викликів воєнного стану українського суспільства, зокрема освітнього процесу, перед педагогічною спільнотою постає ключовий напрямок щодо формування особистості з українською ідентичністю і патріотичними почуттями. Сьогодні педагогам не завадило б резильєнтності – як сильної особистості, яка допомагає підліткам постійно адаптуватися до стресових, життєвих обставин і викликів та знаходити резерви що допоможуть знову відновити свої сили і енергію після несприятливих подій. (термін застосовується психологами і означає збереження стабільності рівня психологічної та фізичної діяльності в несприятливих ситуація, адаптацію людини до несприятливих змін, здатність знову ставати сильним, здоровим або успішним після впливу негативних зовнішніх факторів).

Вирішення нагальних освітніх проблем обумовлено рядом чинників:російсько-українська війна; інформаційна, російська пропаганда проти України в глобальному масштабі; міграція до ЄС української молоді пов'язана з війною; педагогічні проблеми обумовлені дистанційним навчанням що скоротило процес спілкування і взаємозв'язок зі здобувачами освіти, фейкові підручники історії Росії – 2023року де сфальшована, в котре, історія України. (на даний момент обов'язкова до вивчення дітьми на окупованих територіях України).

Отже поява нової концепції на часі. Що ж передбачає мета Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти? »...формування засобами історії національної та культурної ідентичності; виховання патріотизму, громадянської відповідальності; утвердження цінностей людського буття, зокрема цінності свободи вільної

особистості, демократії, суспільної злагоди, заснованої на повазі до різних поглядів, звичаїв і культур, релігій, та потреби їх захищати; формування готовності людини до змін, (пере)осмислення соціального досвіду і творення образів майбутнього; розрізняти історичну подію та її інтерпретацію».

Новація реформи передбачає визнання Історії України як предмету на змісті якого інтегрується освітній процес.»...Роль історичної освіти може бути вагомим в реалізації таких наскрізних (інтегрованих) змістових ліній, як громадянська відповідальність, культурна самосвідомість, інформаційне середовище, екологічна безпека і сталий розвиток, цінності й моральність.

Навчання учениці /учня за наскрізними (інтегрованими) змістовими лініями важливо продукувати на основі міжпредметної та внутрішньо предметної інтеграції». Вище зазначене є інноваційним педагогічним підґрунтям для створення освітнього середовища через міжпредметну інтеграцію в усіх її проявах історичності будь-якого знання про природу і суспільство. Зазначені зв'язки мають бути не формально показовими, а практично реалізовуватися через низку рішень передбачення в навчальних програмах, підручниках і посібниках, у календарно-тематичних планах, бінарних, інтегрованих навчальних занять різних типів.

Основоположним є Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». (Стаття 20.п.4) «...Здійснення заходів з популяризації Історії України, її видатних особистостей»... (Стаття 22.)...залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до процесів утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Наратив реформування історичної освіти спонукає педагогів здійснювати пошук вирішення актуальних проблем через діяльнісно - інтегрований підхід в наступному: пам'ятати що сучасний урок стає більш публічним і виходить за рамки спілкування тільки з викладачем; має бути розробка власної педагогічної візії на 2023-2026р.р.; впровадження освітянського досвіду країн ЄС і України засобами історичних дисциплін. Важливо діяти саме через інтеграцію та її значимість в сучасному глобальному

світі. Події, факти, наукові відкриття, виробничі процеси, технології мають свою історію і пов'язані з певним соціальним періодом розвитку суспільства.

Так здобувачам освіти, які вивчають «Захист України» та історію України бажано запропонувати командні проєкти: «Збір інформації про історію українського війська в різні часи боротьби за незалежність України», «Про воєнну стратегію і тактику перемог війська Запорозької Січі»; «Гетьмани України – талановиті полководці»; «Тактика і стратегія ОУН-УПА в боротьбі за свободу України»; «Звитяга Збройних Сил України в російсько-українській війні 2014-2023р.р.».

До прикладу інтеграція історії України з предметами професійної підготовки (професія кухар). На чому розставляємо акценти: історія української національної кухні(як складова загальної культури), історія світового бренду українського борщу та відзначення цієї страви, як світової цінності і національної, нематеріальної спадщини українського народу що передається з покоління в покоління нащадкам, занесення до відповідного переліку спадщини ЮНЕСКО. Маємо знати що український борщ наш український культурний код – як елемент національної ідентичності. Велике значення має використання музейної педагогіки під час будь-якого інтегрованого уроку чи виховного заходу. Форми і методи застосування педагогічної технології інтеграції в навчанні залежать перед усім від високого рівня компетентності, креативу і творчості педагога. Сьогодні, прищеплювати здобувачам освіти інтерес до вивчення Історії України, спроможний тільки патріотичний викладач, який любить свій предмет і дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
2. https://lib.iitta.gov.ua/735244/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A7%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf
3. https://nmc-ptd.dp.ua/susp_disp_nmc.php<https://wirnasuspnauk.blogspot.com/>

Олег ГРИЩЕНКО
викладач КЗ
«Криворізький
професійний гірничо-
технологічний ліцей»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Під час широкомасштабної збройної агресії російської федерації. для системи професійної (професійно-технічної) освіти виникає нагальна необхідність переосмислення існуючої стратегії виховної роботи та здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання підростаючого покоління. Результатом такої роботи має стати формування нового українця, який у своїй життєдіяльності керується національними та європейськими цінностями. Для реалізації поставленої задачі Міністерство освіти і науки України розробило та затвердило Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України, відповідно до наказу від 06 червня 2022 р. №527 [2]. Даний нормативно-правовий акт передбачає нові підходи до формування національної самосвідомості та патріотизму як базових якостей особистості, а також ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості серед дітей та молоді.

Згідно із вищезазначеною Концепцією національно-патріотичне виховання у закладах освіти має будуватися на 4-х складових: громадянсько-патріотичному, духовно-моральному, військово-патріотичному та екологічному вихованні. Ці засадничі умови повністю відповідають не тільки нагальним-умовам та викликам сучасності, а й закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку та успішної реалізації власного потенціалу [2].

Відповідно до Концепції національно-патріотичне виховання заклади освіти мають розробити комплексну систему національно-патріотичного виховання, зафіксовану у власних планах роботи. Її практична реалізація повинна передбачати підготовку національно свідомого патріота з активною громадянською позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, і водночас з цим – інноватора та всебічно розвиненої особистості, здатної критично мислити, змінювати навколишній світ, вчитися впродовж життя, ефективно конкурувати на ринку праці та розвивати економіку.

Ще одним законодавчим актом концептуального характеру є розроблена у 2019 р. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 рр., затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 р. №286/2019. І хоча низка її положень, у зв'язку з воєнними подіями, певною мірою втратила свою актуальність [3]. Однак слід звернути увагу на те, що стрижневою основою патріотично-виховної роботи під час воєнного стану мають стати, передусім, приклади героїчної боротьби Українського народу за самовизначення та творення власної держави, а також ідеали свободи, гідності та справедливості. Зазначена Концепція передбачає звернення як до подій сивої давнини (героїчних подвигів запорозького козацтва, діяльності учасників Української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр., самопожертви бійців Української повстанської армії, дисидентів та інших борців з радянським режимом), так і до подій останнього десятиліття: Революції Гідності, Антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил та Війни російської федерації проти України. За таких умов переважна більшість урочистих заходів має бути приурочена саме до таких свят та пам'ятних дат, як День захисника і захисниць України, День Гідності і Свободи, День Збройних Сил України, День Соборності України, День Героїв Небесної Сотні та День українського добровольця.

Не слід забувати й про таку важливу складову виховної роботи як медіаграмотність. Інформаційна війна, яка є невід'ємною складовою ворожої

агресії, ставить перед системою освіти задачу щодо необхідності прищеплення здобувачам освіти навичок елементарної протидії пропаганди. Діяльність педагогів у цьому напрямі має бути спрямована на те, щоб підлітки та молодь вміли виявляти фейки та маніпуляції, зберігаючи при цьому емоційну та психологічну стійкість, і ухвалюючи раціональні рішення виключно на основі ретельно перевіреної інформації [1].

Таким чином, національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає формування національної самосвідомості здобувачів освіти, уміння відповідально використовувати свої громадянські права і свободи, але водночас – виконувати свої обов’язки перед суспільством та державою. Таким чином українське суспільство та держава мають змогу отримати у підсумку не лише самодостатню особистість чи професіонала у своїй справі, а свідомого громадянина, здатного приймати активну участь у громадському й політичному житті держави, а найголовніше – щирого патріота, який в будь-який момент готовий стати на захист Батьківщини. Війна вимагає від кожного українця бути національно свідомою людиною, яка добре розуміє власну ідентичність та шанує рідну, мову, культуру, історію й традиції своїх предків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Виховна робота в умовах війни: важливі аспекти. URL: http://sokolove-nvk.kh.sch.in.ua/vihovna_robota/. (дата звернення: 27.10.2023).
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>. (дата звернення: 27.10.2023).
3. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 рр. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> (дата звернення: 27.10.2023).

Ольга ДАНИЛЮК
викладач КЗ
«Криворізький
професійний гірничо-
технологічний ліцей»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти - це спеціально організована робота із здобувачами освіти метою підготовки їх до збереження і розвитку національно-патріотичних цінностей, а також налагодження почуття гордості за свою країну та здатності захищати її.

Основні цілі національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти включають:

1. Формування національної самосвідомості і свідомості громадянина, який здатний приймати відповідальність за свою країну і виконувати свої громадянські обов'язки;
2. Розвиток почуття національної ідентичності і прив'язаності до власної культури, мови, традицій і історії;
3. Формування ціннісних орієнтацій, таких як патріотизм, громадянська відповідальність, моральність і етика;
4. Підготовка молоді до захисту Батьківщини в разі потреби шляхом військової підготовки і навчання[1 с. 23].

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти для досягнення цих цілей проводяться різноманітні заходи, такі як:

- Проведення лекцій, уроків, екскурсій, конкурсів та змагань, спрямованих на формування патріотичних цінностей та поглиблення знань про історію та культуру України.

- Організація участі української молоді у військово-патріотичних заходах, таких як виставки озброєння, покази фільмів та документальних фільмів про військові події, спортивні змагання, військові тренування.

- Впровадження в навчальний процес предметів та курсів, пов'язаних з національно-патріотичним вихованням, військово-технічною підготовкою тощо.

- Залучення здобувачів освіти до участі в громадському житті, волонтерській та благодійній діяльності, яка сприяє формуванню громадянської свідомості та відчуття власної важливості в розвитку країни[2 с. 10].

Дивлячись на сучасний стан України, яка переживає найбільше випробування у своїй молодій історії за незалежність та територіальну цілісність. Зараз як ніколи педагоги повинні активізувати увагу на важливому та актуальному завданні формування громадянина- патріота своєї держави. Дана тема актуальна на сьогодні, саме тому я як, викладач історії та класний керівник працює над проблемою: формування національної свідомості здобувачів освіти та виховання любові до традицій українського народу. Передумова для цього – національно-патріотичні заняття, наслідок- патріотичний світогляд. Професійну свідомість потрібно виховувати у здобувачів освіти через формування відповідального ставлення до держави.

Щоб сформувати наслідок, я як викладач та класний керівник проводжу національно-патріотичні заняття. Наприклад, основні з них: виховна година «Ми – нащадки славетних запорожців», присвячена традиціям, звичаям та військовій тактиці запорозьких козаків. Даний захід супроводжувався елементами театралізованої вистави, кульмінацією якої стало символічна присяга на вірність заповідям справжнього козака; відкритий урок історії «Жнива скорботи» приурочена вшануванню пам'яті жертв Голодомору 1932 – 1933 років, адже ці жахливі сторінки в історії українського народу відгукуються болем у душі кожного небайдужого; відкритий урок історії «Твій біль, Україно- Чорнобиль». Метою заходу було осмислення та усвідомлення масштабів трагічних подій, акцентування почуття відповідальності перед

наступним поколінням, виховання глибокої поваги до людей, які віддали своє життя в ім'я майбутнього життя людства; на уроках історії застосовується метод усної історії, тобто здобувачі освіти проводили дослідницьку діяльність та згадували рідних, які пройшли страшні сторінки війни; Брала участь у 13-му Всеукраїнському конкурсі мультимедійних проєктів «Врятувати від забуття». Тема проєкту: «Сучасні герої України». Взяли інтерв'ю в учасника бойових дій в зоні АТО та викладача КДПУ. Відзняли історичні пам'ятки нашого міста та вшанували пам'ять загиблим.

Наявність національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання у закладах (професійно-технічної) освіти грає важливу роль у зміцненні громадського духу, формуванні моральної сильної молоді та готовності до захисту своєї Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Берзіня О. О. Особливості сучасного уроку// Педагогічна майстерня.– 2016. –№ 4.– С. 22-24.
2. Варзацька Л. І. Принцип активізації пізнавальної діяльності // Початкова школа.– 1985.– № 5.– С. 10-11.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.

Оксана ТАРАСЕНКО
викладач ДПТНЗ
«Свеський професійний
аграрний ліцей»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ФУНДАМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала Російська Федерація, спрямована насамперед проти української державності, історичної пам'яті та національної самосвідомості. Тому, в умовах протистояння російській агресії, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в української учнівської молоді патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології.

Утвердження української національної та громадянської ідентичності реалізується шляхом здійснення комплексу заходів з національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати у здобувачів освіти такі якості як національна самоідентифікація, усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства, недекларативний патріотизм, дієва любов до України, готовність до подвигу й самопожертви в ім'я Батьківщини, до виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвага.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї

патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Ключовими аспектами національно-патріотичного виховання у Державному професійно-технічному закладі «Свеський професійний аграрний ліцей» є:

освіта та інформування. Важливим аспектом є надання учням змоги вивчати історію, культуру і традиції своєї країни. Історія розвитку нації, її досягнення та виклики, з якими вона стикалася, допомагають створити поважне ставлення до культурної спадщини та спільних цінностей. У закладі функціонують гуртки національно-патріотичного спрямування «Незламні» та «Українське сонце»;

організація масових спільних заходів учасників освітнього процесу закладу та участь у патріотичних заходах області, Свеської територіальної громади. Організація спільних заходів та фестивалів, флешмобів присвячених національним святкам, сприяє об'єднанню суспільства. Позитивним прикладом таких заходів є проведення в ліцеї до дня Соборності України естафети висловлювань педагогічних працівників та учнів «Соборність для мене – це ..., участь в патріотичному квесті «З Україною в серці», що проводився в межах програми «Тримай», який здійснювався громадською організацією YouthUp та UNICEF в межах програми «СПІЛЬНО», участь команди закладу в молодіжному квесті патріотичного спрямування організований та проведений Центром неформальної освіти Свеської селищної ради. Педагогічні працівники та учні взяли участь у селищному марафоні єднання «Міць єднання в ім'я Батьківщини». У рамках спільного засідання в День пам'яті і скорботи, з метою вшанування пам'яті загиблих у Другій світовій війні та гібридній війні з рашизмом наші лідери учнівського самоврядування долучилися до

обласного флешмобу «Україна в огні» і створили відеомарафон «Сила України – в кожному з нас»;

медіа та комунікації. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні патріотичного ставлення до країни. Лідерами учнівського самоврядування спільно з бібліотекаркою були створені відеодо скорботних роковин – повномасштабного російського вторгнення з хронологією подій російсько-української агресії «Чорний паркур у долі моєї України», про випускників-героїв, які загинули захищаючи Україну. Інформація про проведені заходи національно-патріотичного спрямування висвітлюються на сайті Державного професійно-технічного навчального закладу «Свеський професійний аграрний ліцей, Facebook-сторінці закладу;

волонтерство та соціальна активність. Залучення молоді до волонтерської та благодійної діяльності сприяє формуванню почуття громадянської відповідальності і патріотизму. Наш заклад не залишається осторонь у збиранні коштів на потреби ЗСУ та долучається до благодійних ярмарків на допомогу ЗСУ, педагогічними працівниками та здобувачами освіти сплетені маскувальні сітки та спечені пасхальні кулічи, які передані воякам;

збереження мови та культури. Важливо зберегти українську мову та культуру, адже вони є основними складовими національної ідентичності. Національно-патріотичне виховання включає в себе вивчення та популяризацію мови, традицій, історії та мистецтва України. З даною метою у нашому закладі постійно проводяться тижні української мови та літератури присвячені Дню української мови та писемності, заходи до Шевченківських днів. Активні здобувачі освіти взяли участь в обласному флешмобі «Нас єднає Шевченко» організувавши флешмоб «Ми тебе не забули, Тарасе!». Цьогоріч здобувачі освіти долучилися до фотоквесту до Дня вишиванки.

Національно-патріотичне виховання є фундаментом, на якому ґрунтується майбутнє України і її державність. Надалі важливо продовжувати розвивати цей фундамент, залучаючи всі сфери суспільства для спільної роботи над підтримкою української державності та її незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641».
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

Наукове видання

УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Матеріали Всеукраїнської
історико-краєзнавчої конференції
за Міжнародною участю
(Суми, 2-3 листопада 2023 року)

Оригінал-макет підготували
Галина Докторович, Ольга Смоленко

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції.
Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.
Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору авторів.

Здано до друку 03.01.2024 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 14,42. Обл.-вид. арк. 10,47.
Наклад 70 прим. Зам. 03/01. Ціна договірна.

Віддруковано ФОП Литовченко Є.Б.
40030, м. Суми, вул. Кузнечна, 6/4.

Свідоцтво про державну реєстрацію ФОП.
Серія В02. № 754976 від 14.04.2009 р. м. Суми.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК. №5582 від 12.09.2017 р. м. Київ.